

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
Про відзначення державними нагородами України
працівників підприємств, установ та організацій міста Києва
(Витяг)

За вагомий особистий внесок у соціально-економічний і культурний розвиток столиці України, багаторічну сумлінну працю та високий професіоналізм **ПОСТАНОВЛЯЮ:**

Присвоїти почесне звання:
„ЗАСЛУЖЕНИЙ ПРАЦІВНИК КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ” ПОЛОСІНІЙ Вірі Тихонівні – завідувачеві бібліотеки комунального підприємства „Госкомобслуговування”

м. Київ
26 травня 2006 року
№ 444/2006

Президент України
В. Ющенко

Уряд, кур'єр. – 2006. – 7 черв.

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
Про нагородження представників світового українства з нагоди
15-ї річниці незалежності України
(Витяг)

За вагомий особистий внесок у зміцнення міжнародного авторитету України, популяризацію історичних та сучасних надбань українського народу, активну участь у житті закордонної української громади **ПОСТАНОВЛЯЮ:**
Нагородити орденом княгині Ольги III ступеня

БІЛОШИЦЬКУ Єлизавету Львівну – почесного голову ради Бібліотеки української літератури в Москві, громадянку Російської Федерації.

Присвоїти почесні звання:
„Заслужений працівник культури України”

ЗАЇМОВІЙ Людмилі Іллівні – першому директорові бібліотеки української літератури і культури м. Кишинів, громадянці Республіки Молдова.

м. Київ
17 серпня 2006 року
№ 684/2006

Президент України
В. Ющенко

Уряд, кур'єр. – 2006. – 22 серп. – С.11

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ № 726/2006
Про відзначення державними нагородами України
(Витяг)

За вагомий особистий внесок в увічнення пам'яті Івана Франка **постановляю:**

Нагородити орденом княгині Ольги III ступеня
ДРОЗДОВУ Людмилу Миколаївну – директора Кримської республіканської наукової бібліотеки імені Івана Франка.

Присвоїти почесні звання:
«Заслужений працівник культури України»

ЯКИМОВИЧУ Богдану Зіновійовичу – директорові наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка.

27 серпня 2006 року
<http://www.president.gov.ua/>

Президент України В. Ющенко

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА
від 3 липня 2006 р. № 912
Київ

Про присудження Премії Кабінету Міністрів України
імені Лесі Українки за літературно-мистецькі твори
для дітей та юнацтва
(Витяг)

Кабінет Міністрів України **ПОСТАНОВЛЯЄ:**
Присудити Премію Кабінету Міністрів України імені Лесі Українки за літературно-мистецькі твори для дітей та юнацтва за 2005 рік

у номінації „Літературні твори для дітей та юнацтва”

БІЛОУСОВУ Євгену Васильовичу – письменникові – за книгу „Тарасове перо”

у номінації „Художнє оформлення книжок для дітей та юнацтва”

ЛАВРУ Костянтину Тихоновичу – художникові – за художнє оформлення книг „Різдвяна Рукавичка” та „Ніч перед Різдвом”

Прем'єр-міністр Ю. Єхануров

Уряд, кур'єр. – 2006. – 7 лип. – С.12

Головний редактор:

Тамара Вилегжаніна

Редакційна колегія:

О.Александрова; Л.Бейліс (*заст. головного редактора*); В.Бабич, канд. іст. наук; С.Басенко; В.Борисенко, д-р іст. наук; Ю.Ворона (*секретар*); В.Ільганаєва, д-р іст. наук; В.Загуменна, канд. пед. наук; Т.Ківшар, д-р іст. наук; С.Кулешов, д-р іст. наук; Н.Кушнаренко, д-р пед. наук; Т.Левченко, д-р пед. наук; О.Олексюк, д-р пед. наук; В.Пашкова, канд. пед. наук; Л.Петрова, канд. пед. наук; З.Савіна; В.Скнар, канд. пед. наук; М.Слободяник, д-р іст. наук, чл.-кор. Міжнародної академії інформатизації; В.Халецький; І.Цуріна, А.Чачко, д-р пед. наук, дійсний член Міжнародної академії інформатизації

Комп'ютерний набір:

Леонід Бейліс, Юрій Ворона

Редактори:

Світлана Басенко, Наталія Маслова
Художник Роман Чудновський
Верстка Олексій Остистий
Фото Роман Чудновський,
Олексій Остистий

*Журнал заснований
Національною парламентською
бібліотекою України*

Реєстраційний № KB 3254

Поштові відправлення на видання обов'язкові.
За зміст рекламних оголошень редакція
відповідальності не несе.

Редакція залишає за собою право літературного редагування і скорочення статей.
Редакція може опублікувати матеріали,
не поділяючи точку зору автора.

Рукописи не рецензуються
і не повертаються.

Адреса редакції: 01001, м. Київ-1,
вул. Грушевського, 1
Тел.: (044) 278-84-21
Факс: (044) 278-85-12
E-mail: planeta@nplu.org

© Національна парламентська
бібліотека України, 2006

Підписано до друку 01.09.2006.
Формат 60x84/8. Папір офсет.
Друк офсетний. Обл.-друк. арк.21,0
Наклад 1800 прим. Зам. 90.
Віддруковано в Нац. парлам. б-ці України
Обкладинка ТОВ «ПОЛІГРАФ»

Зміст

- 4 **Вилегжаніна Т.** Україна в інформаційно-бібліотечному просторі
- 7 **Серова О.** Інформаційне обслуговування органів державної влади та управління у Російській державній бібліотеці: історія, сучасний стан, перспективи
- 10 **Кірюхіна Л., Кузьмінч Т.** Інноваційна місія національної бібліотеки в інформаційній інфраструктурі країни
- 13 **Жулинський М.** Роль літературної бібліографії у формуванні духовного потенціалу нації
- 15 **Цуріна І.** Інтерактивне середовище: як досягти бібліотеці компромісу між можливостями, доцільністю та необхідністю?
- 17 **Лазарева О., Ніколенко Л.** Паспортизація стародруків, рідкісних і цінних видань як один із шляхів розв'язання проблеми їхнього збереження
- 18 **Лой В.** Вінниччина бібліографічна (Огляд видань за 2003-2005 рр.)
- 20 **Александрова О.** До 15-річчя незалежності України
- 21 **Афанасьєва Л.** Відділ міжбібліотечного абонементу і електронної доставки документів у структурі НПБ України
- 22 **Тітова Н.** Вплив Національної парламентської бібліотеки України на розвиток бібліотек регіону: *Виступ на Міжнародній науково-практичній конференції „Бібліотека і книга в контексті часу”*
- 26 **Лешнівська І., Малишева Г.** Центр знань та інформації
- 27 **Горовий В.** Бібліотеки оновлюваного суспільства: деякі тенденції та особливості розвитку
- 30 **Савіцька Г.** Бібліотека та інформаційно-ресурсний центр: плідна співпраця
- 31 **Швецова-Водка Г.** Працюємо задля духовності нації (Рецензія)
- 32 **Шкира О.** Бібліотека вищого навчального закладу як осередок духовного і культурного розвитку особистості
- 34 **Непомящий А.** Сторінки історії кримської бібліографії 20-30-х рр. XX століття
- 36 **Ковальчук Л., Кононенко Ю.** У Москві відкрито нове приміщення бібліотеки української літератури
- 37 **Циганкова Л.** Робота бібліотек Кіровоградської області на допомогу вихованню духовної культури користувачів
- 39 **Кириченко Г.** Невідомий Франко
- 40 **Вітаємо ювілярів.** *Тетяна Альбертівна Діжур*
Олена Павлівна Щербініна
- 42 **Пам'яті Василя Федоровича Циганюка,**
Лерія Леонідовича Макаренка

3 с. обкл. Наші автори

Додаток

Офіційні документи

Правовий семінар:

Шевченко І. До змін прагнемо разом

Пегасюк Л. Розробка державних цільових програм та їх реалізація:

Правовий семінар

З 10 листопада 1999 року журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата історичних наук

ІСТОРИЯ суспільного розвитку людства супроводжувалася декількома інформаційними революціями, кожна з яких впливала на способи оброблення й використання інформації та сприяла кардинальній зміні суспільних відносин. Це винахід писемності, друкарства, радіо та телебачення, електронно-обчислювальних машин. Сьогодні людство переживає п'яту інформаційну революцію, пов'язану з формуванням і розвитком транскордонних глобальних інформаційно-телекомунікаційних мереж, що охоплюють всі континенти й одночасно впливають як на кожну людину, так і на суспільство в цілому.

Інформаційне суспільство, в якому широко використовуються інформаційно-комунікаційні технології, дозволяє:

- досягти нового рівня забезпечення прав і свобод громадян;
- встановити високі темпи економічного розвитку;
- надавати громадянам якнайширший доступ до суспільної інформації, освіти, культури;
- забезпечити їхню участь у виробленні та реалізації державної політики.

Безсумнівно, формування структур інформаційного суспільства вимагає підтримки всього суспільства, а таке розуміння і підтримка в Україні є. Про це свідчать і урядові рішення, й активність громадськості, що бере участь у формуванні нормативно-правової бази, розробці національної стратегії побудови інформаційного суспільства. В Україні діє ряд нормативно-правових актів, що стосуються інформаційної сфери: Цивільний кодекс, закони «Про інформацію», «Про телекомунікації», «Про авторське право і суміжні права», «Про Національну програму інформатизації», «Про Концепцію Національної програми інформатизації», а також постанови Кабінету Міністрів України, накази центральних органів виконавчої влади.

Крім того, у березні цього року Верховна Рада України затвердила «Національну стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2006-2015 роки», складовою частиною якої є план створення загальнодержавної інформаційної системи у сфері культури, а також збереження вітчизняної культурної спадщини за допомогою її електронного документування.

Шляхи інформатизації бібліотечної сфери визначено в галузевій програмі Міністерства культури і туризму України (МКТ України) «ELIBR», що є складовою частиною Національної програми інформатизації. Питання щодо розробки форматів, авторитетних/нормативних файлів закріплено в державній Програмі розвитку культури до 2007 року. В рамках реалізації даної програми співробітниками Національної парламентської бібліотеки України створено

перший у країні універсальний україномовний «Інформаційно-пошуковий тезаурус», призначений для предметизації та координатного індексування документів, нормалізації лексики в інформаційно-пошукових системах (включає понад 35 тис. термінів).

Очевидно, що така масштабна проблема, як інформатизація, не може бути розв'язана без належної фінансової підтримки держави. Тільки в 2006 році Національною програмою інформатизації намічено до виконання понад 30 проектів загальнодержавного значення, у тому числі створення національної системи електронного інформаційно-бібліотечного ресурсу.

З початку 2006 року з держбюджету України на розвиток телекомунікацій виділено 11 308 тис. грн. (\$2 260 тис.). Усього протягом року передбачено асигнувати на ці цілі 46 358,2 тис. грн. (\$9 272 тис.), що становить 115,9% рівня минулого року.

Ці кошти спрямовуються на: підготовку кадрів для галузі зв'язку та інформатизації; виконання Національної програми інформатизації; прикладні дослідження у сфері сучасних інформаційних систем і зв'язку.

Із упровадженням у 1988 році оптоволоконного кабелю Інтернет-павутиння облупало весь світ. Можна стверджувати, що Всесвітня електронна мережа, котра є засобом усунення цифрової нерівності й забезпечення рівних можливостей доступу до інформації, стала найяскравішим результатом п'ятої інформаційної революції. Користувачів Інтернету стає більше з року в рік: з 1998 року їхня кількість зросла більш ніж у 50 разів і на червень 2006 року складала 5,3 млн. людей (11,4%). Час, проведений українськими користувачами в Інтернеті, становив 1,23 млрд. хвилин, тобто – понад семи годин на одного користувача на місяць.

Надання послуг доступу до Мережі в Україні забезпечено у всіх обласних та у більшості районних центрах. Однак розподіл Інтернет-аудиторій по регіонах України нерівномірний, що свідчить про цифрову нерівність, за якої у найбільших обласних центрах зосереджено 86% українських користувачів: Київ – 50,1%, Дніпропетровськ – 8%, Харків – 7,8%, Одеса – 7,1%, Донецьк – 5,2%, Львів – 3,7%, АР Крим – 2,6%, Запоріжжя – 2,6%, Полтава – 1,4%, Вінниця – 1,2%, Миколаїв – 1,1%, Черкаси – 1%, інші – 8,2%.

Як вийти із ситуації, що склалася, надавши громадянам широкий доступ до інформації? У положеннях Національної програми інформатизації передбачено

Т. Вилегжаніна

створити державні пункти доступу до інформаційно-комунікаційних технологій у поштових відділеннях. Чому пошта, а не бібліотеки? Цікавий досвід Великобританії, де в 2000 році на першому засіданні уряду Тоні Блера було ухвалено рішення про інформатизацію країни й створення пунктів доступу до Інтернету саме в публічних бібліотеках, мотивуючи це тим, що:

- вони є соціокультурними центрами громади;
- мають відповідні приміщення, які треба тільки додатково технічно оснастити;
- тут працюють професіонали, котрі володіють метазнаннями, що допоможуть користувачеві не потонути в морі інформації.

Бібліотеки, як соціальні інститути громадянського суспільства, здатні вирішувати проблеми інформатизації. Сьогодні світове співтовариство вже прийшло до такого розуміння.

Відповідно до Керівництва по національній інформаційній політиці, виданого ЮНЕСКО, до числа інформаційних інститутів, охоплюваних національною інформаційною політикою, віднесено такі види установ:

1. Спеціалізовані інформаційні й документні центри.
2. Публічні бібліотеки та архіви.
3. Національні бібліотеки і архіви.
4. Шкільні й університетські бібліотеки.
5. Спеціальні бібліотеки та ін.

Бібліотеки України беруть активну участь у формуванні інформаційного суспільства, пам'ятаючи про те, що основа демократичного суспільства – це добре поінформовані громадяни.

Практично всі обласні універсальні наукові бібліотеки (ОУНБ) є учасниками міжнародних, всеукраїнських, регіональних проектів, що дозволило їм стати частиною світового інформаційного співтовариства.

Це проекти Посольства США в Україні «Інтернет для читачів публічних бібліотек (LEAP)», «Вікно в Америку»; проекти Міжнародного фонду «Відродження» (МФВ) «Створення регіональних інформаційних порталів та інформаційних центрів на базі пу-

блічних бібліотек», «Центри європейської документації й регіональних бібліотек», «Європейська Україна».

У проектах Європейського Союзу «PULMAN» і «CALIMERA» брали участь Українська бібліотечна асоціація, Публічна бібліотека ім. Лесі Українки м. Києва та Кіровоградська ОУНБ ім. Д.І. Чижевського.

На сайтах Рівненської та Херсонської ОУНБ, Київської бібліотеки для сліпих уже є інформація про старт нового проекту «Інтернет-окуляр», що буде здійснюватися за підтримки Посольства США в Україні для читачів з обмеженим зором.

Набирає чинності міжнародний проект «Електронна інформація для бібліотек eFL», організаторами якого є МФВ і Асоціація «Інформатіо-Консорціум».

Вищесказане можна проілюструвати такими фактами:

- протягом останніх 4 років у рамках проекту «Інтернет для читачів публічних бібліотек (LEAP)» у 89 публічних бібліотеках України було відкрито 107 Інтернет-центрів, кожний з яких пропонує користувачам не менш 5 робочих станцій, підключених до Глобальної мережі, консультації та навчання методів пошуку інформації;

- на основі партнерства американського уряду з 19 ОУНБ створені центри «Вікно в Америку»;

- масштабний проект МФВ і МКТ України «Створення регіональних інформаційних порталів та інформаційних центрів на базі публічних бібліотек» дозволив на єдиному програмному забезпеченні створити 27 регіональних інформаційних порталів, що надають користувачам різноаспектну інформацію про регіони України.

Глобальна інформатизація висунула бібліотеки в число найбільш значимих джерел формування й надання інформаційних ресурсів. Одержавши можливість використати нові інформаційні технології, вони активно працюють над створенням власних інформаційних ресурсів, заповнюючи український сегмент Інтернету. Бібліотеками створено 105 веб-сайтів, однак недолік більшості з них у тім, що вони одномовні

Таблиця

Власні електронні ресурси бібліотек України, представлені в Інтернеті

Web-сайти	ЕК-online
3	3
7	4
23	11
9	2
8	2
42	5
4	0
9	5

(українська мова), а це не сприяє інтеграції електронних ресурсів бібліотек України у світовий інформаційний простір.

32 великі бібліотеки України представили в онлайн-режимі електронні каталоги, кількість бібліографічних записів (БЗ) в яких нараховує понад 6 млн. (див. таблицю на с. 5).

Тематичний спектр створюваних бібліотеками баз даних є різноманітним і відповідає інформаційним запитам користувачів. Деякі з цих електронних ресурсів єдині у своєму роді. Наприклад, бази даних, що створені та підтримуються в НПБ України, – «Статті з наукових збірників» (300 тис. БЗ), «Політика і політики у дзеркалі українських періодичних видань» (150 тис. БЗ), «Політематична база даних статей з періодичних видань» (100 тис. БЗ) – не мають аналогів в Україні (www.nplu.org).

Сьогодні ми є свідками та учасниками процесу створення нових бібліотечно-інформаційних ресурсів, що базуються на сукупному національному інформаційному ресурсі, тобто на фондах вітчизняних бібліотек.

Понад 540 млн. примірників документів зібрано в 22 тис. бібліотек України різних видів і форм власності (без врахування шкільних бібліотек, яких приблизно стільки ж). 330 млн. документів (60%) сукупного бібліотечного фонду зберігаються в бібліотеках системи Міністерства культури і туризму України, кількість яких становить 18,6 тис. (з них 15 тис. знаходяться в сільській місцевості). Практично кожний третій житель із 47-мільйонного населення України є користувачем публічних бібліотек.

Для того, щоб зробити ці фонди загальнодоступними, бібліотеки закуповують дороге устаткування, програмне забезпечення, розвивають мережеву інфраструктуру, створюють власні інформаційні ресурси. Однак надання повної інформації про склад фондів залишається проблемою через нестачу коштів на реконверсію карткових каталогів у машинозчитувану форму, оплату каналів зв'язку, відсутність централізованої каталогізації тощо.

Зрозуміло, що в умовах стрімкого постійного збільшення обсягів інформації в суспільстві і зростання потреб користувачів бібліотек у доступі до інформаційних ресурсів жодна окремо взята бібліотека не може повноцінно функціонувати як сучасний центр інформації, спираючись тільки на свої інформаційні бази, документні фонди і т. ін.

Бібліотеки ефективно виконуватимуть свої функції тільки на основі кооперації. На корпоративному рівні можуть бути вирішені питання забезпечення єдиного доступу до каталогів корпорації з можливістю електронного замовлення документів; створення зведеного каталогу; координації комплектування книжкових фондів; розподілу передплати на періодичні видання і їхньої аналітичної обробки; колективно-створення й використання повнотекстових баз даних; надання віртуальної довідки; використання єдиного лінгвістичного забезпечення; єдиного формату

створення бібліографічного запису (УКРМАРК); перспективної конверсії каталогів бібліотек тощо.

Конче потрібно кооперувати роботу з оцифрування документів, яку багато провідних бібліотек України вже здійснюють, переводячи в електронний формат здебільшого рідкісні та цінні видання. Але очевидно й інше: масштабний проект з оцифрування культурної спадщини нації повинен повною мірою фінансуватися державою.

На тлі невирішених проблем особливо тішать ініціативи окремих бібліотек, які сприймаються бібліотечним співтовариством і вже колективно впроваджуються в життя. Наприклад, у 2005 році на базі Національної бібліотеки України для дітей було створено «Єдину віртуальну довідкову службу», що сьогодні поєднує 9 бібліотек, третя частина з яких – бібліотеки для дітей. Спільними зусиллями виконано близько 6,5 тис. довідок. А дві міські публічні бібліотеки у Миколаєві та Краматорську стали учасницями міжнародного корпоративного проекту Міжрегіональної асоціації ділових бібліотек Російської Федерації «Віртуальна довідково-інформаційна служба публічних бібліотек».

Діяльність бібліотечної сфери регулюється Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу». Однак сьогодні він вимагає гармонізації з рядом законів України, які впливають на діяльність бібліотек, внесення змін і доповнень, наприклад, нового розділу «Інформатизація бібліотек», у якому необхідно:

- визначити місце бібліотек (на національному і регіональному рівнях) у реалізації Національної програми інформатизації;

- передбачити умови для надання доступу до Інтернету й пільги на оплату каналів зв'язку саме для публічних бібліотек;

- урегулювати правові питання стосовно переведення документів в електронну форму з освітньою, культурно-просвітницькою метою, що дозволить бібліотекам на правовій основі здійснювати електронну доставку документів, формувати електронні бібліотеки;

- законодавчо закріпити існування бібліотечних консорціумів (на жаль, сьогодні консорціуми, як форма кооперації бібліотек на території України, приживаються погано, а майбутнє – за ними).

Україні, як державі, де відбуваються процеси демократизації, здійснюються реформи, пріоритетом розвитку якої визначено євроатлантичну інтеграцію, необхідне громадянське суспільство із глибокими знаннями, високим рівнем свідомості та культури. Досягненню цієї мети допоможуть бібліотеки, що є вже готовою інфраструктурою суспільства, котра сприяє його інформатизації, але, одночасно, потребує державної підтримки.

Список використаної літератури

1. Немоткаміло В. Тенденції глобалізації економіки, науки, освіти в XXI столітті та завдання науково-інформаційної діяльності бібліотек // Бібл. вісн. – 2001. – № 6. – С. 2-7.

2. Парламентські слухання з розвитку інформаційного суспільства в Україні, 21 верес. 2005 р.: Зб. матеріалів. – К., 2005. – 63 с.

3. Кафарський В. Інформаційна культура українського суспільства // Голос України. – 2006. – 23 трав. – С. 10.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ У РОСІЙСЬКІЙ ДЕРЖАВНІЙ БІБЛІОТЕЦІ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ

(переклад з російської)

БІБЛІОТЕКИ
СВІТУ

Автор розкриває питання інформаційного обслуговування органів державної влади в Російській державній бібліотеці, його тематичні напрями і організаційні засади в історичному аспекті. Підкреслено позитивні наслідки запровадження комп'ютерних технологій, висвітлено наявні технічні і фінансові проблеми

В

ажко переоцінити роль інформації в державному управлінні. Вона є предметом управлінської праці, засобом обґрунтування управлінських рішень, без яких процес впливу керуючої підсистеми на керовану та їхня взаємодія неможливі. У цьому сенсі інформація виступає основною базою процесу управління.

Очевидно, що тільки спираючись на повну й достовірну інформацію, можна приймати правильні й зважені рішення в політиці, економіці, науці, практичній діяльності. Інформаційне суспільство несе в собі великий потенціал для вдосконалення устрою держави, оптимального використання умов і ресурсів, для значного підвищення ефективності виробництва, науки та освіти, розвитку послуг, економії природних ресурсів і захисту навколишнього середовища тощо.

Інформація, що необхідна для вироблення й реалізації управлінських рішень, для розробки законів, розосереджена по безлічі інформаційних і бібліотечних фондів та баз даних. Тому такою важливою є взаємодія органів державної влади та управління з різними установами з метою одержання інформації з якомога більшої кількості різноманітних джерел для подальшої аналітичної роботи. Необхідність аналітичного забезпечення прийняття рішень на найрізноманітніших рівнях управління, у першу чергу в різних державних структурах, диктується об'єктивною потребою вироблення й прийняття як стратегічних, так і оперативних рішень.

Бібліотеки є такими елементами світової інформаційної інфраструктури суспільства, що беруть участь у формуванні інформаційного простору, оскільки вони володіють методами і засобами пошуку, відбору, зберігання, аналітичної обробки, поширення й надання користувачам необхідної інформації в заданих формі та обсязі.

У системі бібліотечно-інформаційного обслуговування найбільш яскраво проявляється специфіка взаємин бібліотек із зовнішнім середовищем. Безперервні зміни в суспільстві відбиваються на різних напрямках діяльності системи бібліотечно-інформаційного обслуговування. Із зовнішнього оточення в бібліотеку надходять інформаційні запити, які віддзеркалюють соціальні очікування новизни і якості послуг, що надаються.

При взаємодії з органами влади та управління будь-якого рівня основною функцією бібліотеки стає власне не стільки бібліотечне, довідково-бібліографічне обслуговування співробітників відповідних структур, а саме інформаційне забезпечення процесів прийняття найбільш оптимальних управлінських рішень у галузі політичного, економічного, соціального регулювання проблем життєдіяльності держави.

Інформаційне обслуговування

органів державної влади та управління в Російській державній бібліотеці (далі – РДБ) почалось у перші роки її функціонування після Жовтневої революції.

У 1922 р. в одній із пояснювальних записок Бібліотеки Державного Рум'янцевського музею відзначалося, що «Центральні й місцеві урядові заклади безупинно звертаються до Державного музею із усілякими запитамі й за довідками». Безумовно, для цього були об'єктивні причини: повнота комплектування фондів за всіма галузями знання, забезпечувано надходженням обов'язкового примірника, а також придбанням іноземної літератури, дозволяла задовольняти різноманітні запити працівників керівних органів.

У звітах Бібліотеки за 1920-ті роки згадується про надходження запитів Народного комісаріату іноземних справ, Всесоюзного центрального виконавчого комітету, Істпарту ЦК ВКП(б), Держплану і т. ін. Основним видом інформаційного обслуговування в 20–50-ті рр. у РДБ було довідково-бібліографічне. Зокрема, таке обслуговування працівників керівних органів, з огляду на значимість цієї категорії користувачів, було пріоритетним: запити приймалися до виконання позачергово, задовольнялись у встановлений керівними працівниками термін з необхідною повнотою; результат видавався у зручній для споживача формі – усній (по телефону) і письмовій.

Розвиток науки і техніки в 1960-ті роки, інтеграція науки та виробництва підвищили вимоги до інформаційного обслуговування у країні. До кінця 60-х рр. закінчилося формування галузевої державної системи наукової і технічної інформації. Однак у цій системі інформаційні функції універсальних наукових бібліотек не було чітко визначено. РДБ повинна була приводити обслуговування працівників керівних органів у відповідність зі сформованою за галузевою ознакою системою інформатизації країни. Тематичні рамки інформаційного обслуговування визначалися специфікою інформаційної діяльності й ресурсів РДБ як національної бібліотеки, а також функціонуванням двох галузевих підрозділів – головних установ у своїх галузях: науково-інформаційного центру по культурі та мистецтву і відділу військової літератури.

Для успішного виконання поставлених завдань і більш ефективного використання ресурсів Бібліотеки визначальним моментом в інформаційній діяльності стало сполучення галузевого й тематичного інформаційного обслуговування. Перевага надавалася комплексним, багатогалузевим темам, що співпадало і з потребами працівників керівних органів, діяльність яких надмірно

О. Серова, Росія

багатоаспектна, і з наявністю у фонді РДБ джерел із різних галузей знання й спеціальних видів видань.

У бібліотеці виникають нові форми й види інформаційного обслуговування, призначені для органів державної влади і управління, такі як: ведення й розсилання поточної (шоквартальної) бібліографічної інформації, підготовка та видання бібліографічних показників з найбільш важливих і актуальних проблем сучасності. Основне завдання вибіркового розповсюдження поточної інформації полягало у забезпеченні постійного відновлення професійних знань користувачів шляхом регулярного оперативного оповіщення про всі нові публікації й неопубліковані документи, що становлять інтерес. Для інформування в режимі ВРІ в РДБ були всі передумови: повнота комплектування вітчизняною літературою, наявність фонду іноземних документів, розмножувальної техніки, що дозволяло виготовляти копії необхідних документів, висококваліфіковані кадри зі значним досвідом довідково-бібліографічного обслуговування.

З метою вдосконалення управління інформаційним обслуговуванням працівників керівних органів у РДБ було розроблено документацію, що визначила завдання, місце й зміст цього виду діяльності. Так, 6 лютого 1973 р. наказом міністра культури СРСР № 72 затверджено новий Статут бібліотеки, в якому вперше серед основних названо завдання пріоритетного інформаційного обслуговування органів державної влади і управління.

Пізніше, в 1979 р., розроблено документ, що визначив принципи, завдання, види й зміст інформаційного обслуговування державних органів у Бібліотеці – «Положення про обслуговування центральних партійних і державних органів у ДБЛ». У документі оформлено організаційну систему цієї діяльності, закріплено функції бібліотечних підрозділів відповідно до їхньої компетенції, уніфіковано одиниці обліку й форми звітності. Таким чином, в 70-ті роки в РДБ було досягнуто певних успіхів в інформаційному обслуговуванні працівників керівних органів.

Група пріоритетного обслуговування, створена у структурі довідково-бібліографічного відділу в 1985 р., із самого початку своєї діяльності взяла на себе роль координуючого центру в здійсненні інформаційного обслуговування центральних державних органів.

Взаємодія підрозділів Бібліотеки забезпечувалася на внутрібібліотечному рівні на основі загальних методичних та організаційних принципів, визначених у «Положенні про систему інформаційного обслуговування партійних і державних органів у ДБЛ» (Державна бібліотека ім. В.І. Леніна; 1985). Створення єдиної інформаційної служби пріоритетного обслуговування дозволило значно розширити діапазон інформаційних послуг і впровадити у практику роботи нові форми обслуговування.

З 1991 р. у числі пріоритетних споживачів інформації на перше місце вийшли вищі законодавчі та виконавчі органи державної влади РРФСР. У другу лідируючу групу ввійшли фірми – представники ділового світу, такі як Московська фондова біржа, Виробничо-маркетинговий центр «Адент» та ін. Поряд із РДБ обслуговуванням органів державної влади і управління почали також займатися Парламентська бібліотека й бібліотека Апарату Президента Російської Федерації.

У цей період сформувалася нова прогресивна форма надання інформації в пріоритетному інформаційному обслуговуванні – документно-аналітичне обслуговування, покликане забезпечити споживачів аналітичною інформацією шляхом перетворення змісту документів. Основною формою надання інформації у процесі такого обслуговування стали інформаційні пакети (інфопаки), в яких у комплексі містилися бібліографічні й фактографічні довідки, аналітичні огляди документів, реферати окремих документів або копії документів чи їхніх частин. Підготовка інфопаків вимагає від виконавців аналітичної обробки документів й, відповідно, значних витрат часу. Водночас основний масив запитів лімітується строками виконання.

За тематикою в інформаційних пакетах відбиваються ключові проблеми державного життя Росії 90-х рр.: «Підприємство в Росії», «Економічний стан Росії в оцінці молодих економістів країни», «Ринок праці: зайнятість і безробіття в системі ринкових відносин СНД на сучасному етапі», «Нова концепція соціальної захищеності в умовах переходу до ринкової економіки», «Місцеві органи виконавчої влади зарубіжних країн» та ін. Головною особливістю пріоритетного обслуговування стає сполучення основних методів довідково-бібліографічного обслуговування із прийомами та формами науково-інформаційної діяльності.

В умовах зростаючої комп'ютеризації в загальній масі інформаційних продуктів, що надаються органам державної влади і управління, неминуче зменшується питома вага суто бібліографічної інформації та зростає частка небібліографічної інформації, що може бути безпосередньою основою прийняття управлінських рішень.

Разом з тим, бібліографічна інформація відіграє важливу роль у внутрішній структурі системи інформаційного забезпечення, в якій вона широко використовується з метою пошуку, відбору й оцінки документних джерел, з котрих відбирається й обробляється інформація, що в кінцевому підсумку надається користувачеві.

В сучасному світі відбуваються глибокі за змістом й довгострокові за впливом зміни. Світ змінюється набагато швидше, ніж будь-коли. Істотним фактором розвитку виступає глобалізація. Сьогодні в усіх сферах діяльності мають перевагу ті, у кого є повний доступ до інформації й відповідні засоби її одержання, оброблення, поширення та зберігання. Одним із засобів одержання якісного та оперативного доступу до інформації є нові інформаційні та телекомунікаційні технології.

Автоматизовані технології, використовувані сьогодні в бібліотеках, сприяють практично необмеженому наданню інформаційно-аналітичних послуг. Різноманітні матеріали із друкованих джерел доповнюються електронною інформацією на CD-ROM або в он-лайн. Електронним джерелам часом надається найбільший пріоритет, оскільки інформаційні бази даних, енциклопедії, словники тощо в електронному вигляді супроводжуються пошуковими системами, що дозволяють здійснювати пошук різного рівня складності.

Інформаційні послуги почали виконуватися набагато ефективніше за рахунок модернізації традиційних операцій і додавання нових:

- Збільшилася кількість задіяних джерел. Довідки виконуються як на основі документів із фонду самої бі-

бліотеки, так і за допомогою організації доступу до віддалених мережевих ресурсів.

- Скоротився час виконання довідки за рахунок комплексного використання численних баз даних і друкованих видань, реалізації гнучкого пошуку.

- Розширилися можливості обслуговування віддалених користувачів бібліотеки.

Попри впровадження нових інформаційних технологій у практику роботи бібліотек в останні роки, існує ряд факторів, що роблять процес обслуговування органів державної влади і управління надзвичайно трудомістким. До числа таких факторів, у першу чергу, відноситься специфіка інформаційних запитів цієї категорії користувачів, що характеризується широтою тематичного діапазону, частотою зміни потреб і виникнення нових. Характер роботи таких споживачів у сучасних умовах висуває підвищені вимоги до оперативності обслуговування, до якості й відбору інформації. Іншим чинником, що нині ускладнює інформаційне обслуговування, є відсутність повноти надходжень за обов'язковим примірником.

Зростання обсягу публікацій, збільшення вартості книг і періодичних видань на тлі недостатнього фінансування бібліотек, тривалі строки одержання першоджерел створюють ситуацію, за якої у бібліотеці стає недостатньо ресурсів для задоволення інформаційних потреб. Динамізм інформаційних потреб призводить до неможливості орієнтуватися у процесі обслуговування тільки на свої фонди й довідково-пошуковий апарат, що неминуче відстають від нового попиту. Все більшого значення набувають кооперація, спільне використання інформаційних ресурсів.

В умовах інформатизації бібліотек існують такі технічні й фінансові проблеми:

- труднощі з придбанням необхідних баз даних та інших електронних видань;

- питання збереження, інформаційної безпеки електронної інформації;

- проблеми з доступом до онлайн-ресурсів: ліцензування доступу, створення порталів і т. ін.;

- практична неможливість бібліографічного контролю всіх ресурсів, що з'являються, через динамічний характер їхнього змісту та інтерфейсу, а також обмеженого строку існування деяких груп ресурсів;

- технічні проблеми серверів тощо.

Використання сучасних інформаційних технологій в інформаційному обслуговуванні, а також значні зміни у структурі РДБ в останні роки зумовили необхідність подальшого вдосконалення регламентуючої документації, що визначає завдання, місце й зміст пріоритетного бібліотечно-інформаційного обслуговування. В 2005 р. було затверджено нове «Положення про систему пріоритетного бібліотечно-інформаційного обслуговування в РДБ». У цьому документі закріплено механізми організації та взаємодії системи на основі сполучення централізованого управління й диференціації безпосереднього обслуговування споживачів з урахуванням функцій кожного підрозділу, його компетенції, специфіки бібліотечно-інформаційних ресурсів.

Наразі інформаційне обслуговування в пріоритетному режимі здійснюють 25 бібліотечних і наукових підрозділів. Більша частина таких запитів виконується в до-

відково-бібліографічному відділі й відділі офіційних видань, у структурі якого організовано центри правової та ділової інформації.

Динаміка збільшення чисельності довідок, виконаних у пріоритетному режимі, вказує на величезну потребу в інформації органів державної влади і управління. Кількість довідок, виконаних для співробітників відповідних структур, у 2002 р. по відділу довідково-бібліографічного обслуговування склала – 1 401; 2004 р. – 2 064; 2005 р. – 8 981, тобто у порівнянні з 2002 р. збільшилась у 6,5 раза. Основними видами довідок у 2005 р., виконаних у пріоритетному режимі, були фактографічні й тематичні довідки – в основному у формі інфопаків або матеріалів до теми – виконувались, як правило, у зазначені замовником строки, у межах від 1 до 10 днів.

Основними користувачами, як і раніше, залишаються федеральні й місцеві органи державної влади та управління. Ця категорія користувачів була представлена помічниками обох палат Федеральних зборів, співробітниками апаратів комітетів, фракцій, управлінь і відділів Ради Федерації та Державної Думи, співробітниками Адміністрації Президента, службами, що обслуговують президентські й урядові структури, а також органи влади та управління м. Москви. Більше 80% склали довідки для Адміністрації Президента й близько 7% – для парламенту РФ. Найбільш значимими довідками, виконаними в рамках пріоритетного обслуговування в 2005 р., були такі:

- Парламентські й політичні клуби.

- Діяльність Державної думи першого, другого, третього і четвертого скликань: 1906-1917 рр.

- Режим державного кордону. Режим надзвичайного стану.

- Геноцид.

- Карта здоров'я населення Росії.

- Тероризм.

- Наркотики в Росії – загроза національній безпеці.

- Сучасний фашизм.

- Досвід інноваційної діяльності в розвинених зарубіжних країнах і країнах СНД тощо.

Галузеве співвідношення показує, що більше половини запитів базуються на потребі в інформації із суспільних та гуманітарних наук. За тематикою довідки здебільшого пов'язані з історією, економікою і культурою нашої країни.

Пріоритетне інформаційне обслуговування здійснюється також через поточне інформування керівників за заданими темами (ПОК). Так, для оргуправління Адміністрації Президента РФ щомісяця з метою підготовки Календаря пам'ятних дат і подій нашої країни здійснюється документальне підтвердження фактографічних даних за найбільш авторитетними джерелами. Для Рахункової палати РФ готується щомісяця нова інформація з таких проблем: організація фінансового контролю на сучасному етапі; бюджет і бюджетна система РФ; податкова реформа у сфері використання надр; нафтові доходи і т. ін.

Для інформування органів державної влади і управління використовуються такі види діяльності, як організація та проведення виставок, а також круглих столів з актуальних проблем. Наприклад, у зв'язку зі святкуванням

ням 10-літнього ювілею Федеральних зборів РФ у Державній Думі співробітники відділу офіційних видань брали участь у підготовці ювілейної експозиції найбільш рідкісних і цінних книжкових видань з історії парламентаризму в Росії. В 2005 р. темами круглих столів були питання, пов'язані з боротьбою проти тероризму та забезпеченням прав жінок.

Сьогодні є особливо очевидною необхідність взаємовигідного співробітництва й взаємодії в усіх напрямках бібліотечної діяльності з найбільшими бібліотеками країни в умовах розподіленого бібліотечного фонду, незабезпеченості належних обсягів фінансування, швидкого росту кількості і друківаних, і електронних документів.

Розвиток нових інформаційних технологій дає можливість і робить доцільним при інформаційному обслуговуванні спиратися як на власні ресурси, так і співпрацювати при виконанні запитів з бібліотеками всіх типів. Цьому сприяє участь РДБ у створенні зведеного каталогу бібліотек Росії – Національного інформаційно-бібліотечного центру «Лібнет», і використання його ресурсів для пошуку й одержання інформації. Наразі 76 бібліотек є учасниками «Лібнет». Іншим важливим проектом, учасниками якого є 5 найбільших бібліотек Росії, у т.ч. РДБ, РНБ і Парламентська бібліотека, став проект створення Російського інформаційно-бібліотечного консорціуму наприкінці 2003 р. у рамках проекту Європейської комісії. Цей проект націлений на формування розподіленого зведеного каталогу, що надає доступ до бібліографічних і електронних ресурсів бібліотек-учасниць.

ІННОВАЦІЙНА МІСЦЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ КРАЇНИ

(переклад з російської)

У статті обґрунтовується чільне місце Національної бібліотеки Білорусі в інформаційній інфраструктурі країни через концептуальне переосмислення діяльності цієї державної установи у царині формування інформаційних ресурсів НББ

ІНФОРМАЦІЯ – найважливіший стратегічний ресурс розвитку суспільства. Якісне формування інформаційної інфраструктури країни – запорука високого рівня розвитку її наукового, технологічного й культурного потенціалу.

Інформаційна інфраструктура містить у собі сукупність соціально-комунікаційних інститутів, банків даних і знань, засобів та систем зв'язку, що забезпечують існування й розвиток інформаційного простору, а також суб'єктів інформаційної взаємодії на різних рівнях організації суспільства [громадянин – громадянин; громадянин – соціальна група (організація, держава); соціальна група (організація) – соціальна група (організація); соціальна група (організація) – держава] та їхнього доступу до інформаційних ресурсів (ІР) на основі відповідних інформаційних технологій, що включають програмно-технічні засоби й організаційно-нормативні документи. Високий рівень організації інформаційної інфраструктури та її якісне формування можливі за умови створення повноцінної, прозорої й гнучкої нормативно-правової бази, багатовекторного генерування вітчизняного інформаційного ресурсу, забезпе-

Стратегічним напрямом в інформаційному обслуговуванні РДБ є надання віддаленого доступу до електронних ресурсів, створюваних у Бібліотеці. Інтерес та активне використання ресурсів електронної бібліотеки дисертацій стали передумовою для організації віртуальних читальних залів, яких налічується сьогодні більше 150 в 77 регіонах Російської Федерації та країнах СНД. Віртуальні читальні зали відкрито в РНБ, бібліотеці Російської академії державної служби та в інших бібліотеках і освітніх установах.

Взаємодія найбільших бібліотек країни, що підпорядковуються різним міністерствам і відомствам, дозволяє об'єднати зусилля і ресурси в забезпеченні повноцінного інформаційного обслуговування органів державної влади та управління. Гостра потреба управлінських структур в інформації з найрізноманітніших джерел обґрунтована необхідністю діяльності аналітичних підрозділів шляхом зіставлення, інтеграції та синтезу даних для виявлення реальної картини й підготовки правильних управлінських рішень – як у сфері адміністративного управління, так і у забезпеченні безпеки особистості, суспільства та держави.

Якщо всього кілька років тому можна було говорити, що той, хто володіє інформацією, володіє світом, то тепер ситуація визначається іншим принципом: той володіє світом, хто вміє користуватися інформацією.

Л. Кірюхіна, Т. Кузьмініч, Білорусь

чення необмеженого доступу населення до суспільно значимих інформаційних ресурсів, захисту сукупного інформаційного ресурсу країни, створення системи дистанційної освіти, формування електронних бібліотек, розвитку електронної комерції і т. ін.

У Республіці Білорусь сформувалася система соціальних інститутів, діяльність яких спрямована на створення, нагромадження, переробку й використання суспільно затребуваних і значущих для збереження соціальної пам'яті інформаційних ресурсів. Це такі організаційно оформлені й усталені у своїх традиціях соціальні інститути, як бібліотеки, інформаційні центри, архіви, засоби масової інформації, видавничі й книготорговельні організації, музеї, а також їхні віртуальні похідні, що сформувалися в електронному середовищі.

Ключове місце в цій системі належить бібліотекам. Саме вони забезпечують акумулювання, створення й використання основного суспільно доступного інформаційного ресурсу, сприяють задоволенню й формуванню інфо-

рмаційних потреб соціуму як одного з визначальних компонентів інформаційної інфраструктури. Розвиваючись як її невід'ємна частина, бібліотеки сьогодні прагнуть відповідати їй у певному сенсі пристосовуватися до її особливостей і впливати на перспективи вдосконалення. Національна бібліотека Білорусі (НББ), відповідно до свого статусу, очолює систему бібліотек країни й займає лідируюче становище в розвитку сукупного інформаційного ресурсу, маючи у своєму розпорядженні найбільш повні й затребувані документні фонди, електронні ресурси власної генерації й найбільших інформаційних центрів світу.

У 2005 р. науковими і виробничими підрозділами НББ було проведено цілеспрямоване вивчення інформаційного ринку країни, в ході якого виявлено рівень інформатизації бібліотечного сегмента Білорусі. Необхідно відзначити, що цей процес є одним із пріоритетних напрямів розвитку бібліотек, визначених державою. Сьогодні в автоматизованому режимі працюють НББ, республіканські галузеві, обласні й вузівські бібліотеки, а також 85% центральних міських і районних бібліотек. Всі великі й 59% центральних міських і районних публічних бібліотек мають доступ до Інтернету. Сукупний електронний інформаційний ресурс бібліотечної системи республіки нараховує понад 50 млн. записів, близько 30% цього масиву становлять ресурси власної генерації. Це досить великий обсяг інформації та, безсумнівно, показник активної роботи й рівня технічної оснащеності бібліотек. Але не можна не звернути увагу на те, що в умовах відсутності високоорганізованої корпоративної взаємодії вітчизняних бібліотек у сфері формування й використання електронної інформації це є ще й свідченням дублювання продукції – і тієї, що придбається, й власної – недостатньо ефективного витрачання фінансових ресурсів.

В останні роки в умовах значного збільшення документних ресурсів, прискорення інформаційно-комунікативних процесів, інтенсивної зміни й ускладнення інформаційних потреб, появи якісно нових можливостей інформаційної діяльності відбувається переосмислення місії бібліотеки як соціальної інституції, і національної бібліотеки зокрема. Причому участь національної бібліотеки у формуванні й розвитку інформаційної інфраструктури стає дедалі більше значимою. Це повною мірою стосується й НББ і знайшло відображення в ряді документів, прийнятих на вищому державному рівні. В 2004-2005 рр. було переглянуто концептуальні основи розвитку Національної бібліотеки Білорусі. Певну роль у цьому відіграли спорудження нового приміщення, розробка комплексу інформаційно-технологічних систем, що дозволяють значно розширити традиційно виконувані Бібліотекою завдання. Було підготовлено і затверджено Радою Міністрів Республіки Білорусь (травень 2005 р.) «Концепцію створення республіканського інформаційного й соціокультурного центру на базі споруджуваного будинку державної установи "Національна бібліотека Білорусі"». В її розвиток НББ було створено: «Концепцію формування інформаційних ресурсів Національної бібліотеки Білорусі», «Концепцію організації бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів Національної бібліотеки Білорусі», «Концепцію створення соціокультурного центру на базі споруджуваного будинку Національної бібліотеки Білорусі» і програми їхньої реалізації. Цими документами визначається інноваційна місія НББ у процесі розвитку інформаційної інфраструктури су-

спільства, її націленість на розв'язання стратегічних завдань використання інформаційно-технічного потенціалу в забезпеченні стійкого розвитку країни.

Інноваційна місія НББ у формуванні й розвитку інформаційної інфраструктури країни може бути реалізована за допомогою:

- розробки концептуальних підходів розвитку як бібліотечної інформаційної інфраструктури країни в цілому, так й окремих її складових (у тому числі й визначення вектора власної діяльності);

- формування нормативно-правової бази інформаційних процесів у країні, причому національна бібліотека може виступати і як об'єкт правових відносин в інформаційній сфері, і як суб'єкт діяльності з розробки нормативної бази;

- створення інформаційної ресурсної бази країни й інтеграції її у світовий інформаційний простір;

- забезпечення збирання, бібліографічного відображення, збереження й дигіталізації національного документа;

- формування й розвитку інформаційного забезпечення різних сфер суспільної діяльності і якісного наповнення аналітико-інформаційного ресурсу;

- постійної модернізації технології інформаційно-бібліотечної діяльності;

- організації корпоративної взаємодії в рамках інформаційної інфраструктури країни;

- створення національної електронної бібліотеки.

Реалізуючи своє місійне призначення як республіканського інформаційного центру, НББ націлена на забезпечення доступу громадян Білорусі, за допомогою навігації, до інформації з будь-якого сектору інформаційного ринку, до наявних електронних ресурсів (як власних, так і придбаних) та ресурсів інших інформаційних установ країни й світу.

Формування ІР НББ здійснюється з урахуванням можливості конвергенції ІР бібліотек, архівів, музеїв, інформаційних центрів та служб і спрямовано на:

- акумулювання максимально повної колекції національних ІР;

- відбір і накопичення суспільно значимих світових ІР, що включають науково-технічну, економічну, статистичну, комерційну, біржову й фінансову, а також масову споживчу інформацію;

- розвиток інформаційно-пошукових систем по ІР Національної бібліотеки;

- створення на корпоративних засадах зведеного електронного каталогу бібліотек Білорусі;

- створення національної електронної бібліотеки;

- формування електронного архіву національного документа;

- створення навігаторів по загальнодоступним національним і затребуваним світовим ІР.

Інноваційна місія НББ в інформаційній інфраструктурі передбачає розвиток на якісно новому рівні інформаційного забезпечення різних сфер суспільної діяльності. Спектр створюваної аналітико-інформаційної продукції повинен відповідати світовому рівню вимог, бути спрямованим на формування й задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів (керівних органів країни, керівників установ, підприємств та організацій, учених, студентів тощо) і включати:

– науково-допоміжну й професійно-виробничу реферативну, оглядову, анотовану й сигнальну інформацію, а також фактографічну, графічну та повнотекстову у формах, що відповідають сучасному рівню науки, техніки, культури і затребувані користувачами;

– інформаційно-бібліографічні матеріали популярного змісту у формах, що відповідають сучасному рівню науки, техніки, культури і є доцільними для надання користувачам;

– джерела перспективної бібліографії, що відображають інформаційну продукцію бібліотек та інформаційних центрів Білорусі, а також видавничу продукцію вітчизняних видавництв і видавничих організацій.

Передумови для цього вже є завдяки багаторічній плідній діяльності НББ зі створення аналітико-інформаційної продукції соціогуманітарної тематики, традиційно закріпленої за нею. Це блок електронної та друкованої інформації бібліографічного, фактографічного, графічного, а на сьогоднішній день – повнотекстового й комбінованого характеру. Загальний обсяг електронних ресурсів власної генерації НББ становить близько 2 млн. 400 тис. записів. В електронному каталозі бібліотеки, доступному в режимі on-line, представлені 1 млн. 600 тис. бібліографічних записів у форматі BelMARC й 938,3 тис. записів у форматі BelMARC/Authorities. У 2004 р. розпочато роботу з ретроконверсії генерального алфавітного каталогу, з якого на сьогодні скановано понад 1 млн. 100 тис. карток. У числі найбільш значимих за обсягом і якістю включеної інформації – бібліографічні БД “Історія Білорусі” (близько 43 тис. записів, починаючи з 1994 р.), “Чорнобиль” (понад 22 тис. записів, починаючи з 1994 р.), “Культура і мистецтво” (88 тис. записів, починаючи з 1993 р.), “Radziviliana” (видання із книжкових зборів роду Радзивілів по фондах провідних бібліотек Білорусі, країн СНД, Європи – більше 420 записів), фактографічна БД “Білорусь у подіях й особах” (відображено понад 15 тис. персоналій і 4 740 описів подій), графічна “Геральдика” (більше 1 400 чорно-білих і кольорових зображень родових гербів Білорусі й прикордонних територій з видань по геральдиці з фондів НББ) тощо. Нині доступ до баз даних локальний, але в найближчій перспективі вони будуть доступні віддаленим користувачам. Крім того, зміниться й форма надання інформації. На зміну однорівневій – бібліографічній, графічній, фактографічній, повнотекстовій – прийде комбінована форма інформації.

Функціонування сучасної інформаційної інфраструктури неможливе без створення й розвитку національної електронної бібліотеки. Формування її в НББ здійснюється вже сьогодні: почалася дигіталізація актуальної (найбільш затребуваної користувачами) і найціннішої частини фонду (рукописів, стародруків й рідкісних книг), фізично застарілих документів (колекцій грамплатівок), у перспективі – білоруських газет довоєнного часу і т. ін. Створено 1 274 електронні копії авторефератів дисертацій, оцифровано 27 рукописів, стародруків і рідкісних видань. На базі лабораторії з оцифрування звуку в електронну форму переведено більше 2 600 грамплатівок з фондів НББ.

Видозмінилася видавнича діяльність Бібліотеки. З 2004 р. почалося формування архіву повних текстів документів, освоєно технологію підготовки видавничої продукції на електронних носіях і випущено 17 CD-ROM.

Усі аспекти інноваційної місії НББ у формуванні інформаційної інфраструктури Білорусі зумовили модернізацію технологічних рішень у галузі інформаційно-бібліотечної діяльності. Ми рухаємося по шляху реалізації принципу централізації виробничих процесів каталогізації й звільнення значних кадрових ресурсів від республіканського до районного рівнів. Оптимальність кінцевого результату залежить від успішного запуску й промислової експлуатації системи корпоративної каталогізації. У рамках модернізації передбачено перехід на сумісні з міжнародними нормами формати й стандарти, а також організацію системи навчання та ліцензування каталогізаційної діяльності.

Робота НББ з формування інформаційної інфраструктури країни регламентується рядом законодавчих документів, що стосуються як інформаційної сфери в цілому, так і безпосередньо бібліотеки як об’єкта правових відносин, прийнятими на національному рівні й ратифікованими міжнародними конвенціями, деклараціями, угодами. Це, насамперед, Конституція Республіки Білорусь (1994), Закон Республіки Білорусь “Про бібліотечну справу в Республіці Білорусь” (2002), Постанова Кабінету Міністрів Республіки Білорусь “Про затвердження порядку розсилання обов’язкових безкоштовних і платних примірників друкованих видань” (1996), Статут державної установи “Національна бібліотека Білорусі” (2003), а також ряд інструкцій і положень. Наразі здійснюється масштабна розробка локальних нормативних документів, що регламентують діяльність бібліотеки в нових умовах.

Разом з тим, для успішної реалізації інноваційної місії НББ потрібно і надалі розвивати існуючу нормативно-правову базу. Закріплення за НББ статусу республіканського інформаційного й соціокультурного центру вимагає внесення змін у систему діючих законодавчих і нормативно-правових актів, що стосуються питань придбання, зберігання, створення й використання інформаційних ресурсів, надання поштових і митних пільг на пересилання документів по міжбібліотечному абонементу й міжнародному документообміну. Необхідними є, насамперед, прийняття закону про обов’язковий примірник, здійснення доробки нормативного механізму внутріреспубліканського документообміну, а також розробка й реалізація державних програм: “Формування корпоративної бібліотечно-інформаційної інфраструктури в Республіці Білорусь”, “Пам’ять Білорусі”.

Поповнення фондів будь-якої бібліотеки, незалежно від відомчої приналежності реципієнта, мусить вестися за гранично простою схемою й не оподатковуватися. Книги – особливий ресурс, що має, насамперед, інтелектуальну вартість, а бібліотека – особливий соціальний інститут, у рамках якого цей ресурс надається безкоштовно й не розглядається як джерело збагачення.

Реалізацію своєї інноваційної місії Національна бібліотека Білорусі вважає можливою тільки за умови ефективного співробітництва всіх учасників процесу формування інформаційної інфраструктури країни, що є гарантією наших загальних майбутніх досягнень у становленні й розвитку інформаційного суспільства третього тисячоріччя.

РОЛЬ ЛІТЕРАТУРНОЇ БІБЛІОГРАФІЇ У ФОРМУВАННІ ДУХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІЇ

УКРАЇНСЬКА
БІБЛІОГРАФІЯ

У статті підкреслюється велика роль літературної бібліографії у формуванні історичної та політичної свідомості народу, його національної гідності, характеризуються окремі здобутки бібліографії в галузі української літератури та літературознавства. Йдеться про плідну співпрацю Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України з професійними бібліографами

МОВА, культура, традиції, дух нації формують національний світогляд людини і вирізняють її серед інших національностей, витворюють її культурну своєрідність, духовну суверенність. Над цими проблемами сушили собі голови найсвітліші уми нації, бо усвідомлювали, що тільки духовне світло відкриє шлях її цивілізованого розвитку.

Духовний потенціал нації – це передумова і головний рушій також і соціально-економічного оздоровлення суспільства, тому саме на духовно-культурному і морально-етичному ресурсі українського народу слід формувати цілісну систему ціннісних засад нашого суспільства. Адже суспільна свідомість обов'язково орієнтується на певну систему ідей і поглядів, намагаючись прояснити суть нових реалій буття.

Обов'язок національної інтелігенції, інтелектуальної еліти нації – пробуджувати почуття національної гідності, формувати історичну й політичну свідомість українців, визначати національні інтереси та пріоритети, зберігати національну ідентичність і духовно й морально консолідувати націю.

Особливу роль відіграє (чи краще сказати: повинна відігравати) література як вияв духовної творчості нації, передусім у наші дні, коли процеси глобалізації призводять до уніфікації та стандартизації мислення і поведінки не лише окремої особи, а цілих етносів. Тому вкрай важливо посилювати в суспільній свідомості розуміння значення літературної діяльності як унікального виду духовної творчості та її ролі в становленні історичної свідомості як окремого індивіда, так і всієї нації. Відомий німецький філософ Ганс-Георг Гадамер не випадково наголошував, що “у феномені літератури міститься точка перетину мистецтва й науки”, бо, розвиває він далі свою думку, “письмова передача, коли вже писемність дешифровано й прочитано, є вже чистою духовністю настільки високого ступеня, що вона промовляє до нас неначе з нашої ж сучасності”¹.

Отже, література впливає, ясна річ, не лише на почуття, але й на розум. Головне, аби здійснилося буття літературного твору – розпочався діалог читача зі світом художньої реальності, щоб розпочалася, за словами Г.-Г. Гадамера, гра, а вона може здійснитися лише за умови сприйняття художнього тексту читачем. Це дивовижно цікавий, унікальний і таємничий, бо суто індивідуальний, акт зустрічі читача з літературним текстом, адже “у мистецтві людина зустрічається з самою собою, дух зустрічається з духом”².

Але для такої творчої зустрічі слід підготувати місце – створити необхідні умови для такого інтимного побачення і, безперечно, часто цим місцем зустрічі є бібліоте-

ки. Є і кваліфіковані порадики – бібліотечні працівники, фахівці в пошуках отого жаданого духовного острівця – книги, в безмежному книжковому морі. Важливу роль у цьому процесі пошуку необхідної книги чи літератури з певної тематики, проблематики наукового інтересу відіграє літературознавство, яке перебуває в нерозривному духовному шлюбові з художньою літературою. Взагалі, в системі гуманітарних наук літературознавство посідає значиме місце, але поряд із літературознавством ми бачимо його духовного партнера, своєрідного гаранта досягнення повноти літературознавчого узагальнення – бібліографію.

У літературній бібліографії та літературознавстві багато спільного і, перш за все, об'єкти. Явища художньої літератури, процеси, які відбуваються в літературному житті в наші дні, історії розвитку літератури, – об'єкти літературознавства. Літературна бібліографія за допомогою інформації про друковані джерела сприяє функціонуванню художньої літератури в суспільстві. Вона допомагає дослідженню історії і теорії літератури, підготовці наукових видань, творів художньої літератури, її вивченню в школі. Ця галузь науки покликана створювати інформаційне поле для тих, хто цікавиться літературою, допомагає у виборі книг для читання, пізнання літератури в контексті критики і літературознавства.

За радянських часів бібліографічне забезпечення літературознавчої науки було вибірковим, регламентованим ідеологічними установами та приписами. Бібліографічні видання були вихолощені і збіднені змістом, а про наукове об'єктивне спорядження будь-якої літературної теми бібліографією не могло бути й мови. Адже відомо, що частина наукових досліджень архівних матеріалів, що не відповідали існуючим ідеологічним критеріям, потрапляла до спецховищ, користування якими було недоступним навіть дослідникам.

Нині докорінно змінилося ставлення до бібліографії. Зламалася стара система державного керівництва бібліографічною діяльністю; разом із спецфондами зникли заборони і обмеження щодо використання та впровадження у найширший вжиток бібліографічних джерел, налагодився зв'язок з українською діаспорою, з'явилася можливість взаємозв'язків із зарубіжними науковцями та їхніми дослідженнями.

За останні роки з'явився ряд бібліографічних праць із широким використанням раніше недоступних, заборонених документів і матеріалів.

¹ Гадамер, Ганс-Георг. Істина і метод. Основи філософської герменевтики. Т. 1. – К.: Юніверс, 2002. – С. 158.

² Там само. – С. 63.

Розширення кола об'єктів бібліографування відбулося за рахунок включення літературних матеріалів діаспори як складової частини національної культури, зосередження основних інтересів бібліографів на відтворенні призабутих і невідомих сторінок літературного та мистецького життя України, активної участі у створенні літературознавчих бібліографічних посібників спеціалістів-філологів, критиків і, у зв'язку з цим, появи більш адресної інформації у спеціальних літературознавчих періодичних виданнях, колективних наукових збірниках, монографіях.

Проаналізувати основні тенденції сучасного розвитку літературознавчих бібліографічних ресурсів, зокрема, побачити прогалини в інформаційно-бібліографічному забезпеченні дослідницьких проблем дає нам змогу праця, підготовлена головним бібліографом Національної парламентської бібліотеки України Р. Ждановою «Бібліографічні джерела українського літературознавства, мовознавства та фольклористики (1990-2002)» (К., 2004. – 208 с.). У ній зафіксовано більше тисячі позицій.

Значне місце в системі бібліографічних літературознавчих видань займають ретроспективні бібліографічні посібники загального характеру, в яких широко представлено художню літературу і літературознавство. Серед них підготовлена Національною бібліотекою України ім. В.І. Вернадського, Національною парламентською бібліотекою України, Харківською державною науковою бібліотекою ім. В.Г. Короленка, Одеською державною науковою бібліотекою ім. М. Горького та ін. низка бібліографічних посібників, які обліковують україномовну книжку з 1798 по 1923 рр. у фондах цих бібліотек. Варто назвати також таке цінне бібліографічне джерело, як „Зведений друкований каталог”, що подає інформацію про україномовну книжку цього періоду, що знаходиться у фондах державних бібліотек і музеїв України (підготовлений НПБ України; вже вийшло 3 випуски). Важливість цих праць важко переоцінити, бо опубліковані в них матеріали раніше не фіксувались із-за відсутності в ці роки державного органу обліку друкованої продукції.

Найбільш значним показником літературознавчих і літературно-критичних матеріалів, що вийшли друком на території країни, є науково-допоміжний щорічник „Філологічні науки в Україні”, підготовлений НПБ України (вже видано два випуски – за 1994 і 1995 рр.). Решта, наскільки мені відомо, чекає на друк. У літературі, представленій у щорічнику, відбито сучасні тенденції розвитку філологічних наук.

Необхідним етапом вивчення історії літератури, критики, журналістики є дослідження матеріалів, опублікованих на сторінках літературно-художніх та літературознавчих часописів, різноманітних збірників, альманахів, „наукових записок” університетів, педагогічних вузів, науково-дослідних установ тощо. Приємно відзначити, що ці важливі джерела відомостей для дослідників все більше стають об'єктами бібліографування як провідних наукових бібліотек, так і окремих науково-дослідних установ, товариств, вчених, редакцій часописів та ін. Активну роботу в цьому напрямі ведуть Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, Національна парламентська бібліотека України, Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, Наукове товариство ім. Т.Г. Шевченка.

Важливе місце у розвитку літературної бібліографії останніх років посіла персональна бібліографія. Найбільш повно представлені в ній письменники і літературознавці XVIII – початку ХХ ст. (1910) і новітньої українсь-

кої літератури: Г. Сковорода, І. Котляревський, Т. Шевченко, І. Карпенко-Карий, Леся Українка, О. Кобилянська, О. Духнович, М. Коцюбинський, В. Винниченко, М. Куліш, В. Сосюра, Л. Костенко, В. Стус, В. Шевчук, І. Дзюба. Це постаті, які зайняли провідне місце серед літературознавчих персоналій XVIII-XX ст.

У сучасній літературознавчій бібліографії простежується поєднання двох штучно розрізнених частин нашої культури – материкової і діаспорної. Цьому питанню присвячено ряд бібліографічних праць. Серед них значний інтерес для дослідників становлять видання: Українські письменники: Матеріали до біобібліогр. словника / НПБ України; Авт.-складач Ф. Погребенник та ін. – К., 1996-1998. – Вип.1-5; Українське зарубіжжя, 1900 – грудень 1999 р. /Ін-т дослідж. діаспори. – К., 1999. – 162 с.

Панораму культурного життя України доповнюють бібліографічні матеріали літературно-краєзнавчого характеру, які традиційно видаються у багатьох областях країни. Зразком такого видання можна вважати бібліографічний показник „Літературне Закарпаття у ХХ столітті” (Ужгород: Закарпаття, 1995. – 967 с.), укладений відомим філософом-фольклористом, літературознавцем і критиком І. Хлантою. Показник вражає своєю документальністю, багатством введених в науку маловідомих або й зовсім невідомих джерел, розпоршених по архівах, бібліотеках, періодичних виданнях тощо. Книга становить значний інтерес і з точки зору розкриття окремих аспектів міжнародних літературних і взагалі культурних зв'язків.

Варто зазначити, що більшість літературознавчих бібліографічних праць останніх років підготовлені на відповідному науковому і фаховому рівні. Цьому, на наш погляд, посприяла тісна співпраця науковців-літературознавців і бібліографів.

Наочною ілюстрацією результатів такої тісної співпраці є видання, підготовлені Інститутом літератури ім. Т.Г. Шевченка і Національною парламентською бібліотекою України.

Як правило, на засіданнях Вченої ради Інституту обговорюються проспекти всіх спільних фундаментальних бібліографічних праць даних установ. Зокрема, обговорювалися проспекти дванадцяти томного біобібліографічного словника „Українські письменники”, матеріали до бібліографії „Тарас Шевченко, 1989-2004” та ін. Разом із академіком НАН України В. Дончиком складено проспект систематичного показника змісту журналу „Слово і час” (1990-1999). Він же є науковим редактором цього посібника, що побачив світ 2002 року.

Нерідко співробітники Інституту виступають ініціаторами і співавторами підготовки бібліографічних праць. Так, доктор філологічних наук, професор Ф. Погребенник підготував цілу серію бібліографічних довідок до 5 випусків матеріалів до біобібліографічного словника „Українські письменники”, а також до біобібліографічного словника „Українські письменники діаспори”, який нарешті має вийти з друку.

Науковий співробітник Інституту літератури, кандидат філологічних наук Л. Тарнашинська у співпраці з бібліографами НПБ України започаткувала серію біобібліографічних нарисів “Шістдесятництво: профілі на тлі поколінь”. Серія набула популярності серед користувачів, про це засвідчують відгуки у пресі, презентації окремих її видань.

Більшість літературознавчих робіт, підготовлених бібліографами НПБ України, перед виходом у світ проходять рецензування і наукове редагування в Інституті літератури.

Акцентуючи увагу на позитивних зрушеннях у розвитку літературознавчої бібліографії останніх років, не можна не відзначити, що стан бібліографічного супроводу літературознавчої науки, забезпечення масового користувача бібліотек популярною бібліографією з питань художньої літератури мають бути значно кращими.

Через кризові явища в суспільстві значно зменшився тираж літературознавчих видань. Якщо в 1990 р. вийшли друком 242 назви таких робіт накладом 2 547,6 прим., то в 2001 р. – 597 назв тиражем 1 112,5 прим. Те ж саме можна сказати про художню літературу: в 1990 р. – 853 назви, тираж 34 811,0 прим., у 2001 р. кількість назв збільшилася до 1 282, а тираж становив всього 2 628,3 прим.

Зменшення тиражів робить художню книжку важкодоступною, а недофінансування бібліотек спричиняє її відсутність у фондах. Особливо незадовільний стан склався у комплектуванні фондів книжками, що видаються обласними і районними друкарнями. Ці видання часто не доходять до великих наукових бібліотек, що, звичайно, впливає на впровадження в літературознавчий науковий процес бібліографічного матеріалу.

Окремого розгляду потребують питання поточної бібліографічної інформації у галузі літературознавства. Фактично поточна бібліографія є фундаментом, на якому створюється ретроспективна наукова та рекомендаційна бібліографія.

Навіть побіжне ознайомлення із станом даної галузі бібліографії дає підставу стверджувати, що тут не все гаразд. Так, у “Літописі журнальних статей” Книжкової палати України не всі літературознавчі часописи бібліографуються, а серед тих, що бібліографуються, є пропуски цілих номерів.

Ніякої критики не витримують тиражі літературних бібліографічних покажчиків. Видання, які є важливим інструментом популяризації художніх творів, дуже рідко потрапляють на полиці публічних бібліотек. Складається враження, що духовна сфера суспільства мало цікавить тих, хто відповідає за державну політику в галузі науки, культури, літератури і мистецтва. Та без фінансування з боку держави створення і забезпечення функціонування літературної бібліографії в повному обсязі неможливе.

Літературна бібліографія – важлива ділянка наукового пізнання, бо без неї неможливе й мистецьке пізнання, оскільки саме як пізнання слід розуміти і художній досвід, “закодований” в літературному тексті. Згадаймо ті ж “Лекції з естетики” Гегеля, в яких обґрунтовується зв’язок закладеного в будь-якому художньому досвіді змісту з історичною свідомістю. Відомо, що формування історичної свідомості важко уявляється без пізнання та засвоєння естетичної свідомості як важливого чинника духовного потенціалу нації.

ІНТЕРАКТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ: ЯК ДОСЯГТИ БІБЛІОТЕЦІ КОМПРОМІСУ МІЖ МОЖЛИВОСТЯМИ, ДОЦІЛЬНІСТЮ ТА НЕОБХІДНІСТЮ?

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

РОЗВИТОК інформаційно-комунікаційних технологій спонукав інформаційні агенції у мережі Інтернет, провідні аналітичні служби виборювати право першості на світовому ринку інформації. А яке місце у цих перегонах займає бібліотека? Чи не втратить вона у час Інтернету, віртуальної реальності, інтерактивного спілкування своєї значимості для суспільства, яке чудово розуміє, що саме інформація якісно підвищує впливовість і могутність тих, кому вона доступна? Висловлюючи занепокоєння міжнародної бібліотечної спільноти, ІФЛА наполягає: щоб уникнути подальшого поглиблення нерівності між багатими і бідними, бібліотеки повинні надавати громадянам безкоштовний доступ до інформаційних ресурсів для цілей, що відповідають таким суспільним інтересам, як освіта і наука. В іншому випадку виникне небезпека, що переваги Інформаційного Суспільства будуть доступні тільки тим, хто спроможний заплатити.

Бібліотека – один із найдревніших соціальних інститутів, мала певний образ, який асоціювався з храмом, тишею, місцем, де люди читають книги, спілкуються. Наразі звичний образ поступово змінюється. Стрімко розширилися кордони бібліотечного простору, бібліотека стала частинкою світового інформаційного суспільства. Водночас вона отримала нових конкурентів у вигляді Інтернет-кафе, інформаційних агенцій. Багатотомні зібрання книжкових документів – знецінюються, замість таких звич-

них і зрозумілих читачів з’явилися віддалені користувачі, які, у будь-який час і з будь-якої точки планети заходять на сайт бібліотеки, до її електронного каталогу.

Надзвичайно швидке збільшення кількості документних ресурсів та простота доступу до мільйонів зразків інформації через Інтернет створили небезпечну ілюзію повної свободи в отриманні знань, поставили під загрозу саме існування публічних бібліотек (ПБ).

З появою комп’ютерів та можливості доступу до Мережі відбулися найпомітніші зміни у послугах, що надають ПБ користувачам. Сьогодні книги, комп’ютери, різноманітні курси та програми, дитячі години, лялькові вистави та нові електронні формати роблять бібліотеку необхідною. Тепер публічна бібліотека забезпечує життєво важливий зв’язок між громадянами та знаннями, яких вони шукають; тут можна набути навичок пошуку, організації та освоєння неймовірної кількості інформації, що знаходиться у світовому Вебі.

Входження в інформаційне середовище та застосування телекомунікаційних засобів зв’язку визначили нову стратегію подальшого розвитку бібліотек, що вийшли за межі фізичного простору, в якому раніше обслуговували користувачів.

І. Пурина

Ця стратегія повинна передбачати розвиток інформаційних технологій, коли щороку з'являються нові можливості для створення і використання різноманітних видів інформації. У той же час бібліотечні працівники мають завоювати норми законодавчих актів, основи підготовки та укладання договорів з видавцями та інформаційними агентствами, організації консорціумів з метою спільного створення та використання електронних ресурсів, придбання ліцензій на використання певних творів та баз даних. Також вони повинні вміти спілкуватися з різними людьми, мати педагогічні навички, володіти психологічними прийомами.

Роль бібліотекаря зростає, адже процес добору інформації у вигляді сотень онлайн-довідок на екрані часто здійснюється за критеріями, насправді далекими від об'єктивності. А бібліотекар мусить скеровувати користувачів та показувати їм найпростіші способи пошуку серед усього різноманіття доступних ресурсів.

Сучасна публічна бібліотека мусить розробляти власну Інтернет-політику, яка б охоплювала всі аспекти використання комп'ютерів та доступу до Мережі, передбачала ефективний зв'язок з населенням та відстоювала інтереси самої бібліотечної установи. Ця політика повинна бути пристосована до специфічних потреб та запитів місцевого населення. Її принципи мають бути закладені у визначенні місії бібліотеки. При цьому слід враховувати позитивні та негативні сторони Інтернету.

Дуже важливо зрозуміти, що ж насправді мається на увазі, коли вживаються терміни «доступ» та «контроль». Застереження є важливою складовою Інтернет-політики. Потрібно попередити користувачів, що зміст матеріалів у Мережі нерегульований, і вони мають усвідомити, що інформація в ній може бути некоректною, неетичною, недостовірною, нелегальною, непристойною. Навіть облаштування комп'ютерів спеціальними фільтрами не вирішить проблеми безпеки Інтернету для користувачів.

Особливо важливо передбачити вимоги стосовно Інтернету у бібліотеках для дітей. По-перше, за користування дітьми Інтернетом, відповідають батьки чи офіційні опікуни, яким бібліотекарі мають допомогти у відборі інформації, а також повідомити про можливу загрозу отримання матеріалів, що відповідно до законодавства вважаються шкідливими для неповнолітніх. Можливо, варто влаштувати дискусії з батьками, інформаційні сесії, на яких знайомити батьків з „корисними сайтами”, попереджати і про медичні наслідки довготривалого перебування дитини у віртуальному світі. Саме тому за бібліотекою залишається право контролю за користуванням комп'ютерами та доступом до Інтернету, наприклад, шляхом встановлення часових обмежень, контролю Інтернет-сесій.

У той же час публічна бібліотека має стати помічником у процесі пошуку та використання інформації для навчання, адже фундамент інформаційної грамотності та безперервної освіти закладається, починаючи від дитячого садка і далі. Але, як показують дослідження, школярі не вміють правильно шукати інформацію. Цей процес вони сприймають як збирання «вірних» відповідей, часто користуються одним джерелом, вони «ріжуть» і складають готові відповіді, не розуміючи основної думки тексту. У результаті виникають труднощі при формулюванні запитання, використанні наукової термінології, не враховується якість знайденої інформації, одним словом, це не робота, а просто марнування часу. Багато хто вважає, що вміти знайти інформацію достатньо для того, щоб стати інфор-

маційно грамотним, та це далеко не так. Пошук потрібної інформації – лише необхідна умова, а не самоціль. Навчання інформаційної грамотності – це передусім оволодіння навиками критичного мислення, вміння точно формулювати запитання, аналізувати отриману інформацію. З цієї точки зору публічній бібліотеці відводиться найбільш значуща роль, її завдання – залучити до навчального процесу учнівство і вчителів, батьків та бібліотекарів.

Для успішної діяльності бібліотеки необхідно впроваджувати сучасний менеджмент, що передбачає вміння керувати змінами. Це потребує високої корпоративної культури, спрямованої на оптимально злагоджену роботу усіх структурних підрозділів бібліотеки, закріплення мотивації колективу щодо нововведень. Тільки за умови попередньої підготовки фахівців для роботи в інформаційному середовищі стане можливим застосування сучасних технологій у процесах комплектування фондів, обробки документів, обслуговування.

Потрібні висококваліфіковані спеціалісти, і тому необхідно заохочувати працівників бібліотек до підвищення професійного рівня, підтримувати динаміку змін. Бібліотекарі мають поглиблювати свої знання та розвивати професійні навички, що, у свою чергу, зумовлюватиме підвищення якості обслуговування користувачів. Персонал мусить добре орієнтуватися в інформаційній політиці бібліотеки та добре знати свої обов'язки. Слід пам'ятати, що зміни відбуваються дуже швидко, і не всі працівники спроможні швидко їх осягнути. Варто організувати спеціальні курси з підготовки/підвищення кваліфікації персоналу, на яких розглянути такі питання:

- Інтернет-доступ та його позитиви, принципи інтелектуальної свободи, можливі наслідки, практика фільтрації та раціоналізації;
- вирішення проблем використання Інтернет-станцій, бережливого ставлення до комп'ютерного обладнання і т. ін.
- практичні поради для оптимального використання Інтернету;
- методи і форми покращання обслуговування користувачів із застосуванням комп'ютерних технологій.

У час все зростаючої конкуренції між інформаційними агентствами та публічними бібліотеками, завданнями останніх є забезпечення інтелектуального розвитку користувачів та активна підтримка процесу набуття знань. І в цьому бібліотекам відводиться найголовніша роль, оскільки вони не просто надають готові відповіді та доступ до ресурсів, а виконують освітню функцію, активно співпрацюючи з іншими установами, створюють середовище для навчання. За допомогою бібліотекаря користувач швидше знаходить потрібну інформацію, ніж без нього, причому запорукою успіху є їхня постійна взаємодія.

Визнання провідної ролі ПБ у закладенні підмурків інформаційної грамотності та безперервної освіти, перетворення її у заклад, де усі відвідувачі мають можливість самостійно шукати інформацію, розважатись або розвивати свої здібності і при цьому розраховувати на абсолютну повагу до своїх переконань та поглядів, є запорукою успішного майбуття такої бібліотеки.

Сьогодні публічні бібліотеки є тими інституціями, які можуть поєднати суспільство на основі таких цінностей, як рівність та толерантність, поширюючи ідеї, котрі є важливими для виховання свідомих, впевнених у своїх можливостях громадян, патріотів своєї країни. ●

ПАСПОРТИЗАЦІЯ СТАРОДРУКІВ, РІДКІСНИХ І ЦІННИХ ВИДАНЬ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ ЇХНЬОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ

УВАГА,
ДОСВІД!

О. Лазарева, Л. Ніколенко

БУДЬ-ЯКЕ суспільство завжди відповідальне перед майбутніми поколіннями за збереження світового культурного надбання. У цьому сенсі важливим є розуміння вічної цінності книжкових пам'яток, що дійшли до нас. На їхній стан, умови зберігання впливають економічна та політична нестабільність, екологія, випадки вандалізму і взагалі недбалого ставлення, інші чинники, що спричиняють фізичне старіння або й взагалі втрату документів.

Сьогодні збереження бібліотечних фондів – це глобальна проблема, від вирішення якої залежить, чи зможемо ми передати нащадкам спадщину минулих поколінь. Вона ускладнюється тим, що за своїм призначенням бібліотеки повинні надавати можливість користуватися документами і одночасно дбати про їхнє збереження. Особливо актуальним це питання є для стародруків і рідкісних видань, вивчення яких сприяє відновленню історичної пам'яті, ліквідації білих плям в історії нашого народу.

Організація роботи із збереження цих фондів передбачає розв'язання цілого комплексу проблем: формування, опрацювання, забезпечення фізичного збереження та використання.

Виходячи із завдань сьогодення, Національна парламентська бібліотека України приділяє значну увагу роботі з фондом стародруків, рідкісних і цінних видань, що є пам'ятками національної культури. Він відокремлений від основних фондів та зберігається у відділі рідкісних і цінних книг.

Фонд відділу налічує понад 37 тис. примірників документів, серед яких: стародруки, рідкісні і цінні книги та періодичні видання з XVI ст. до 1945 р. включно з різних галузей знання; найкращі зразки поліграфічного і художнього оформлення; факсимільні та репринтні видання пам'яток друку та писемності; сучасні мініатюрні книжки та книги-велетні, подаровані видання.

У відділі також зберігаються колекції видань з приватних бібліотек:

– визначного українського вченого, громадського і політичного діяча С. Сірополка (1872-1959), що включає близько 4,5 тис. документів, зокрема унікальні видання з проблем книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства, педагогіки, історії, літератури та ін.; багато подарованих авторських видань;

– видатного українського і російського літературознавця академіка О. Білецького (1884-1961), котра містить понад 1,5 тис. видань універсального змісту, більша частина яких – книги з історії української, зарубіжної літератури і мовознавства;

– українського літературознавця П. Орлика (1929-1993), до якої входять понад 250 видань з різних галузей знання, зокрема з історії та теорії української літератури, історії України, філософської думки; твори репресованих авторів 20-30-х років XX століття.

З метою посилення відповідальності за збереження стародруків, рідкісних і цінних видань у 1990 р. фахівцями відділу рідкісних і цінних книг було розроблено та запроваджено у практику роботи відділу короткий паспорт, який складається до кожного видання. Він вміщує мінімум необхідних бібліотечно-бібліографічних відомостей про книги та часописи, тому він зветься коротким. Заповнений паспорт приклеюється на початку чи в кінці документа на звороті обкладинки (якщо там немає тексту).

Орієнтовний розмір паспорта – 100 x 150 мм.

Заповнення деяких позицій паспорта потребує роз'яснення.

Шифр включає формат книги, розстановочний індекс, авторський знак, помітку (при необхідності) щодо приналежності до колекції.

Приклади: В 49788; Т 52 (45Укр); В 61; ФС (Фонд С. Сірополка).

Інвентарний номер.

За його відсутності проставляється помітка „б/н”.

Вихідні дані. Вказується місце та рік видання.

Приклади: Львів, 1876; Прага, б. р.

Кількісна характеристика. Наводяться відомості про повну кількість нумерованих і нумерованих сторінок (аркушів, стовпців), ілюстративного та супроводжувального матеріалу (мапи, схеми, таблиці тощо).

Приклад: [12], XVIII, 345 с., С. 27-56, 24 стб., [2] с.: іл., 19 арк. іл., 4 арк. мап, 1 арк. табл.

Специфікація. Вказуються наявні томи, частини, випуски, книги тощо.

Конволют¹. Наводиться кількість приплетених видань та їхній короткий опис.

Приклад: До книги приплетено 2 книги:

1) Тулуб О. Словник псевдонімів українських письменників. – К., 1928. – 34 с.

2) Записки Українського Бібліографічного Товариства в Одесі: Ч. 1. – Одеса, 1928. – 62, [1] с.

Примітки. Вказуються: наявні автографи, маргіналії, дарчі написи, екслібриси, штампи; спосіб відтворення (репринтне чи факсимільне); наклад видання; його стан; дефекти; проставлена відмітка про перевірку наявності видання тощо. При необхідності, можна вказати мову видання та ін.

Приклад: На титульному аркуші – автограф М.С. Грушевського.

Репринтне відтворення видання 1876 року.

Наклад – 50 прим.

КОРОТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ

Шифр _____	Інв. № _____
Автор _____	_____
Назва _____	_____
Місце, рік видання _____	_____
Кіл-ть стор. _____	_____
-/- окр. листів _____	_____
-/- ілюстрацій _____	_____
-/- карт _____	_____
-/- схем _____	_____
Том _____	частина _____
Конволют _____	_____
Примітка: _____	_____

¹ Конволют (лат. convolutus – сплетений) – збірник, який складено його власником [або видавцем] з декількох самостійно виданих творів друку чи рукописів, що вийшли у різний час та переплетені в один том.

У книзі відсутні: тит. аркуш, С. 27-31.

Документ перевірено у 2005 р.

15-річний досвід роботи з документами, які мають короткий паспорт (на сьогодні паспортизовано весь фонд відділу), дає можливість зробити ряд висновків.

По-перше, короткий паспорт дозволяє простежити стан документа за весь час його зберігання та, особливо, використання. При видачі документа користувачу та його поверненні спрощується контроль за фізичним станом видання, тому що паспорт містить необхідні відомості, які потребують контролю (особливо це стосується кількісної характеристики та конволютів). Одночасно наявність паспорта з даними про документ є засобом запобігання некоректним діям з боку користувачів Бібліотеки.

По-друге, паспорт дає можливість здійснювати моніторинг у процесі довготривалого зберігання документа у

книгосховищі. Так, у паспорті проставляються відповідні помітки про можливі фізичні зміни документа (деформацію аркушів, обкладинки; появу плісневих плям, старіння паперу тощо).

По-третє, наявність паспорта дає можливість при планових перевірках фонду роботи у ньому помітки щодо цього.

Інформація, що її містить паспорт документа, окрім суто виробничої корисності, може стати у пригоді при проведенні наукових досліджень у Бібліотеці.

Список використаної літератури

1. Книга: Енциклопедія. – М., 1999. – С. 337-338.
2. Правила составления библиографического описания старопечатных изданий / Сост.: И.М. Полонская, Н.П. Черкашина. – М., 1989. – 302 с.

ВІННИЧЧИНА БІБЛІОГРАФІЧНА (Огляд видань за 2003-2005 рр.)

СТОРІНКА БІБЛІОГРАФА

НАЛІЗ бібліографічної продукції бібліотек Вінницької області показав наявність значної кількості різноманітних за змістом, типом та жанром посібників: бібліографічних покажчиків, списків, методично-бібліографічних матеріалів. В цілому видання актуальні за тематикою і надають бібліографічну інформацію для задоволення інформаційних потреб різних груп споживачів Вінницької області. Координує і спрямовує цю роботу Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К.А. Тимірязєва – головна і одна із найстаріших книгозбірень регіону, що наближається до вікового ювілею (2007 р.). Тож більшість розглянутої бібліографічної продукції підготовлено саме тут.

Своєрідним літописом краєзнавчої літератури про Вінничину є універсальний бібліографічний покажчик „Література про Вінницьку область за ... рік” [9]. Тут подано матеріали, що розкривають політичне, соціально-економічне, наукове життя регіону. Літературу систематизовано за схемою таблиць ББК для краєзнавчих каталогів з урахуванням вимог сучасності та специфіки місцевості. Довідковий апарат включає іменний та географічний покажчики, список періодичних видань, матеріали з яких увійшли до посібника.

Хронологічний список „Знаменні і пам'ятні дати ... року” [6] також є поточним щорічником і знайомить читачів із знаменними та пам'ятними датами наступного року, на жаль, подаючи дати без довідкових статей і бібліографічних списків. Видання складається з двох розділів. У першому – „Знаменні і пам'ятні дати Вінниччини ... року” – подається перелік дат із короткими посиланнями в кінці кожної позиції („Довідку див.”) на 2-3 енциклопедичні та довідкові видання, з яких взято відомості про дату. В другому – „Основні знаменні і пам'ятні дати у ... році” – вміщено інформацію про дати державного та світового значення, великі народно-релігійні свята, взяті з „Календаря знаменних і пам'ятних дат”, які готує НІБ України.

Ще одне традиційне видання бібліотеки – поточний бібліографічний список „Нові надходження літератури з

питань економіки, технології виробництва і переробки сільськогосподарської продукції” [14] – знайомить читачів із друками вищезазначеної тематики, які надійшли до бібліотеки за певний проміжок часу. Список розрахований на керівників, організаторів, спеціалістів сільськогосподарського виробництва та переробної промисловості.

Розглядаючи бібліографічний доробок Вінницької ОУНБ ім. К.А. Тимірязєва, хочеться відзначити покажчик „Тарас Шевченко і Вінниччина” [21]. У цьому об'ємному (1068 позицій) виданні подано матеріали про зв'язки великого українського поета з краєм та вшанування його пам'яті. Матеріали систематизовано у 4 розділах з підрозділами, в їхніх межах літературу розміщено за алфавітом авторів, назв, персоналій. Крім передмови від укладачів, є вступна стаття „Шевченкіана Вінниччини” професора Б. Хоменка, додаток „Вінничани – лауреати Національної премії України імені Тараса Шевченка”. Користуватися посібником допомагає іменний покажчик. Недоліком є відсутність інформації щодо хронологічних меж матеріалу (точно вказано лише термін, коли закінчено відбір літератури), а також те, що немає списку використаних джерел. Загалом це, безперечно, цінне і корисне бібліографічне видання, ретельно підготовлене і гарно оформлене.

Серед тематичних бібліографічних покажчиків особливо увагу привертає видання „Трагедія голодомору на Вінниччині. 1932-1933 рр.” [17], де систематизовано літературу про страшні події у краї. Особливо цінним є те, що покажчик зроблено Бібліотекою у співпраці з Державним архівом Вінницької області із залученням не лише друкованих матеріалів, а й документальних джерел. У докладній вступній статті начальник відділу архіву В. Петренко розкриває вражаючі свідчення тисяч документів про злочин штучного голодомору проти українського народу, таємні спецповідомлення про жорстоко придушені селянські повстання, відчай та божевілля у селах, незчи-

В. Лой

сленні людські жертви, і поряд з цим – регулярні поставки продовольства за кордон, переробку зерна на спирт.

Матеріал розміщено в семи розділах, один із них – “Тема голодомору в творчості наших земляків” – має підрозділи за жанрами літератури. Для зручності користування до видання складено іменний та географічний покажчики. Розташування в межах розділів – алфавітне, лише у розділі „Література про голодомор в окремих районах та населених пунктах” – в алфавіті географічних назв районів Вінницької області. Видання становить інтерес, перш за все, для істориків-дослідників, вчителів, бібліотекарів, студентів, краєзнавців.

Ще одній трагічній сторінці нашої історії присвячено тематичний бібліографічний покажчик „Афганська неоголошена війна (1979-1989): вінницький вимір” [2], де зібрано і систематизовано матеріали про вінничан – учасників війни в Афганістані, про вшанування пам’яті полеглих воїнів-земляків, документи щодо сьогоденного життя ветеранів-афганців, твори художньої літератури, пісенну творчість „афганської” тематики. Науково-допоміжний апарат включає коротку вступну статтю, передмову голови Вінницької обласної Спілки ветеранів війни в Афганістані П. Кирилішина, іменний покажчик, список районних газет, статті з яких включено до видання. Книжку гарно видано, вона містить значний фотографічний матеріал із особистого архіву П. Кирилішина. Без сумніву, особливо цінним цей покажчик робить те, що він є результатом співпраці бібліотеки з іншими установами, наявність у ньому не лише друкованих матеріалів, а й поси-лань на документальні джерела із Державного архіву Вінницької області та матеріали Вінницького обласного краєзнавчого музею з групи „Документи та фото про загиблих воїнів-афганців”.

Цікавим за змістом бібліографічним посібником є „Історія магдебурзького права в Україні” [8]. Тут висвітлюються матеріали про розвиток магдебурзького права, за яким міста частково звільнялись від контролю центральної адміністрації та створювали органи місцевого самоврядування, на теренах міст і містечок сучасної Вінницької області. Це бібліографічне видання важко назвати покажчиком, скоріше списком: матеріал у ньому подано під загальним заголовком, що повторює назву, через зірочки йдуть підзаголовки, в межах підрозділів – розміщення в алфавітному порядку, а з довідкового апарату є лише передмова, немає допоміжних покажчиків, змісту. Особливістю посібника є те, що до нього включено книги, публікації журнальної та газетної періодики не лише українською, а й російською, польською, німецькою мовами.

Бібліографічний посібник „Велика Вітчизняна війна в українській художній літературі” [4] відображає інформацію про книги та публікації в журналах найбільш відомих художніх творів українських письменників, і зокрема вінницьких авторів, які висвітлюють події війни. Матеріали розміщено в алфавіті авторів та назв творів, кожен опис супроводжується розгорнутими анотаціями, розрахованими на сприйняття найширшого кола читачів.

Поміж краєзнавчих посібників варто відзначити довідкове видання, „Над Бугом місто – Вінниця моя” [12], підготовлене Вінницькою обласною бібліотекою для дітей ім. І. Франка, що адресовано наймолодшим читачам і визначено укладачами як довідник юного краєзнавця. Тут у популярній формі розповідається про історію і сучасність міста, кожний розділ супроводжується коротким списком літератури.

Значний масив у бібліографічному доробку бібліотек Вінниччини становлять персональні бібліографічні посібники, присвячені видатним країнам – громадським діячам, вченим, письменникам, видані до певних ювілейних дат. У серії „Наші видатні земляки”, започаткованій Вінницькою ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва у співробітництві з центральними районними бібліотеками, вийшли бібліографічні посібники про народну майстриню, етнографа і краєзнавця М. Руденко [11], майстра мікромініатюри М. Маслока [10], співачку та фольклористку Явдоху Зуїху [7], архітектора В. Городецького [1], письменника та літературознавця Б. Хоменка [18], диригента і композитора В. Газінського [5]. Водночас слід відзначити, що за жанром ці видання визначені укладачами як бібліографічні покажчики, але за всіма типологічними ознаками покажчиком можна вважати лише посібник про Б. Хоменка, котрий, крім основного тексту, містить передмову, вступну статтю та іменний покажчик. Інші посібники, хоча й мають складну структуру та передмову, не оснащені допоміжним апаратом, що є безумовним недоліком цих цікавих та інформаційно насичених видань.

У цій же серії вийшли буклети про журналіста С. Алексєєва [13], вченого-фізика Г. Будкера [3], письменника В. Земляка [16], гітариста-віртуоза М. Соколовського [15], які включають біографічні довідки та короткі списки літератури з двох або трьох розділів. Невеликі за обсягом, вони представляють матеріали переважно з періодичних та енциклопедичних видань.

Персональну бібліографію презентує також посібник, присвячений на той час директору Вінницької ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва, заслуженому працівнику культури України В. Циганюку [19]. Тут подано відомості про його публікації в періодичних виданнях, окремі твори за період з 1977 по 2003 р., літературу про життя і діяльність, вміщено вірші, присвячені ювілярові, та багатий фотоілюстративний матеріал.

Становлять інтерес формою подачі бібліографічних відомостей методичні рекомендації бібліотекам „Час слов’янського ренесансу”, де представлено інформацію про три книжкові виставки: „І звичай, і мова, і давнина свята...”, „Духовна спадщина слов’ян: нове осмислення”, „Вклад слов’янських вчених у світову науку”. Крім передмови, до кожної виставки подано списки літератури за темою українською та російською мовами.

Особливо треба відзначити те, що значна частка бібліографічної продукції Вінниччини репрезентується в електронному вигляді на сайті Вінницької ОУНБ, що є значним кроком до якнайповнішого задоволення інформаційних потреб читачів області.

Бібліографічні видання бібліотек Вінниччини

1. Архітектор століття: До 140-річчя з дня народж. Владислава Владиславовича Городецького (1863-1930) / Вінниц. ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва; Уклад.: Л. Денисова, Т. Марчук, М. Спиця; Бібліогр. консультування О. Кізян. – Вінниця, 2003. – 17 с.: фот.– (Наші видатні земляки).

2. Афганська неоголошена війна (1979-1989): Вінницький вимір: Бібліогр. покажч. / Вінниц. ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва, Вінниц. обл. Спілка ветеранів війни в Афганістані, Вінниц. обл. краєзн. музей; Уклад.: Г. Авраменко, О. Кізян, Н. Добровольська; Вступ ст. П. Кирилішина. – Вінниця, 2004. – 122 с.: іл.

3. Герш Іцкович Будкер: До 85-річчя від дня народж. всесвітньо відомого вченого-фізика (1918-1977) / Вінниц. ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва; Уклад. Л. Введенська. – Вінниця, 2003. – 4 с.

4. Велика Вітчизняна війна в українській художній літературі: Бібліогр. список / Вінниц. ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва; Уклад.: Л. Введенська, О. Ніколаєць. – Вінниця, 2005. – 33 с.

5. Володар духовної краси: До 60-річчя від дня народж. диригента і композитора, нар. артиста України В.І. Газінського / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва, Вінниц. обл. орг. Нац. муз. Спілка України; Уклад. Г. Марчук. – Вінниця, 2005. – 25 с. – (Наші видатні земляки).

6. Знаменні і пам'ятні дати 2004 року: Хронол. список / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва; Уклад.: О. Ніколаєнко, Г. Пальчак, Г. Авраменко, О. Кізян. – Вінниця, 2003. – 55 с.

7. Явдоха Зуїха – визначна співачка слов'янського світу: До 150-річчя від дня народж. Явдохи Зуїхи: (Євдокії Микитівни Сивак) (1855-1935): Бібліогр. покажч. / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва; Уклад. Л. Бойко. – Вінниця, 2004. – 29 с. – (Наші видатні земляки).

8. Історія магдебурзького права в Україні: Бібліогр. покажч. / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва; Уклад. О. Подзолкіна; Передм. В.С. Мазурик. – Вінниця, 2003. – 9 с.

9. Література про Вінницьку область за 2002 рік: Бібліогр. покажч. / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва; Упоряд. О. Ніколаєць. – Вінниця, 2003. – 198 с.

10. Михайло Григорович Маслюк (1918-1995): До 85-річчя від дня народж. / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва; Уклад.: С. Заступ, М. Спиця. – Вінниця, 2003. – 13 с.: фотоіл. – (Наші видатні земляки).

11. На радість людям...: До 90-річчя з дня народж. Марії Оксентівни Руденко / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва; Уклад.: О. Ніколаєць, Т. Кристофорова; Вступ. ст. А. Подолинного. – Вінниця, 2005. – 25 с.

12. Над Бугом місто – Вінниця моя: (Довідник юного краєзнавця) / Вінниц. обл. б-ка для дітей ім. І.Я. Франка; Підгот. Т. Кушнірук. – Вінниця, 2003. – 41 с. – (640-річчю м. Вінниці присвячується).

13. Невтомна муза Сергія Алексєєва / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва; Передм. Б. Хоменка; Автобіографія. – Вінниця, 2003. – 4 с.

14. Нові надходження літератури з питань економіки, технології виробництва і переробки сільськогосподарської продукції: (Поточ. бібліогр. список) / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва; Уклад. і коректори: В. Середюк, Л. Введенська. – Вінниця, 2003. – Вип. 2. – 22 с.

15. Марко Данилович Соколовський: До 185-річчя від дня народж. гітариста-віртуоза (1818-1883) / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва, Погребиш. центр. б-ка; Уклад.: В. Мельник, М. Спиця. – Вінниця, 2003. – 9 с.: фотоіл. – (Наші видатні земляки).

16. Співець Вавілонії: До 80-річчя від дня народж. письменника Василя Земляка (1923-1977) / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва, Липовець. центр. б-ка; Уклад.: Л. Заря, О. Роговий, С. Снявська; Передм.: Н.С. Поляруш. – Вінниця, 2003. – 4 с.: портр. на обл. – (Наші видатні земляки).

17. Трагедія голодомору на Вінниччині 1932-1933 рр.: Бібліогр. покажч. / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва, Держ. арх. Вінниц. обл.; Уклад. О. Ніколаєць; Вступ. ст. В. Петренко. – Вінниця, 2003. – 78 с.

18. Борис Хоменко – письменник, літературознавець: (Бібліогр. покажч.) / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва; Уклад.: Г. Авраменко, О. Кізян. – Вінниця, 2003. – 30 с.: портр. на обл. – (Наші видатні земляки).

19. Василь Циганюк – подвижник на ниві культури / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва; Уклад.: Г. Авраменко, О. Кізян; Вступ. ст. В. Сторожук. – Вінниця, 2003. – 40 с.: іл.

20. Час слов'янського ренесансу: Метод. рек. б-кам / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва; Уклад.: Л. Заря, С. Коваль, Г. Марченко, А. Сенкевич. – Вінниця, 2003. – 37 с. – (Кращі виставки року. – Вип. 5).

21. Тарас Шевченко і Вінниччина: Бібліогр. покажч. / Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва, Вінниц. обл. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського; Уклад.: Г. Авраменко, О. Кізян, Б. Хоменко; Авт. вступ. ст. Б. Хоменко. – Вінниця, 2004. – 107 с. – (190-річчю від дня народж. присвячується).

ХРОНІКА ХРОНІКА ХРОНІКА

ДО 15-РІЧЧЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

О. Александрова

Цілим каскадом інформаційно насичених експозицій та презентацій відзначила 15-ту річницю незалежності нашої держави Національна парламентська бібліотека України. Центральним заходом було відкриття багатоаспектної книжково-ілюстративної виставки **„Стань же окрасою цілого світу, наша свята Україно!”**. Вона являла собою своєрідний літопис подій, що відбулися в Україні за тривалий історичний період: від сивої давнини і перших згадок про Україну – до сьогодення. Експозиція висвітлювала широку панораму процесів державотворення, політичної боротьби, історичних, мистецьких подій; представила цілу галерею діячів, які в різні часи зробили внесок у розвиток України.

Учасниками заходу стали народні депутати, вчені, освітяни, громадські діячі. Серед них: А. Раханський – народний депутат України II, III і IV скликань, почесний член Ради Європи, який протягом 10 років представляв Україну в ПАРЕ; Л. Скрипникова – гостя з Карелії, делегатка IV Всесвітнього форуму українців, голова Українського товариства „Калина”; П. Сохань – директор Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, чл.-кор. НАН України, доктор історичних наук, професор; О. Іванченко – головний консультант Головної служби гуманітарної політики Сек-

ретаріату Президента України; О. Рубльов – учений секретар Інституту історії України НАН України; С. Терешко – головний консультант Національного інституту проблем міжнародної безпеки при РНБО та ін.

Гості розповідали про здобутки нашої країни за роки незалежності, в т. ч. у міжнародному співробітництві, законотворчості, наукових пошуках академічних інститутів, презентували видання, представлені на виставці. Увагу відвідувачів привертала тритомник **„Давня історія України”**, книги **„Галицько-Волинський літопис”**, **„Стратегія розвитку України: теорія і практика”**, **„Діалоги про українську національну справу”**, **„50 знаменитих українських книг”**, фотоальбом **„Вірю в Україну”**, нові видання про судову реформу, податки, аграрну політику.

Доповнили виставку стенди з науковими працями інститутів НАН України; Національного інституту проблем міжнародної безпеки; продукцією видавництва „Наукова думка”.

Окремі автори презентували і дарували бібліотеці свої книги: Л. Скрипникова передала видання **„Убієнним сином України. Сандармох”**; В. Бабуха – **„Таємниця Творчої Трійці”**; А. Раханський – **„На шляху до миру”**, **„Десять років Парламентської Асамблеї Ради Європи”**; В. Кушерець, В. Василяшко – **„Через терни – до України”**.

Складовою цього заходу була і розгорнута експозиція **„Книжки незалежного 15-річчя, які вплинули на український світ”**. У ній зібрано близько 400 назв видань за результатами читачько-експертного опитування

в рамках щорічного всеукраїнського рейтингу **„Краща книга ... року”**. Під час презентації цієї експозиції представникам численних ЗМІ давалися інтерв'ю стосовно подальшого розвитку книговидавництва і бібліотечної справи: повнішого врахування читачького попиту, зниження собівартості книг, відновлення мережі книжкової торгівлі; забезпечення належного фінансування бібліотек, скасування для них не виправдано складної процедури закупівлі книжок та ін.

Ці проблеми піднімалися, зокрема, генеральним директором НПБ України, заслуженим працівником культури України Т. Вилегжаниною, керівником центру рейтингових досліджень **„Еліт-Профі”**, головним редактором журналу **„Книжник-review”** К. Родиком, президентом Асоціації видавців України О. Афоніним.

У рамках названого комплексного заходу також відбулися: персональна фотовиставка члена Спілки журналістів України Є. Чекаліна **„Україна і українці”**, виставка-перегляд першого випуску поштової картки **„Відкритий лист”**, організована видавництвом **„Схід-Захід”**.

Створенню святкової атмосфери сприяла експозиція жоржин і айстр, наданих Національним ботанічним садом ім. М. Гришка НАН України.

Інформація про захід висвітлювалася в газетах **„Голос України”**, **„Україна молода”**, по Національному радіо, на **„5 каналі”** ТБ, каналі **“Київ”** та ін.

ВІДДІЛ МІЖБІБЛІОТЕЧНОГО АБОНЕМЕНТА І ЕЛЕКТРОННОЇ ДОСТАВКИ ДОКУМЕНТІВ У СТРУКТУРІ НПБ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА
ПАРЛАМЕНТСЬКА:
ВЧОРА, СЬОГОДНІ,
ЗАВТРА

Б

ІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНА сфера – одна з основних у соціальній інфраструктурі будь-якого суспільства. І на сьогодні величезні документні ресурси бібліотек є чи не єдиними загальнодоступними та безкоштовними джерелами інформаційного забезпечення та духовного збагачення всіх його верств, є підґрунтям для розвитку економіки, науки, культури.

Проте бібліотекам дедалі складніше задовольняти зростаючі інформаційні потреби користувачів самостійно, без співробітництва з іншими інформаційними установами. Діяльність служб МБА, які є важливим елементом бібліотечного обслуговування, дозволяє продуктивно використовувати фонди різних бібліотек і забезпечувати виконання запитів користувачів у разі відсутності потрібних видань у фондах власних книгозбірень.

Відділ міжбібліотечного абонементу і електронної доставки документів (МБА і ЕДД) є самостійним структурним підрозділом Національної парламентської бібліотеки України. Його діяльність здійснюється у координації з усіма відділами Бібліотеки та з бібліотеками системи Міністерства культури і туризму України, а також інших видів і форм власності.

Свою історію відділ МБА і ЕДД веде ще з 1955 року, коли у Київській обласній бібліотеці ім. КПРС (як тоді називалася НПБ України) у відділі обслуговування користувачів було призначено працівника, який саме і розпочав організувати роботу у цьому напрямі.

У січні 1957 р., зі зміною статусу Бібліотеки та її реорганізацією у Державну республіканську бібліотеку (ДРБ) УРСР ім. КПРС, у структурі відділу обслуговування було організовано сектор міжбібліотечного та заочного абонементів, у штаті якого налічувалося 4 працівники.

У 1988 р. сектор МБА було реорганізовано у відділ МБА з трьома секторами: міського, позаміського та персонального абонементів і штатом 15 працівників. У цей період відділ обслуговував понад 5 тис. користувачів та абонементів, одержував до 80 тис. замовлень та надавав у тимчасове користування понад 50 тис. прим. документів.

ДРБ УРСР ім. КПРС як універсальний республіканський координаційний центр МБА на той час здійснювала організаційну роботу з визначення галузевих центрів МБА, розробляла спільно з ними „Положення про єдину систему міжбібліотечного абонементу в Українській РСР” (затверджено міжвідомчою Радою з питань бібліотечної роботи при Міністерстві культури УРСР у 1971 р.), запроваджувала у практику ГОСТ 7.31-89 «Единая государственная система межбиблиотечного абонементу», що сприяло раціональному шляху проходження замовлень по МБА.

Завдяки здійсненій роботі було створено єдину систему МБА республіки, яка включала понад 600 універсальних і галузевих центрів різних рівнів (республіканських, обласних, міських, районних). Бібліотека очолювала координаційну групу з питань роботи МБА, яка входила до Міжвідомчої ради при Міністерстві культури УРСР.

Відповідно до Статуту Бібліотеки,

Л. Афанасьєва

де відзначалося, що установа „...є головним центром з питань міжнародного книгообміну і міжбібліотечного абонементу...”, багато уваги приділялося обслуговуванню бібліотек зарубіжних країн по міжнародному МБА. Ця робота велася спільно з відділом літератури іноземними мовами у координації з Державною бібліотекою ім. В.І. Леніна (нині – Російська державна бібліотека). Абонентами ММБА були бібліотеки таких країн, як США, Великобританія, Австрія, ФРН, Швеція, Бельгія, Ізраїль, Японія, Польща, Угорщина, Румунія, НДР, Чехословаччина, Болгарія, які надсилали замовлення на документи українських видавництв. Продуктивність міжбібліотечного та міжнародного МБА неухильно зростала.

До 1992 року всі бібліотеки та органи інформації були об'єднані в єдину державну систему. Отже, і діяльність системи МБА забезпечувалася на державному рівні, була підкріплена державними стандартами й добре розвинута. Для отримання необхідного документа з фондів інших бібліотек не було особливих перешкод.

Зміни в політичному і державному устрої колишнього СРСР кардинально позначилися на взаєминах між бібліотеками. Стара модель контактів, пов'язана з єдиною системою МБА, вже не здатна була функціонувати в нових умовах. Це поклато початок процесам децентралізації і негативно позначилося на роботі міжбібліотечного абонементу. Однак НПБ України зберегла основний контингент користувачів і за обсягом обслуговування займає одне з провідних місць серед бібліотек країни. На сьогодні користувачами відділу є близько 2 тис. осіб, яким надаються понад 30 тис. прим. документів.

У 2002 р. відділ МБА було перейменовано на відділ МБА і ЕДД, і розпочалася робота з надання користувачам електронних копій документів. Зараз вона ведеться спільно з корпорацією „Індустрія інтелекту”, яка також відповідає і за дотримання усіх правових норм.

Та незабаром відділ самостійно здійснюватиме роботу з електронної доставки документів. Ця діяльність передбачає дотримання ряду вимог законодавства, зокрема стосовно авторського права. Згідно з цими нормами, бібліотека доставлятиме користувачам електронною поштою документи:

• **що не є об'єктом авторського права:**

- повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації;
- твори народної творчості;
- видані органами державної влади у межах їхніх повноважень – офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їхні офіційні переклади;
- державні символи України, символи і знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань; символіку територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ та організацій

(проекти офіційних символів і знаків до їхнього офіційного затвердження розглядаються як твори та охороняються авторським правом);

– розклади руху транспортних засобів, програми телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності;

• **що перейшли у суспільне надбання**

(Після закінчення строку дії майнового авторського права та за умови дотримання особистих немайнових прав автора).

Сьогодні штат відділу нараховує 8 працівників. Це спеціалісти з багаторічним досвідом роботи. Їхнім головним завданням є забезпечення доступу до інформаційних та документних ресурсів за запитами користувачів та абонентів шляхом надання документів у тимчасове, а ксерокопії та копії на електронних носіях – у постійне користування.

Для збереження фонду у Бібліотеці діє самостійно розроблена та затверджена „Інструкція про порядок заміни втрачених (пошкоджених) користувачами (абонентами) документів із фондів Бібліотеки”, яка допомагає працівникам оперативно вирішувати питання з ліквідації заборгованості по МБА.

Підвищення комп'ютерної грамотності працівників найчастіше відбувається у процесі виробничої діяльності, але для роботи з електронної доставки документів потрібен відповідний рівень кваліфікації кадрів. Для обслуговування користувачів у новому електронному середовищі необхідні володіння різними комп'ютерними програмами, алгоритмами пошуку інформації та знання іноземних мов. Адже діяльність з ЕДД передбачає розширення і поліпшення роботи з надання документів по МБА на національному і міжнародному рівнях за рахунок використання нових технологій та розширення співробітництва між бібліотеками.

ВПЛИВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ НА РОЗВИТОК БІБЛІОТЕК РЕГІОНІВ

Виступ на Міжнародній науково-практичній конференції "Бібліотека і книга в контексті часу" (Київ, 2006)

ГЛОБАЛЬНІ всебічні зміни у суспільстві на зламі ХХ і ХХІ ст., розвиток інформаційних процесів, руйнування старих та розбудова нових суспільних відносин на території пострадянського простору, входження України у світове співтовариство як незалежної держави докорінно змінили соціальні умови та характер діяльності бібліотек.

У непростий час бібліотечна система нашої держави пережила складний етап розвитку, який пов'язаний із труднощами перехідного періоду від звичної планової економіки до роботи в жорстких ринкових умовах. Блючими були процеси децентралізації бібліотек. Виникла маса проблем правового, організаційно-методичного характеру. В той же час бібліотеки набули самостійності у визначенні своєї місії, напрямів творчої і виробничої діяльності. Вони були звільнені від диктату керівництва та ідеологічних постулатів минулого. З'явилася можли-

У 2003 р. відділ разом із загальнодержавними центрами МБА України розробив проект „Положення про національну систему міжбібліотечного абонементу і доставки документів в Україні”. Цей документ було передано на затвердження до Міністерства культури і туризму України. Але до цього часу його не затверджено.

Сьогодні українські бібліотеки відстають від бібліотек інших розвинутих країн у наданні інформаційно-бібліотечних послуг. Для того, щоб Україна стала рівноправним членом світового інформаційного співтовариства, потрібна мобілізація зусиль усіх суб'єктів її інформаційної інфраструктури, зокрема служб МБА і ЕДД, для надання користувачам таких інформаційно-бібліотечних послуг, які відповідали б темпам світового розвитку й забезпечували високий інтелектуальний потенціал нації та достойне майбутнє нашої держави.

Список використаної літератури

1. Аветисов М.А., Крамчанинов Е.В. Электронная доставка документов – проблемы и решения //9-я международная конференция “Крым–2002 «Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества»: Тр. конф., Судак, Автономная Республика Крым, Украина, июнь, 2002, Т.1. – С. 696-699.

2. Афанасьева Л. МБА: проблеми і шляхи розв'язання в умовах новітніх інформаційних технологій // Бібл. вісн. – 2002. – № 1. – С. 543.

3. Розколупа Н. Електронна доставка документів і авторське право // Бібл. планета. – 2005.– № 4. – С. 19-21.

4. Чуприна В. МБА: стан, проблеми, перспективи. // Бібл. вісн. – 2002. – № 1. – С. 53-55.

Н. Тімова

вість спрямовувати розвиток бібліотек по шляху демократизації, відповідно до реальних потреб місцевої громади, осмислити їхнє місце в житті сучасної України.

Ці роки були і періодом пошуків, напрацювання досвіду щодо впровадження нових технологій у бібліотечні процеси, періодом виявлення можливостей співробітництва з міжнародними фондами та організаціями з реалізації сучасних проектів. Складні комплексні завдання перебудови бібліотечної діяльності в цей час визначили необхідність осмислення нових пріоритетів розвитку бібліотечної справи України. І треба віддати належне, що більшу частину відповідальності за шляхи подальшого розвитку бібліотек в усіх регіонах

України, науково-методичне забезпечення їхньої діяльності взяла на себе та в міру сил і можливостей забезпечує Національна парламентська бібліотека України.

Найактуальнішими проблемами в період становлення незалежності держави було формування правової і нормативно-регламентуючої бази розвитку вітчизняних бібліотек.

Сучасна бібліотека повинна жити і розвиватись у правовому полі. Технічний прогрес, нові економічні умови функціонування, переосмислення цілей, завдань і форм роботи – все це обов'язково має бути закріплено законодавчими рішеннями.

Як головний бібліотечний заклад всеукраїнського значення НПБ України здійснила і продовжує здійснювати копітку роботу з удосконалення нормативно-правової бази бібліотечної сфери та науково-методичного супроводу реалізації чинних нормативних актів. Ця робота полягає в підготовці проектів, пропозицій до нових законодавчих документів, положень, інструкцій, концептуальних матеріалів, програмних проектів розвитку бібліотек. Співробітники книгозбірні брали участь у підготовці пропозицій до Закону України „Про бібліотеки і бібліотечну справу” (1995), у розробці подальших редакцій цього документа.

Спільно з Міністерством культури і мистецтв України спеціалістами НПБ України підготовлено перелік нормативно-правових документів, яких слід дотримуватися з метою удосконалення правової сфери бібліотечної галузі.

За останні 10 років за участю НПБ України:

- розроблено пропозиції до Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000-2005 рр., Програми поповнення бібліотечних фондів;
- визначено соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками;
- підготовлено пропозиції до проектів річної державної статистичної звітності (форма № 6-НК, форма 80-а РІК), форм обліку;
- затверджено перелік платних послуг, які можуть надавати бібліотеки.

Все це знайшло своє відображення у відповідних законодавчих документах.

На замовлення організаторів парламентських слухань з питань культури та інформаційного суспільства фахівцями Бібліотеки було надано пропозиції з питань реформування нормативно-правової сфери бібліотечної галузі.

Також не залишалися поза увагою фахівців НПБ України правові аспекти надання бібліотеками послуг з електронної доставки документів, необхідність встановлення соціальних стандартів для гарантованого фінансування бібліотечного обслуговування громадян України, а також найбільш болючі питання про місце бібліотек країни в системі державних закупівель товарів, робіт і послуг за бюджетні кошти.

Працівники НПБ України намагаються вивчати, акумулювати, використовувати як вітчизняний, так і зарубіжний законотворчий досвід, відстежують всі нормативно-законодавчі документи, що прямо чи опосередковано стосуються бібліотечної галузі.

Із схваленням зустріли бібліотечні працівники країни вихід ініційованого Бібліотекою довідкового серійного видання „Законодавство – бібліотекам України”, у

випусках якого зібрано законодавчі, інструктивно-регламентуючі, методичні матеріали, правила, положення, інші правові документи, що регулюють діяльність бібліотек на сучасному етапі розвитку, і яке стало настільною книгою кожного директора.

Бібліотека – одна з найважливіших ланок людської цивілізації, є показовим елементом прогресу, його незмінним джерелом. Щоб відповідати цьому високому призначенню, треба завжди бути на рівні часу і технологічно, і матеріально, і морально, й професійно. Тому життя з кожним днем вимагає від нас нових ідей, знань, поглядів на здавалося б звичні речі.

Науково-методична робота НПБ України у різні періоди її діяльності завжди мала стратегічне спрямування, оновлювала завдання і технології, котрі формувалися та змінювалися залежно від поглядів суспільства на призначення бібліотек. Протягом багатьох років саме у науково-методичному відділі (зараз він має назву – відділ наукового аналізу і розвитку бібліотечної справи) розв'язувалися питання, які сприяли піднесенню на новий рівень вітчизняної бібліотечної справи. У відділі розроблялася методика вирішення найважливіших проблем, визначалися орієнтири і завдання, що стояли перед бібліотеками на тому чи іншому відрізку часу.

Сьогодні, виконуючи функції головного науково-методичного центру з питань бібліотекознавства для публічних бібліотек держави, НПБ України надає методичну допомогу всім, хто її потребує: це і усні консультації, і відрядження в ОУНБ для участі в регіональних заходах з підвищення професійної компетентності (дні спеціаліста, науково-практичні конференції, школи методистів), організація і проведення численних семінарів, проблемних „круглих столів”, розробка методичних рекомендацій, підготовка інформаційно-методичних видань.

Визначальними рисами науково-методичної діяльності НПБ України як закладу всеукраїнського значення є прагнення по-новому будувати свій стиль роботи з регіональними книгозбірнями, використовуючи партнерські стосунки, допомагаючи кожній бібліотеці у визначенні найбільш прийнятних для неї шляхів розвитку.

Це дало змогу сформувати нові пріоритети розвитку методичної роботи на місцях, шукати і знаходити найбільш вдалі шляхи взаємодії обласних бібліотек як методичних центрів з бібліотеками області, нові форми фахового спілкування, що сприяють зростанню професіоналізму, творчого потенціалу колективів цих бібліотек.

У результаті у системі підвищення професійної компетентності майже всіх бібліотек України почали використовуватися нові інтерактивні форми професійного навчання. В практику роботи ввійшли дискусії, тренінги, тестування, експрес-опитування, майстер-класи, творчі лабораторії, розгляди проблемних ситуацій, експертно-діагностичні аналізи діяльності книгозбірень.

Методична служба НПБ України вважає сьогодні своєю головною метою допомогти бібліотекам у вивченні та впровадженні найкращого досвіду зарубіжних колег з питань модернізації та трансформації публічних бібліотек.

З цього приводу слід відзначити видавничу діяльність Бібліотеки, яка в останні роки набула нового змісту, форм і напрямів.

З 2004 року НПБ України започаткувала серію методичних посібників „Публічні бібліотеки”. Вже побачи-

ли світ такі її випуски: «Публічна бібліотека: Місія (З досвіду різних країн. Погляд методиста)»; «Стратегічне планування (Дайджест)»; «Інформаційні послуги. Зарубіжний досвід»; «Бібліотека в соціокультурному середовищі»; «Веб-сайт: Десять кроків до успіху» тощо.

Цікавий виклад матеріалу в цих виданнях високо оцінений бібліотекарями-практиками. Посібники допомагають публічним бібліотекам у регіонах визначати свою унікальну місію, ознайомитись із досвідом роботи колег з різних бібліотек Росії, Білорусі та деяких країн далекого зарубіжжя.

Особливий інтерес для практиків становлять матеріали розділу „Бібліотечному фахівцю”, що розміщені на веб-сайті НПБ України. Роботу з наповнення цієї сторінки здійснюють досвідчені та високопрофесійні працівники відділу наукового аналізу та розвитку бібліотечної справи. Багато ідей, енергії, творчих задумів вони вкладають у розробку розділів цієї сторінки та її наповнення.

Справжнім професійним дарунком для бібліотек країни став також підготовлений фахівцями НПБ України в друкованому та електронному варіантах перший україномовний універсальний “Інформаційно-пошуковий тезаурус”, у розробці якого використані діючі міжнародні та державні стандарти, термінологічні словники, довідники.

Виконуючи координуючу функцію, провідна книгозбірня держави вже багато років готує і видає „Зведений план основних заходів бібліотек України на ... рік”, який також є корисним при плануванні і організації роботи в бібліотеках. Видання дає змогу прослідкувати події, що відбуваються в інших книгозбірнях, працювати не одноосібно, а координовано, запозичити цікаві форми роботи, запровадити у себе новачки, що для інших бібліотек вже стали традиційною практикою.

Важливим джерелом професійних знань, допомогою у забезпеченні безперервної освіти є фахова бібліотечна преса.

21 жовтня 1998 року на Всеукраїнській науково-практичній конференції „Бібліотека. Інформація. Суспільство”, організованій Українською бібліотечною асоціацією, відбулась неординарна подія – презентація нового фахового часопису «Бібліотечна планета», започаткованого фахівцями НПБ України. Бібліотека давно мріяла і в певні часи ставила за мету випускати такий журнал. Це прагнення здійснилося.

Фахівці регіональних бібліотек дуже раділи заснуванню нашого українського професійного часопису і виходу в світ його першого номера. Проїшло майже вісім років, і ми вже тримаємо 32 номер цього журналу.

Видання було задумано як таке, що поєднує інтереси практиків і науковців, спеціалістів з бібліотечно-інформаційної діяльності будь-якої галузі. І засновникам це вдалося зробити. Сьогодні можна з впевненістю стверджувати, що творці «Бібліотечної планети» за роки її існування реалізували концепцію часопису, призначеного для всіх категорій бібліотечних працівників. Сьогодні цей науково-виробничий журнал має своє обличчя, традиції, авторів і головне – своїх прихильників, серед яких і бібліотечний персонал Дніпропетровщини.

За цей час в ньому було надруковано понад 700 публікацій. Журнал намагався всіляко сприяти практикам у вирішенні існуючих проблем, визначенні актуальних на-

прямів діяльності і шляхів розвитку своїх закладів. Про це свідчать понад 150 різноманітних рубрик, які висвітлюють досвід роботи бібліотек України. На сторінках часопису відзеркалюються основні загальнотеоретичні засади і перспективи розбудови бібліотечної справи в країні, висвітлюються міжнародні взаємозв'язки бібліотек та їхнє співробітництво з благодійними фондами.

Корисною для нас, практиків, була також значна кількість статей, пов'язаних із підвищенням професійного рівня бібліотечних кадрів, соціального престижу бібліотек і бібліотекарів, питаннями бібліотечного та довідково-інформаційного обслуговування, знайомство з особистостями – лідерами бібліотечної справи в Україні, з досвідом роботи в регіонах.

Приємно відзначити, що за географічним принципом найбільша кількість публікацій (31) висвітлюють досвід роботи бібліотек Дніпропетровської області (Рівненської – 26, Миколаївської – 24, Донецької – 23, Кіровоградської – 21, Луганської – 20, Львівської – 13, Тернопільської – 12, Вінницької – 7).

За матеріалами журналу вже можна писати історію вітчизняної бібліотечної справи минулого і сучасності. І сьогодні є об'єктивні підстави вважати, що в бібліотечному світі України це видання здобуло позитивну репутацію.

Крім цього, Бібліотека готує велику кількість видань, серед яких слід відзначити збірники за підсумками наукових досліджень, методичні рекомендації з питань бібліотечної справи, науково-допоміжні, ретроспективні, аналітичні бібліографічні покажчики, дайджести бібліотечної проблематики. Щорічно загальна кількість назв складає понад 100. Зокрема, тільки протягом 2005 року вийшло в світ 130 видань. Безперечно, це вагомий внесок у розвиток вітчизняного бібліотекознавства, бібліотечної справи в країні.

НПБ України як провідна установа у сфері національної бібліографії продовжує важливу роботу зі створення повного бібліографічного репертуару української книги, який покликаний забезпечити для всіх регіонів України загальнодоступність вітчизняної документної інформації.

Плідно працюють на відродження національної історії і культури, полюбилися читачам серії бібліографічних покажчиків „Шестидесятники: профілі на тлі покоління” та „Видатні діячі української книги”.

Від зайвих пошуків звільнили бібліографи НПБ України наукових працівників, підготувавши систематизовані покажчики змісту журналів, до яких тривалий час читачі не мали доступу, а саме „Визвольний шлях” (за 50 років), „Червоний шлях” (1923-1936).

Важливе значення на сучасному етапі розвитку держави і велику допомогу в обслуговуванні користувачів регіонів України надає бібліографічний довідник „Календар знаменних і пам'ятних дат”, який готується із залученням відомих у країні спеціалістів з історії, культури, науки і техніки. Таке співробітництво збагачує видання аргументованими оцінками, маловідомими фактами і матеріалами, що публікуються вперше. Календар має високий читачий рейтинг і ми завжди чекаємо його в регіонах.

Національна парламентська бібліотека України виконує також функції центру науково-дослідної роботи з актуальних проблем бібліотекознавства та бібліогра-

фознавства. За останні 15 років нею було організовано і проведено понад 30 мікро- і макродосліджень як у масштабі країни, так і локальних – в регіонах. Тематика розвідок відрізнялася багатоплановістю та різноманітністю. Найбільша увага приділялася вивченню питань, що постали перед бібліотеками у зв'язку з розвитком ринкових відносин.

В умовах національного і культурного відродження України пріоритетного значення набуває новий напрям дослідницької діяльності – вивчення історії вітчизняної бібліотечної справи.

Враховуючи це, НПБ України підготувала методичні рекомендації: „Вивчення історії обласної бібліотеки” (К., 1993), в яких викладено науково обґрунтовані підходи і напрями історичних досліджень у бібліотеках. Ці рекомендації стали в пригоді регіональним бібліотекам України і сприяли активізації їхньої науково-дослідної роботи з історії своїх книгозбірень.

Наслідком і показником інтенсивного розвитку досліджень стану бібліотечної справи в регіонах стала активізація пошукових робіт, створення музеїв історії бібліотек, проведення науково-практичних конференцій регіонального, міжрегіонального рівнів, присвячених ювілеям книгозбірень.

Так, за останні роки в межах відзначення ювілейних дат проводили конференції: Одеська державна наукова бібліотека ім. М. Горького, обласні універсальні наукові бібліотеки – Вінницька, Дніпропетровська, Херсонська, Житомирська, Миколаївська, Закарпатська, Рівненська. За результатами досліджень підготовлено різноманітні матеріали з історії бібліотек, розкрито маловідомі сторінки їхньої діяльності у різні періоди, опубліковано історичні нариси, покажчики видань цих закладів і літератури про їхню діяльність, буклети, статті, путівники по бібліотеках.

Важливою складовою цієї роботи стало видання НПБ України унікальних за змістом збірників наукових статей та матеріалів досліджень „Історія бібліотечної справи в Україні”. Наведені в них публікації висвітлюють питання історії формування бібліотечної мережі різних регіонів країни, створення та функціонування окремих бібліотек у різні історичні періоди.

Заслугує на увагу також ініціатива фахівців Бібліотеки щодо організації і проведення конкурсів на кращу науково-дослідну роботу ОУНБ. У двох конкурсах, що вже відбулись (1995, 2000), брали участь бібліотечні фахівці з різних регіонів країни.

Великий інтерес бібліотекарів-практиків викликали і «Збірники робіт переможців конкурсу на кращу науково-дослідну роботу» серед ОУНБ України та «Огляди науково-дослідної роботи наукових бібліотек та вищих навчальних закладів культури України в галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства» за певні періоди часу. Ці збірники стали корисними для багатьох бібліотечних фахівців і науковців.

Використовуючи досвід колег, подібні збірники починають видавати обласні універсальні наукові бібліотеки, які все частіше організовують і проводять конкурси науково-дослідних робіт. Прикладом можуть служити збірник „Синтез ідей, традицій, інновацій”, підготовлений Дніпропетровською ОУНБ за підсумками конкурсу науково-дослідних та науково-практичних робіт, прове-

деного серед фахівців бібліотеки, а також видання „Бібліотека і особистість” (серія „Особистості ДОУНБ”), видане до 170-річчя від дня заснування закладу.

Треба відзначити, що в науково-дослідній роботі НПБ України в останні роки з'явилися нові важливі теми. Це питання управління бібліотекою, застосування менеджменту і маркетингу в бібліотечній діяльності, бібліотечного сервісу та платних послуг, автоматизації бібліотечних процесів, удосконалення бібліотечних технологій та ін. Необхідність їх вивчення сьогодні викликана новачками, що з'явилися в країні і в бібліотечній галузі.

За рекомендаціями НПБ України обласні наукові бібліотеки протягом останніх 2 років брали участь у дослідженні «Комплектування обов'язковим примірником документів України: повнота їх надходжень до ОУНБ». Використовуючи програмно-методичну документацію, підготовлену НПБ України, регіональні бібліотеки здійснили розвідку «Вивчення незадоволеного попиту на вітчизняну книжкову продукцію».

Для підготовки відомостей до бази даних «Українська бібліотечна серія» на замовлення НПБ України було проведено дослідження «Пріоритети у попиті читачів ОУНБ», яке дозволило скласти списки художніх та публіцистичних творів і книг з українознавства, літературознавства, мовознавства, історії, культури та релігії України, які бажано видати в “Українській бібліотечній серії”.

Сьогодні, знову ж за рекомендаціями НПБ України, регіональні книгозбірні намагаються вивчати найбільш значущі для подальшого розвитку галузі питання формування, збереження та використання документних ресурсів; проблеми, що пов'язані з вивченням фізичного стану фондів; відповідності фондів бібліотек інформаційним потребам суспільства та світовим нормам розвитку регіональних публічних бібліотечних закладів; використання комп'ютерних технологій у бібліотечно-інформаційній діяльності, які не тільки прискорюють обслуговування користувачів і підвищують його якісний рівень, але й відозначають весь комплекс існуючих технологій.

Окремо хотілося б сказати і про створену при НПБ України ще на початку 90-х років минулого століття соціологічну службу, яка, крім безпосередньої дослідницької діяльності, проводить значну науково-методичну роботу. Завдяки їй бібліотеки України сьогодні мають можливість використовувати у своїй роботі створені методичні рекомендації «Організація роботи соціологічної служби в бібліотеках», методичні поради «Організація соціологічних досліджень в бібліотеках», а також періодичний інформаційно-аналітичний бюлетень „Соціологічні дослідження в бібліотеках”. Регіональні бібліотеки мають у своїх фондах вже 30 його випусків.

Неможливо сьогодні не відзначити активну роль фахівців Бібліотеки як організаторів та співорганізаторів всеукраїнських науково-практичних конференцій, міжнародних форумів з актуальних проблемних питань розвитку бібліотечної справи, традиційних щорічних стратегічних конференцій-нарад директорів національних, державних, обласних універсальних наукових бібліотек, які проводяться на базі провідних книгозбірень країни.

На всіх цих інформативних і корисних для спеціалістів форумах завжди звучить багато нових ідей, пропо-

зицій, варіантів практичного вирішення того чи іншого питання щодо визначення подальших шляхів розвитку бібліотечної справи в Україні.

Тільки за роки незалежності Бібліотекою було ініційовано та проведено понад 40 таких зібрань. За цим стоїть величезна копітка робота всього колективу.

Звернувшись до збірників матеріалів цих конференцій, ми маємо змогу переконатись, що колектив НПБ України має величезний інтелектуальний потенціал. Погляди бібліотечної спільноти зорієнтовані на Національну парламентську – як головний науково-методичний центр.

Розвиток сучасної бібліотечної справи України багато в чому зумовлюється подвижницькою працею численних професіоналів. У кожній бібліотеці завжди є талановиті фахівці, які своїми конкретними справами визначають обличчя книгозбірні, її місце у суспільстві.

Бібліотечній громадськості країни добре відомі, передусім завдяки реальному внеску у розвиток бібліотечної галузі, бібліотекознавства, втіленому у багатьох корисних справах і наукових здобутках, найавторитетніші, знані та шановані фахівці НПБ України, які колись працювали або й зараз працюють у Бібліотеці. Це Василь Степанович Бабич, Анатолій Петрович Корнієнко, Тамара Ізмайлівна Вилегжаніна, Зоя Іванівна Савіна, Олена Костянтинівна Александрова, Інна Олексіївна Цуріна, Ніна Олександрівна Гудімова, Євдокія Кононівна Бабич, Валентина Василівна Патока та багато інших.

Весь колектив НПБ України заслуговує сьогодні схвалення, визнання, любові своїх колег та вдячних читачів і спроможний на подальшу плідну роботу задля розвитку й процвітання нашої держави.

ЦЕНТР ЗНАНЬ ТА ІНФОРМАЦІЇ

БІБЛІОТЕКИ У СУСПІЛЬСТВІ

І. Лешнівська, Г. Малишева

З А останні роки на державному рівні прийнято ряд документів, спрямованих подальший розвиток демократії, реалізацію громадянами України своїх конституційних прав на вільний доступ до інформації.

Центром інформаційно-бібліографічних знань у Жовківському районі Львівської області є районна бібліотека для дорослих, у фонді якої зберігаються 24 тис. різногалузевих книжок, газет та журналів.

Інформаційна діяльність бібліотеки будується на основі „Комплексної програми інформатизації Жовківського району” (2003), основними завданнями якої є підвищення рівня інформованості, правової культури населення з питань місцевого самоврядування, відкритості, демократизації суспільства.

Перший розділ Програми присвячений інформуванню органів місцевого самоврядування через інформаційний регіональний центр „Влада – населення” при ЦБ та довідково-інформаційні бюро при бібліотеках-філіях сіл Гійче, Забвір'я, Туринка, Нова Кам'янка, Кунин, Смереків, Бишків, Магерів, Куликів, Раваруська. Позитивним моментом Програми є врахування стану документного фонду ЦБС, його кількісних та якісних показників, поповнення як книжковими, так і періодичними виданнями.

Про серйозний підхід до проблеми свідчить і визначення кола користувачів (по 10 у ЦРБ і бібліотеках-

філіях) – постійних споживачів інформації, серед яких райдержадміністрація, районна прокуратура, державна податкова інспекція, відділ соціального захисту населення, служба у справах неповнолітніх та молоді тощо. Їхнє інформаційне забезпечення здійснюється шляхом підготовки інформаційних списків літератури.

Визначити теми запитів для інформування допомогли такі форми соціологічного дослідження, як опитування і анкетування. Найбільший попит мають теми: „Законодавчі основи місцевого самоврядування та державного управління”; „Прокурору на замітку”; „Етика держслужбовця”; „Нове в законодавстві України”; „Законодавство про молодь”; „Соціальний захист населення” тощо.

Другий розділ Програми визначає пріоритети в інформуванні населення з питань діяльності місцевих органів виконавчої влади, розширення бібліотечно-інформаційного сервісу для владних структур міста, району, села.

Зокрема йдеться про:

– аналітичне інформування органів місцевої влади;

– проведення Днів інформації „Від влади – населенню”;

– оформлення різновидових книжкових виставок із центру „Від влади – населенню”, організація при них довідкового столу, підготовка інформ-досьє „Юридичний мінімум”;

– створення кутків інформації „Книги для Вас” у прокуратурі, по-

датковій інспекції, соціальній службі для молоді, відділі соціального захисту населення;

– підготовка бібліографічних списків, прес-дайджестів, інформ-досьє за темами: „Нове у періодиці з питань місцевого самоврядування”, „Новинки тижня”, „На допомогу податківцю”, „Прокурору на замітку” тощо;

– видання бюлетеня „Нові надходження у бібліотечний фонд Жовківської ЦБС”

– проведення годин гласності з представниками владних структур.

Третій розділ Програми стосується забезпечення бібліотек новітніми інформаційними технологіями, координаційної діяльності ЦБ, поглиблення фахового рівня бібліотечних працівників шляхом проведення семінарів „Бібліотека. Влада. Населення”, підвищення поінформованості населення з питань місцевого самоврядування за допомогою публікації серії інформаційних матеріалів у місцевому часопису.

Комплексна програма інформатизації району дозволила більш фахово і предметно підійти до проблеми інформаційного забезпечення органів влади, населення. Діяльність бібліотек у цьому напрямі стала більш системною, динамічною, перспективною, а тому результативною.

БІБЛІОТЕКИ ОНОВЛЮВАНОВОГО СУСПІЛЬСТВА: ДЕЯКІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

Розкриваються особливості сучасних бібліотечно-інформаційних систем, що базуються на новітній технології, бібліотечному менеджменті і раціональному управлінні інформаційними ресурсами і є передумовою вдосконалення й оновлення всього суспільства та окремих його членів. Висвітлюються функції наукових бібліотечно-інформаційних установ

бібліотекознавчій теорії вже зафіксовано той факт, що глобальна інформатизація висула бібліотеки в ряд найважливіших, з погляду задоволення соціальних потреб суспільства, інститутів формування та поширення інформаційних ресурсів; “що роль бібліотек у виробничій, науковій, освітній діяльності, у розвитку демократії та ринкових відносин посилюється” [1, 7]; що в майбутньому бібліотеки мають активізувати розвиток інформаційних функцій, стати універсальними інформаційними центрами, забезпечувати вільний і необмежений доступ до інформації всім членам суспільства. Бібліотеки вже сьогодні не лише накопичують документи та інформаційні ресурси, а й активно створюють власні інформаційні продукти, впливають на інформаційне середовище і розвиток продуктивних сил суспільства.

Процес трансформації, що нині переживають бібліотеки, природно ставить питання як про сьогоднішні проблеми, так і про нову якість бібліотечно-інформаційних установ, якої вони досягнуть на прийдешніх щаблях постіндустріального, інформаційного суспільства. Він став предметом досліджень відомих українських бібліотекознавців.

Окремі віхи трансформації бібліотек в умовах політичних змін в Україні, починаючи з 70-х років ХХ сторіччя і до початку ХХІ сторіччя, позначені А. Чачко. З огляду на негативні соціальні наслідки „прагматичного” ставлення до культури, внаслідок якого „соціальні групи з низьким рівнем забезпеченості витісняються на околицю активного культурного життя і користування освітою, культурою, мистецтвом”, вчена констатує для бібліотек необхідність у роботі з читачами передбачати і враховувати нові аспекти в потребах, інтересах, запитах, зумовлених соціальними змінами, уточнити поняття „соціально вразливі групи”, включивши у це коло бідних, безробітних, відчужених від культури платними послугами [1, 18-19]. Таким є конкретний прояв задекларованого А. Чачко бібліотекознавства „з людським виміром”, для якого основними суб'єктами бібліотечної справи є бібліотекар і читач як рівні учасники суб'єкт-суб'єктного процесу, а головним принципом – співпраця бібліотекаря з читачем на допомогу самореалізації, самовдосконаленню останнього.

Розроблена В. Ільганаєвою теорія соціально-бібліотечної інституції поглиблює наші уявлення щодо структури та інфраструктури бібліотечної галузі, допомагає систематизувати ті фактори, які визначають її цілеспрямований розвиток, зокрема, технологічний спосіб виробництва, засоби передачі знання у процесі соціально-комунікативного зв'язку, зміст бібліотечної діяльності (головні функції, засоби та методи праці, напрями); взаємовідносини елементів соціального інституту (організація, статус бібліотекарів та читачів, форми взаємодії); стосунки бібліотек із своїм оточенням та іншими соціальними

системами суспільства (соціальний статус, залежність цілей та завдань бібліотек від потреб суспільства, зв'язок з наукою та ін.) [2].

Грунтовне дослідження М. Слободяника унаочнює основні тенденції в ускладненні завдань і функцій наукових бібліотек, що відбивається в розвитку й урізноманітненні їхньої структури [3].

Праці В. Дерлеменка на великому фактичному матеріалі узагальнюють існуючі моделі інформаційного забезпечення сільськогосподарського комплексу як розгалуженої та складної галузі виробництва і розглядають всі відповідні бібліотечно-інформаційні установи як єдину багаторівневу систему [4; 5].

Попри песимістичні прогнози щодо сумнівності виживання бібліотеки як інституції взагалі в умовах тотального розповсюдження інформаційних мереж та комп'ютерної техніки, реальна практика у передових і небідних країнах світу свідчить про збереження й розвиток бібліотек, про те, що ними продовжують опікуватися як державні органи управління, так і суспільно-громадські організації, регіональні органи управління, благодійницькі структури і окремі особи.

Причини цього варто шукати як у технологічних зрушеннях у забезпеченні інформаційних потоків, так і в усталених традиціях суспільно-гуманітарних аспектах функціонування бібліотеки як особливо важливої суспільної інституції, основною метою якої є „здійснення в документній і електронних формах міжпоколіннісних та міжетнічних зв'язків” [1, 32].

Реалією сьогодення є існування двох основних сегментів у сучасному загальноосвітньому зібранні інформаційних ресурсів: на традиційних носіях, здебільшого папері, а також диджитального, тобто електронно-цифрового.

Розвитком останнього (включаючи умови, прилади для його існування, використання, створення і відтворення) вимірюється технічний рівень сучасних бібліотек. Не ставлячи перед собою завдання визначити значення диджитального сегмента всеохопно, зазначимо, що саме нова технологія врятувала інформаційну галузь від катастрофічних і руйнівних перевантажень у результаті обвального, у геометричних прогресіях, збільшення інтенсивності інформативних потоків, надавши можливість орієнтування в них і пошукач потрібного в автоматизованому режимі. Не менш важливою є й можливість віддаленого доступу до джерел інформації, що дозволяє урівноважити його і з географічної, і з соціальної точки зору. Просуваючись технологічно, бібліотеки зближують умови для інтелектуально-культурного розвитку як для народів, що існують у різних соціально-історичних умовах, так і для окремих осіб, які мають різні „стартові” можливості.

В. Горвий

Саме в цьому прийнято вбачати значення бібліотек як своєрідного глобалізаційного фактора. Але такий погляд є дещо однобічним.

До такої думки приводить феномен національних бібліотек – власників повнотекстових зібрань на різних носіях, пов'язаних із презентацією у світовому інформаційному просторі мови і культури окремих народів, які можуть знаходитися на різних ступенях культурного, економічного і соціального розвитку. Сумлінне виконання функцій кумуляції й збереження зразків мови, культури тощо дає бібліотекам можливість протидіяти процесам культурно-національного нівелювання, зберігати та осмислювати етнічне багатство і тим самим сприяти культурній різноманітності людства, запобігати негативним проявам глобалізації.

Велике значення електронного ресурсу не повинне применшувати роль у сучасному світі традиційних носіїв інформації. Документи на цих носіях є історично перевірною формою існування культури, яка має самостійне значення, власні переваги у використанні. Саме тому, вдаючись до комп'ютерних технологій, бібліотеки не втрачають свого традиційного обличчя, і в тих країнах, де культура і освіта по-справжньому у пошані, поширюють свою мережу, опікуючись як населенням у великих містах, так і в сільській місцевості.

Крім національних бібліотек, які є основними власниками і презентаторами національних інформаційно-документних ресурсів, у світі функціонують й інші типи бібліотек: наукові, університетські, публічні, освітянські, галузеві тощо. В різних країнах вони мають багато спільного, хоча і є певні відмінності. Якщо науковим, галузевим та університетським бібліотекам перш за все притаманні інформаційні та кумуляційні функції, публічні бібліотеки забезпечують як інформаційні потреби регіональних громад, так і виконують певні соціальні функції, стаючи посередниками між владою і населенням, надаючи особливі послуги соціально вразливим верствам, а також сприяючи громадянській активності людей. Така різноманітність у функціональній спрямованості щодо соціальних потреб є ще одним фактором необхідності для суспільства існування і розвитку бібліотечно-інформаційних систем.

Кожен із існуючих типів бібліотек має власні перспективи для розвитку. Зокрема, щодо наукових бібліотек в Україні є багатообіцяючою ідея створення на базі Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського та інших бібліотек системи НАН України „загальнодержавного науково-інформаційного комплексу типу інформаційного полісу <...> , де б концентрувалися, оброблялися всі потоки наукової інформації, де б готувалися ефективні інформаційні продукти для влади, науки, освіти, культури, який би здійснював науково-інформаційний супровід суспільних перетворень” [8, 7]. Бібліотеки публічні тяжіють до перетворення в мережу громадських інформаційних центрів нового типу із широким розвитком поряд із традиційними також дистантних форм обслуговування користувачів, як фізичних осіб, так і управлінських структур, наукових закладів, громадських організацій, бізнесових структур та ін.

Найгострішою проблемою сьогодення є, підвищення ефективності використання наявних інформаційних ресурсів у бібліотеках та інших інформаційних установах,

зокрема, сформованих у наукових закладах, органах держуправління, в економічних і політичних структурах, інших громадських об'єднаннях, різноманітних інформаційно-аналітичних центрах, що спеціалізуються на переробці й створенні інформації. Цьому сприятимуть процеси корпоратизації власників інформаційних ресурсів як на регіональному, так і на загальнодержавному й навіть міжнародному рівнях, розвиток електронно-комунікаційних мереж, створення досконалих інформаційно-пошукових систем, діючих і у віддаленому режимі. Важливими напрямками діяльності бібліотек у цьому аспекті також є створення інформаційно-бібліографічних продуктів першого та другого рівнів, наближення книгозбірень до реальних потреб користувачів у результаті маркетингових заходів, пропаганда знань, культури, читання, освіченості і власне бібліотек.

Стрімке зростання потоків інформації в глобальному інформаційному просторі зумовлює необхідність удосконалення методик управління існуючими інформаційними масивами в горизонтальному вимірі (відбір необхідної інформації, її структуризація, підготовка до використання) і аналітичної обробки для застосування у практичній діяльності та створенні нового знання – у вертикальному вимірі.

Розвиток дистантних форм роботи з користувачами у бібліотеках став можливим у зв'язку з поширенням нових, високопродуктивних індивідуальних засобів долучення членів різноманітних людських спільнот до сучасних інформаційних масивів (персональних комп'ютерів, стільникового зв'язку, розвитку Інтернет-послуг і т. ін.).

Вдосконалення індивідуальних технічних засобів і впровадження їх у масову експлуатацію сприяє включенню в роботу з інформацією все більшого числа людей. Оскільки вже доведено практикою, що робота з інформацією – найбільш високопродуктивний вид діяльності, можна говорити, що співробітництво “бібліотека – дистантний користувач” має суттєві перспективи для різкого піднесення творчого потенціалу суспільства.

Слушним є твердження про те, що “технологічна революція на інформаційно-комп'ютерній основі у соціально-економічному середовищі призводить до того, що ... електронна культура забезпечує загальне залучення і причетність до соціальних просторово-тимчасових структур” [9, 277], включає особистість у цей процес.

Сучасні великі за обсягом автоматизовані бази даних у своїй сукупності дають можливість практично підійти до вирішення авангардних проблем суспільства, однак вимагають розвитку методик, пов'язаних із використанням не точкових характеристик предмета дослідження, а загальних – “характеристик полів” [10, 63]. Також вони зумовлюють удосконалення управління потоками постійно продукуюваної суспільством інформації, підготовку її для багаторазового використання в різних суспільних інтересах; створення інтегрованих бібліотечних ресурсів; включення в систему вже існуючих бібліотечних ресурсів; переведення інформації з паперових носіїв на високоефективні електронні; модернізацію техніки та ресурсів.

Що ж стосується розвитку системи зв'язку, від космічного до кабельного, – технічний прогрес у цій сфері сприятиме розвитку ефективної циркуляції інформації. З розвитком технічного прогресу у цій царині, очевидно, знижуватимуться втрати інформації при передачі, змен-

шуватиметься рівень інформаційних шумів, зростатиме швидкість доступу до потрібної інформації. Все це підвищить ефективність використання інформації і зробить все більш відчутною тенденцію формування єдиного загальносвітового інформаційного простору. Існування його українського сегмента нині відбувається переважно на зарубіжній технологічній і методологічній базі, що спричиняє певну залежність від світового рівня. На наш погляд, є доцільним більше уваги приділяти розвитку власних технологічних ресурсів, готувати відповідні кадри, створювати спеціальні державні програми наукових розробок і виробництва. Це дало б змогу хоча б в деяких питаннях іти на опередження передових світових технологій. Щоправда, необхідність обміну інформацією вимагає технологічної сумісності між базами даних, зокрема, на рівні національних, загальнодержавних, галузевих та ін. Проте це ні якою мірою не свідчить на користь абсолютної уніфікації в інформаційній діяльності. Навпаки, розмаїття технічних, технологічних, організаційних рішень в інформаційних процесах збагачує асортимент можливостей, додає гнучкості в обслуговуванні користувачів. Бібліотеки як інфоцентри мають орієнтуватися в цих питаннях.

Щодо України, то йдеться про необхідність певної реорганізації, перебудови діяльності розгалуженої, але в технічному відношенні відсталой від світових стандартів системи культурно-освітніх та бібліотечних закладів. Основні масиви інформації на традиційних носіях, особливо в сільській місцевості, не відповідають вимогам сьогодення і значною мірою втратили актуальність для користувачів. Посилюється, і не на користь бібліотек, конкуренція з новими інформаційними установами, телебаченням, сучасними медіазасобами тощо. Зміцнення позицій бібліотек шляхом їхньої технічної модернізації, підключення до Інтернету, об'єднання базових інформаційних ресурсів, технічних і матеріальних можливостей дасть змогу надолужити існуюче відставання. Уже сьогодні можна передбачити основні види такого об'єднання або за галузевим принципом, що сьогодні вже відбувається. Такі об'єднання (в Росії – консорціуми) створюють додаткові можливості для придбання потужної техніки, впровадження спеціальних інформаційних технологій, управління ресурсами, підвищення кваліфікації і т. д.

В цілому, кооперація бібліотечної сфери, як і сфери всіх інших культурно-освітніх закладів, розширює доступ до наявних інформаційних масивів, сприяє введенню їх у суспільний обіг, створює умови для наповнення соціальних інформаційних баз насамперед вітчизняною інформацією.

Говорячи про відносини бібліотек, насамперед наукових, із установами науки – найважливішими виробниками наукової інформації, варто відзначити недостатність сьогодні лише створення умов для забезпечення доступу до фондів з боку бібліотечних працівників. Вони самі перетворюються у виробників інформації та надають ефективну допомогу в пошуку, відборі, попередньому аналізі вихідної інформації із застосуванням найсучасніших методів роботи з нею. У сучасному бібліотечному виробництві все більшої ваги набувають складні процеси, що вимагають високоінтелектуального втручання кваліфікованих, підготовлених до роботи в сучас-

них умовах бібліотечних працівників як повноправних учасників конкретних наукових досліджень у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення, що дає змогу знизити гостроту ряду супутніх проблем.

Наразі в раніше цілісному процесі наукових досліджень відбір вихідної інформації в широкому розумінні, включаючи вихідні концепції, ідеї, методики, фактологічний матеріал, його структурування, адаптацію до найбільш продуктивного осмислення дослідниками, – усе це за трудомісткістю, рівнем прикладання інтелектуального ресурсу переросло поняття підготовчої, допоміжної роботи. І чим швидше цей факт буде усвідомлений керівниками бібліотек та наукових установ, тим скоріше спеціалісти високого рівня зможуть зосередитися на своїй професійній проблематиці і будуть позбавлені необхідності виконувати функції мало кваліфікованих інформаційних операторів.

Об'єктивною реальністю сьогодення стала глобалізація з поступовим виходом багатьох держав на рівень постіндустріального, інформаційного суспільства. І тому наукова діяльність у нашій країні, як і в усіх інших, зазнає дедалі відчутнішого загальноцивілізаційного впливу й перебуває під дією відповідних конкурентних стимуляторів.

Водночас наукові бібліотеки навіть з наявним технічним та фінансовим забезпеченням мають всі можливості вже сьогодні зменшити гостроту проблеми нерівномірного географічного розповсюдження інформаційного базису наукових досліджень. Такими способами є введення в обіг в оцифрованому вигляді наукової інформації, що зберігається в бібліотечних фондах, продуктивне використання вже наявних структур – таких, як електронні бібліотеки, комп'ютерні центри тощо; посилення роботи зі структуризації нової, у тому числі зарубіжної, інформації, що розповсюджується в електронному вигляді.

Робота в цьому напрямі може бути першим кроком у використанні переваг глобального інформаційного простору. Успішний досвід у цьому плані набуває Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, яка забезпечує своїм користувачам доступ до найбільших зарубіжних баз наукової інформації, надає їм ґрунтовну методичну допомогу в орієнтації у гігантських інформаційних масивах та їхньому використанні.

Взагалі ж, комплекс проблем, пов'язаний з інформаційним забезпеченням, супроводом процесу суспільних перетворень, не обмежується згаданим. Проте і наведене вище, очевидно, переконує у необхідності спрямування діяльності бібліотек у бік кооперації, оптимізації структури ресурсів, формування нового змісту бібліотечної професії і бібліотечних кадрів. Більше того, можна доволі точно спрогнозувати, що в майбутньому інформаційному суспільстві бібліотечні спеціалісти для роботи з інформацією посідатимуть одне з провідних місць у суспільному поділі праці.

Список використаної літератури

1. Чачко А.С. Развивающаяся библиотека в информационном обществе. – М.: Либерия, 2004. – 88 с.
2. Ильганаева В.О. Бібліотечний соціальний інститут України: ціль і завдання дослідження // Конф. проф.-викл. складу і студ. за 1991 р.: Тези доп. – Х.: ХДІК, 1992.
3. Слободяник М.С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій. – К., 1995. – 268 с.

4. Дерлеменко В.В. Розповсюдження сільськогосподарської науково-технічної інформації. – К.: [Ін-т аграр. економіки УААН], 1999. – 410 с.

5. Дерлеменко В.В. Система розповсюдження сільськогосподарської науково-технічної інформації в Україні: створення вітчизняної концептуал. моделі: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Харк. держ. акад. культури. – Х., 2005. – 44 с.

6. Немошкालенко В. В. Інформаційне забезпечення української науки // Бібл. вісн. – 2001. – № 1. – С. 6-8.

7. Онищенко О. Про стан та завдання розвитку в НАН України бібліотечно-інформаційної справи: Доп. ген. дир.

НБУВ // Бібл. вісн. – 2003. – № 5. – С. 7.

8. Слободяник М.С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій. – К., 1995. – 268 с.

9. Юрженко Л. В. Соціальна структура суспільства: Навч. посіб. для студ. гуманітар. ф-тів вищ. навч. закладів / Акад. праці і соц. відносин. Каф. профспілок України. – К.: Акад. праці і соц. відносин, 2005. – 295 с.

10. Петлін В. М. Методи і критерії пізнання в енергоінформаційних науках / Захід. центр енергоінформ. наук. – Л.: Каменярь, 2004. – 120 с.

БІБЛІОТЕКА ТА ІНФОРМАЦІЙНО-РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР: ПЛІДНА СПІВПРАЦЯ

ВОЛОДІННЯ необхідною інформацією все більше гарантує успіх у науці, бізнесі, політиці, особистому житті. Задоволення попиту на неї громадян незалежно від їхнього соціального та фізичного стану, віку – головне завдання бібліотек та інформаційно-ресурсних центрів (ІРЦ), які намагаються забезпечити своїм користувачам вільний, безкоштовний доступ не тільки до друкованої, але й до електронної інформації, допомагають орієнтуватися в ній.

ІРЦ з'явилися на Кіровоградщині з 2001 року. Зараз працівники і користувачі центральних міських бібліотек Світловодська, Олександрії, Знам'янки, Долинської та районних бібліотек Новоукраїнки, Малої Виски, Гайворона, Голованівська, Вільшанки, Петрового та ін. (всього 14 ІРЦ) відчують на собі велику практичну користь від нововведення.

Петрівський інформаційно-ресурсний центр “Мережа громадянської освіти” почав працювати з жовтня 2003 року на базі центральної районної бібліотеки. Він був створений за участі Обласної жіночої інформаційної служби (ОЖІС), що діє на базі Кіровоградської ОУНБ ім. Д.І. Чижевського у проекті “Мережа громадянської освіти”, підтриманому Національним Фондом Демократії (США).

Метою створення центру було:

- формування контингенту користувачів шляхом залучення до центру громадян різних соціальних груп: учнів, студентів, лідерів громадських організацій, представників місцевої влади, органів самоврядування;

- повне задоволення запитів користувачів необхідною інформацією на електронних носіях;

- підтримка правової освіти населення через широке використання довідково-правових баз України.

Обласна жіноча інформаційна служба в особі голови О. Гарашенко і Петрівська центральна районна бібліотека, в особі директора Г. Савіцької уклали угоду щодо реалізації проекту “Підтримка мережі громадянської освіти: електронне урядування – нові кроки розвитку громадянського суспільства в Кіровоградській області”. Згідно з проектом ІРЦ отримав: комп'ютерне та програмне забезпечення, зокрема, комп'ютерну інформаційно-правову бібліотеку “Експерт-юрист”, книжковий фонд та інформаційні бюлетені правової тематики. Працівники ІРЦ взяли участь у трьох семінарах, які дали можливість оволодіти навичками користування Інтернетом, текстовим редактором, електронною поштою.

Діяльність ІРЦ регламентується відповідним Положенням, правилами користування бібліотекою, посадовими інструкціями працівників центру, планом роботи центру. Категорії користувачів центру: державні службовці, студенти, учні шкіл, пенсіонери та ін. Створено банк даних громадських організацій району.

Режим роботи центру для користувачів з 11-00 до 17-00, перерва з 12-00 до 13-00, вихідний день – неділя. Електронна адреса центру: librarycrb@pt.kw.ukrtel.net.

На порталі Кіровоградської ОЖІС маємо свою веб-сторінку <http://ozis.kr.ua/cen/pt.html>.

У рамках “Програми правової освіти населення” в бібліотеці діє Громадська правова приймальня, а доступ до комп'ютерної інформаційно-правової бібліотеки “Експерт-Юрист” та бази даних «Законодавство України» правової серії «Інфодиск» дає змогу оперативно вивчати і використовувати правову інформацію.

Г. Савіцька

На даний час ІРЦ є першою і єдиною безплатною точкою доступу до ресурсів Інтернету в Петровому. Це, безумовно, величезний крок у плані надання доступу до інформації найрізноманітнішим верствам населення, представникам громадських організацій, спеціалістам, учнівській та студентській молоді та ін. Користувачі Центру не тільки одержують доступ до ресурсів, але й можуть пройти курс навчання роботи з комп'ютером, зокрема в Інтернеті (все безкоштовно).

З метою донесення інформації про ІРЦ до населення проводяться консультації, бесіди із користувачами, а також рекламні заходи, виступи в ЗМІ. Зокрема, проведено семінар: “Демократизація громадянського суспільства: влада, бібліотека, громадські організації”, взято участь у конкурсі кращих громадських ініціатив тощо. Діє проект “Мережа громадянської освіти: об'єднуємо громадян, громадські організації та місцеву владу”, в рамках якого було проведено День громадянської освіти.

Відтепер Петрівська ЦРБ не мислить своєї діяльності без поєднання роботи з ІРЦ: „Вас цікавить адміністративно-територіальна реформа? Петрівський ІРЦ – ознайомить!”, „Вас цікавить різноманітна інформація, новини, події? Петрівський ІРЦ – допоможе!”, „Про що болить голова у абітурієнта? Петрівський ІРЦ – розрадить!”.

Петрівський ІРЦ – відповідь на будь-яке ваше запитання! Саме так працює тепер колектив нашої бібліотеки.

Рец. на кн.: Новальська Т. Український читач у бібліотекознавчих дослідженнях (кінець XIX – початок XXI ст.): Монографія / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 2005. – 250 с.

УКРАЇНСЬКЕ бібліотекознавство не дуже багате на монографічні дослідження, які доволі легко перерахувати. Тим більшу зацікавленість викликає нова монографія Тетяни Василівни Новальської. У цій праці зроблено спробу проаналізувати бібліотекознавчі дослідження, об'єктом яких виступав український читач, починаючи з кінця XIX ст. (коли з'явилися перші розвідки щодо української читаючої публіки) до сьогодення. Однак автор не обмежується даною конкретною темою, заявленою у назві монографії, а подає її на широкому тлі праць книгознавців, літературознавців, соціологів, психологів та інших науковців, які вивчали проблеми читання і читача у різних аспектах. Все це дозволяє автору дійти висновку про поступове формування особливої наукової дисципліни комплексного характеру — читачезнавства. Саме це, як результат дослідження, є, на мій погляд, головним теоретичним здобутком Т. Новальської. Його обґрунтуванню присвячено практично всю монографію, хоча конкретний її зміст базується на характеристичні досліджень щодо українського читача.

Представимо послідовно структуру монографії: Розділ I. Історіографія та джерельна база вивчення читачів наприкінці XIX – початку XXI ст.; Розділ II. Виникнення проблеми вивчення читачів наприкінці XIX – початку XX ст.; Розділ III. Формування теоретико-методологічних засад українського читачезнавства у 20–50-ті роки XX ст.; Розділ IV. Дослідження читачів бібліотек у 60-ті – 80-ті роки XX ст.; Розділ V. Читач як об'єкт дослідження у сучасному українському бібліотекознавстві.

Кожний розділ поділяється на три або чотири підрозділи, що висвітлюють окремі питання. Як годиться, монографія має також передмову, післямову, список використаних джерел (обсягом 567 назв), список скорочень та зміст. Ця структура чітка, логічна, дозволяє простежити історичний розвиток читачезнавства взагалі і бібліотекознавчих досліджень українського читача зокрема. Така структура є традиційною для української науково-дослідної літератури, однак, на мій погляд, її слід було б доповнити ще й іншими складовими науково-дослідного апарату видання. Для даного дослідження, насиченого прізвищами багатьох науковців, дуже бажаним є іменний покажчик, який допоміг би читачеві монографії швидко розшукати відомості про того чи іншого дослідника, його внесок у розв'язання питання, що розглядається.

Безсумнівною заслугою Т. Новальської є те, що спеціальна бібліотекознавча проблема розглядається у контексті політичних, економічних, соціокультурних факторів, які впливали на читачку активність, смаки та уподобання українського читача. Вивчення розвитку українсь-

кого читачезнавства дозволило автору згадати багато як славетних, так і мало знайомих сучасним фахівцям імен дослідників читачів.

Значну увагу Т. Новальська приділила також колективним дослідженням бібліотек, що стосуються характеристики читачів. Віднайдено рідкісні матеріали (звіти бібліотек) XIX–XX ст., проаналізовано їхні статистичні і фактичні дані стосовно читачів. Охарактеризовано також зміст і результати відповідних соціологічних розвідок читачів у другій половині XX – на початку XXI ст.

Викликають інтерес детально проаналізовані автором матеріали Першого Всеросійського з'їзду з бібліотечної справи у 1911 р., зокрема, виступи на ньому українських бібліотекарів.

Центральним розділом монографії є розділ третій, адже розробка теоретико-методологічних засад – це завжди головна проблема будь-якої науки. Автор показує, що саме у 20-ті роки XX ст. в Україні було закладено ґрунтовні підвалини читачезнавства, що вплинули на подальший розвиток цієї наукової дисципліни.

Розвиток українського читачезнавства у 60–80-ті роки XX ст. показано у тісному зв'язку з книгознавчими, соціологічними, психологічними дослідженнями, які очолювали науковці з Москви та Ленінграда. Розглянуто становлення основних напрямів читачезнавчих досліджень, формування понятійного апарату науки, її структуру. Т. Новальська зазначає, що «на початку 70-х років XX ст. відбулося формування нової наукової дисципліни – читачезнавства» (с. 143).

Цілком погоджуючись із автором монографії і позитивно оцінюючи залучення до аналізу багатьох праць з різних галузей знання, хотілося б, однак, відзначити неправомірну відсутність серед них творів відомого російського книгознавця і бібліографознавця А. Барсука. Розглядаючи структуру книгознавства, він порівнював її зі структурою книжкової справи, яка, на його думку, відображає різні стадії руху книги від автора до читача. А. Барсук вважав, що вивченням читача мала б займатися особлива наукова дисципліна, що, на той час, не було очевидним для багатьох науковців.

Особливу увагу Т. Новальська приділяє обґрунтуванню бібліотечного читачезнавства як одного з видів спеціального бібліотекознавства. Цим проблемам присвячено заключний, п'ятий розділ монографії. Разом із цим, тут представлено результати оригінального авторського соціологічного дослідження «Український бібліотекар як читач», а також характеристику різноманітних розвідок з вивчення читачів бібліотек та їхніх читачьких інтересів на сучасному етапі розвитку бібліотечної справи в Україні (кінець XX – початок XXI ст.).

Г. Швецова-Водка

Загалом зміст монографії свідчить про те, що її автор успішно розв'язав поставлену проблему, котра становить інтерес для всіх бібліотечних фахівців. Монографія може бути використана у навчальному процесі при підготовці книгознавців, бібліотекарів-бібліографів, документознавців та інформаційних працівників при викладанні різних дисциплін. Можливо також введення особливої навчальної дисципліни «Бібліотечне читачезнавство».

Високо оцінюючи рецензовану працю, хотілося б, однак, зупинитися на дискусійній проблемі, яка пройшла поза увагою автора монографії. Це стосується визначення поняття «читач» на сучасному етапі розвитку суспільства. Як відомо, поняття «читач» завжди співвідносилось з поняттям «книга». Зараз розрізняють «традиційну книгу» і нові форми книги: електронну, звукову. Трактують поняття «книга» змінюється, хоча, звичайно, з цього приводу існують різні думки, у тому числі такі, що заперечують приналежність новітніх форм надання інформації до книги. Чи змінюється у зв'язку з цим поняття «читач», або воно залишається таким, як і рані-

ше, тобто відноситься тільки до друкованої та рукописної книги, зміст якої виражений писемними (текстовими) знаками? Недаремно в сучасному бібліотекознавстві та бібліографознавстві поняття «читач» замінюється такими термінами, як «користувач» (бібліотеки), «споживач» (інформації). Чи тотожні вони з сучасним поняттям «читач»?

Поставлене питання, звичайно, виходить за межі досліджуваної в монографії проблеми, але хотілося б знати ставлення науковця до нього.

Уважне ознайомлення з монографією дозволяє зробити також певне дрібне зауваження: у тексті трапляються технічні помилки, що іноді призводить до спотворення наданої інформації.

Поставлені в рецензії питання і зауваження не знижують високої оцінки монографії Т. Новальської. Можливо, вони стануть у пригоді автору в подальшій роботі чи примусять читачів монографії замислитися над проблемами майбутнього розвитку читачезнавства.

БІБЛІОТЕКА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ОСЕРЕДОК ДУХОВНОГО І КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

БІБЛІОТЕКИ - ЦЕНТРИ ОСВІТИ

КЩО не маєш розумного сусіда – веди бесіду з книгою. Так кажуть у народі. Соціологи та психологи всього світу давно дійшли тієї думки, що читання розвиває інтелект, формує духовно зрілу, освічену, гармонійну особистість. Не можна недооцінювати роль бібліотеки у забезпеченні молоді необхідною інформацією. Саме бібліотека є тією підвалиною, на якій зводиться простір культурного суспільства.

На сьогодні бібліотеки, реалізуючи концепцію інформаційного суспільства, тобто зберігаючи, обробляючи, поширюючи інформацію на традиційних і електронних носіях, займають ключову позицію серед постачальників інформаційних послуг. Але погляд на бібліотеку тільки з точки зору інформаційних функцій є дещо однобоким. Бібліотека повинна зберігати соціальну та культурну пам'ять, що міститься в матеріальному предметі – книзі, розвивати в користувачеві потребу в ній.

Сьогодні висловлюються побоювання стосовно того, що тотальна віртуальна бібліотека остаточно знищить традиційні бібліотеки. Чи наступить кінець бібліотеці як соціальному організму? Очевидно, що ні – з причини практичної, психологічної і, врешті, духовної властивості цієї установи. Пошук книги он-лайн – одна справа, а читання, безпосереднє використання – зовсім інша. Книга як матеріальний об'єкт не має естетичного заміника. Комп'ютерна революція не зупинити, однак і паперових книг читається у світі все більше і більше.

Інтернет, не знищуючи бібліотеку, дає друкованому слову як ніколи надійний захист і сприяє істинно демократичному поширенню знання. Із створенням онлайн-вих бібліотек книги опиняться в безпеці, а люди, які часом крадуть, нищать, псують книги, будуть позбавлені та-

кої можливості. Традиційні бібліотеки живуть, тому що в нашій свідомості вони невіддільні від слова "людина". Тут не лише читають, але й разом міркують, досліджують, обмінюються ідеями, закохуються.

Бібліотека вищого навчального закладу (ВНЗ), будучи одним із його головних підрозділів, може не лише допомагати у вирішенні найскладніших проблем навчання і розвитку, але й сприяти виробленню ціннісних орієнтацій, впливати на формування в стінах закладу інтелектуального та культурного середовища – того особливого ґрунту, на якому зусилля викладачів і вчених принесуть плоди. Бібліотека здатна створювати атмосферу творчої зацікавленості у навчанні, науці, мистецтві, впливати на стан духу, який не піддається жодним вимірам та оцінкам, проте лежить в основі моралі, сприяти вихованню української душі. Саме на досягнення цього спрямовані зусилля колективу бібліотеки Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету (ДПУ) ім. Григорія Сковороди. Такі завдання передбачено і загальноуніверситетським документом – „Концепцією розвитку університету на 2005-2010 рр.”.

Сьогодні бібліотеки, підпадаючи під фінансовий та культурний тиск, повинні еволюціонувати, більш активно запрошуючи читачів зануритися у дослідження книжкових багатств, долучитися до світу краси. Відвідувач повинен переступати поріг бібліотеки із захопленням і благоговінням, відчуттям на собі її особливої маґії.

Найпершим поштовхом цьому повинен служити бібліотечний дизайн – специфічний вид проектування, що допомагає вирішити проблеми створення предметно-

О. Шкура

просторового середовища з точки зору естетики, комфорту, гармонії з оточуючим світом. Вдалий інтер'єр, сучасні офісні меблі та бібліотечне устаткування, зручне розташування нової комп'ютерної техніки, професійно, грамотно підібрані яскраві матеріали книжкових виставок та тематичних полиць – основні складові оформлення бібліотеки Переяслав-Хмельницького ДПУ ім. Григорія Сковороди. Вони дають студентам чітке уявлення про нові досягнення в галузі дизайну сучасних бібліотечних приміщень, сприяють зняттю психологічних стресів, створюють заспокійливу атмосферу, спонукають до інтелектуальної діяльності.

Сучасний бібліотечно-інформаційний сервіс ставить на перше місце користувача як центральну постать, навколо якої концентрується вся увага. Необхідність виховання та розвитку особистості в кожному представникові молодого покоління накладає на бібліотеку додаткову відповідальність за формування навичок інтелектуальної праці, творчого розвитку внутрішнього світу студента, виховання почуття гордості за навчальний заклад, де він здобуває вищу освіту. Новим словом в оформленні автоматизованого читального залу стала ексклюзивна експозиція персональних колажів, присвячених науковцям – працівникам університету та відомим діячам науки України і зарубіжжя, які відвідали наш університет. Колажі презентують особистість науковця через інформацію про його доробок, відгуки про відвідання бібліотеки, фрагменти зустрічей зі студентами. Багато з колажів мають автографи. Для студентів вони є своєрідною фіксацією історичної миті в їхньому житті, навчанні, спілкуванні з цікавими та знаменитими людьми.

Читальний зал періодичних видань

Значну увагу працівники книгозбірні приділяють оформленню її інтер'єрів, зокрема квітковому дизайну. Всі зали книгозбірні озеленено. Екзотичні рослини створюють відчуття певної винятковості місцезнаходження читача, бажання вдихнути запах століть, досягнути велич людського знання, помріяти, відпочити від щоденних турбот.

Дуже хороші слова свого часу сказав Микола Реріх, що бібліотека – це місце роботи, і „храм думки”, і науково-дослідницький центр, і лабораторія, і музей, і вища школа, і місце високих радощів, світ розуму і очей. Така думка є для нас стимулом до професійного вдосконалення та творчих пошуків. Саме творчий підхід працівників до всіх без винятку форм і методів роботи в бібліо-

теці університету сприяє формуванню духовно-моральних цінностей у наших читачів.

Працівники бібліотеки – це молоді люди, захоплені своєю роботою, вони володіють навичками критичного мислення, добре розуміють сутність та особливості бібліотечної роботи з користувачем, наділені творчими здібностями – пишуть вірші, складають сценарії свят, малюють тощо. Анкетування, які неодноразово проводилися у бібліотеці, засвідчують, що саме таким і хочуть бачити бібліотекаря наші студенти – сучасною людиною у всіх її проявах: інтелектуально розвиненою, всебічно обізнаною, модно одягненою, красивою, привітною і завжди усміхненою.

Інтегрований читальний зал

В умовах швидкого розвитку інформаційної індустрії бібліотекарі навчають користувачів культури споживання інформації, навичок її аналітичного відбору, виступають консультантами, провідниками в морі книг. Вони намагаються стимулювати інтерес і любов молоді до читання, розкрити можливості в пізнанні себе та оточуючого світу, допомогти студентові включити книгу в контекст реального життя, розвинути естетичний смак. Наслідком такої діяльності стала поява читачів-волонтерів (переважно з числа студентів філологічного та педагогічно-індустріального факультетів, які мали практику в бібліотеці) – молодих людей, які залюбки у свій вільний час приходять і добровільно допомагають бібліотекарям.

Створенню позитивного іміджу бібліотеки, її затребуваності сприяє співробітництво зі ЗМІ. Постійне розміщення інформації про вузівську книгозбірню в міських, районних, університетському виданнях, огляди нових надходжень під час проведення днів інформування, зустрічей, семінарів, „круглих столів” із науковцями, гостями університету, старшокласниками, абітурієнтами, сюжети про роботу бібліотеки в програмах державних телеканалів, публікації співробітників на сторінках вітчизняних та міжнародних часописів – все це є ефективною рекламою нашої діяльності.

Традиційним став тісний зв'язок бібліотеки з методичними кабінетами міського та районного відділів освіти, з учителями, шкільними бібліотекарями, колективами наукових бібліотек ВНЗ України.

Для залучення більшої кількості користувачів створено яскраві путівники, буклети, проводяться змістовні

акції „Читач року” та „Почесний читач”. Приємною несподіванкою і одночасно доказом визнання ефективності роботи нашої бібліотеки стала перемога в номінації „Лише храм збудуй” університетської акції „Вернісаж особистостей”.

Співробітництво бібліотеки з художниками, народними умільцями, музикантами сприяє як рекламуванню бібліотечної діяльності, так і реалізації завдань естетичного та морального виховання студентів – майбутніх педагогів. В інтер’єр залу періодичних видань органічно вписуються експозиції картин, виставки творів декоративно-прикладного мистецтва та фоторобіт студентів, викладачів, місцевих митців. Все це викликає позитивні емоції, виховує смак, дає можливість долучитися до прекрасного, цікаво провести свій вільний час, відчути творчий потенціал.

Змінюється суспільство, змінюється наш університет, додається роботи бібліотекарям. Проте завжди зна-

ходимо час для невимушеного спілкування, цікавого обговорення різних тем, корисного відпочинку.

В результаті багаторічної роботи в бібліотеці склалися певні традиції, наприклад, відзначення професійного свята – Всеукраїнського дня бібліотек – у формі корпоративних вечорів, коли в доброзичливій атмосфері можна обмінятися думками, поспілкуватися.

Прагнучи до професійного успіху, задоволення культурних потреб та забезпечення духовного росту працівників, бібліотека започаткувала для них культурно-просвітницькі тури по містах України, які передбачають відвідання мистецьких, культурно-історичних установ, наукових бібліотек вищих навчальних закладів. Впевнені, що коли палітра життя колективу насичена, розмаїта, тоді можна успішно працювати з молоддю, формувати її духовно-моральне обличчя, розвивати інтелект.

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ КРИМСЬКОЇ БІБЛІОГРАФІЇ 20-30-Х РР. ХХ СТОЛІТТЯ

БІБЛІОГРАФІЧНА СПАДЩИНА

Висвітлюється бібліографічний доробок подвижників бібліотечної галузі, які працювали у Криму і випустили в 20-30-ті роки минулого століття низку важливих для науки праць, більшість з котрих було вилучено і знищено у цей період

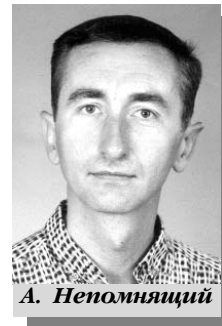
РЕГІОНОЗНАВЧІ бібліографічні розвідки, в тому числі й ті, що збереглися тільки в рукописному вигляді, залишаються для дослідників маловідомими. Наші багаторічні дослідження в галузі бібліографічної евристики дозволили повернути до наукового обігу ряд цінних довідково-бібліографічних розробок із кримознавства. В їхньому числі – бібліографічні довідники першої третини ХХ століття.

1920-ті роки справедливо визнаються піком післяреволюційного розвитку краєзнавчих досліджень. У цей же час було створено декілька унікальних за своєю інформативністю бібліографічних покажчиків із історії та етнографії народів Криму. Значна їхня частина до кінця сторіччя залишалася невідомою кримознавцям й дотепер є недоступною для досліджень [1].

Серед кримських бібліографів у цей період багатогранністю своєї діяльності виділяється Євсей Юхимович Гопштейн (1885-1960) – укладач довідника «Бібліографія бібліографічних покажчиків літератури про Крим» [2]. Проте мало кому відомо, що бібліограф підготував й низку інших посібників: «Бібліографія періодичної преси в роки революції», «Друк у Криму за роки революції», що включала видання сімома мовами народів Криму; унікальний за трудомісткістю довідник «Бібліографія друку в Криму за 150 років», покажчики «Бібліографія антисемітизму в Криму» і «Бібліографія єврейських землеробських колоній» [3, 119]. Дослідник залучив при цьому всі доступні йому каталоги архівів і бібліотек Криму (суспільних, краєзнавчих, відомчих, особистих зібрань). Переховані видання зникли на початку 1930-х років. Поки виявити їх не вдається. Встановлено, що робота Є. Гопштейна «Бібліографія періодичної преси в Криму в роки революції» мала вийти у Москві в 1930 році, але дозвіл на друк не було отримано, а рукопис зник. Частина праць

науковця потрапила до зібрань Єврейського етнографічного музею в м. Санкт-Петербурзі. Однак розшуки, проведені в Центральному державному історичному архіві цього міста, де зберігається згаданий фонд, не дали позитивних результатів.

Розповідаючи про унікальні бібліографічні праці тієї епохи, хочеться виділити бібліографічну діяльність головного бібліотекаря (завідувача бібліотеки) Кримського педагогічного інституту ім. М. В. Фрунзе Василя Михайловича Маркова (1881-1962). Народився він у Сімферополі в родині священика. У 1909 році одержав диплом про закінчення Харківського університету [5, 5]. А надалі службова кар’єра В. Маркова була пов’язана з Сімферополем: у 1910-1913 роках він – кандидат на судову посаду, а в 1913-1920 роках – мировий суддя, водночас займається викладацькою і краєзнавчою діяльністю. У 1919-1932 роках він працює бібліотекарем Таврійського (згодом – Кримського) університету, перейменованого потім у Кримський педагогічний інститут ім. М. В. Фрунзе. За цей час В. Марковим укладено унікальний бібліографічний каталог «Сходознавство» [6, 73], що присвячувався історії та етнографії тюркських народів Криму й охоплював публікації слов’янськими, західноєвропейськими і східними мовами. У 1932 році В. Маркову, внаслідок хвилі репресій, довелося залишити бібліографічні дослідження щодо істориків і етнографів Криму. Тільки у 40-ві роки він повертається до бібліотечної роботи на посаді завідувача наукового відділу центральної бібліотеки й одночасно є хоронителем бібліотеки педінституту, а після звільнення Криму – продовжує професійну кар’єру на посаді завідувача бібліотеки

А. Непомнячий

Кримського педінституту [5, 3-3 зв.]. Проте його бібліографічне зібрання «Сходознавство» вже було вилучено з фондів. Депортація народів із Криму унеможливила продовження досліджень у цьому напрямі. Унікальний каталог і дотепер не знайдено.

Збереглася інформація й про інші втрачені бібліографічні пам'ятки. Так, краєзнавець Н. Нейман підготував наприкінці 1920-х рр. «Систематичний покажчик літератури про караїмів». Пошуки даної роботи також не дали позитивних результатів.

Серед бібліографів Криму радянського періоду великий внесок у систематизацію опублікованої спадщини з історії й етнографії народів Криму зробив Віктор Васильович Симоновський (1869-1933). Він народився у містечку Сорочинці Полтавської губернії в родині священика. У 1900 році став студентом юридичного факультету Юр'ївського університету, але змушений був його через рік залишити внаслідок браку коштів на оплату навчання [7, 1 зв.]. У 1913 р. приступив до роботи у відділі народної освіти Таврійської губернії. За часи діяльності на ниві народної освіти (1914-1918) В. Симоновський неодноразово виступав у періодичній пресі з цікавими публікаціями, у т.ч. з проблем українізації школи в губернії.

У 1919 р. В. Симоновського призначено експертом з народної освіти і завідувачем Музею навчальних посібників, керівником Центральної педагогічної бібліотеки Кримського відділу народної освіти [8, 2-4]. Початок роботи в бібліотеці значно змінив сферу суспільних інтересів педагога. З цього періоду він активно працює на бібліографічній ниві, зокрема, веде облік публікацій сучасного йому місцевого друку. Перші історико-краєзнавчі галузеві бібліографії В. Симоновського відносяться до 1926 р. Саме цього року в «Бюлетені Кримського центрального статистичного управління» надруковано «Бібліографію з кримського тютюництва та тютюнової промисловості» і побачив світ його відомий покажчик «Бібліографія з кримознавства» [9], куди увійшли найбільш значні праці про Крим за 1917-1926 роки (всього 720 назв російською та кримськотатарською мовами). Згодом В. Симоновський доповнив свій покажчик, підготувавши до друку нове видання. Зберігся його рукопис обсягом 20 друкованих аркушів, у якому нараховується 1 828 найменувань видань, у тому числі й національними мовами. Джерела охоплено з 1900 по 1926 рік [10].

Працюючи бібліотекарем у різних наукових і навчальних закладах, В. Симоновський став укладачем ряду бібліографічних списків змісту місцевих краєзнавчих видань [11]. В його особистому зібранні, що зберігається в Державному архіві Автономної Республіки Крим, знайдено рукопис «Перелік краєзнавчої літератури, що виходить у Криму 1930-1931 рр.» (1931) [12, 1-14].

У 1929 р. В. Симоновський виступив з ідеєю створення при Кримському педагогічному інституті першого на півострові бібліографічного товариства. За його задумом, воно мусило об'єднати бібліографічну роботу в регіоні, з'ясувати долю, характер і зміст тих відомих книжкових зібрань, які не потрапили при радянській владі в публічні бібліотеки, скласти зведений покажчик кримознавчої літератури за всіма галузями знання, зібрати матеріали для біобібліографічного словника кримських авторів [13].

В. Симоновський ввійшов в історію української бібліографії як перший літописець історії розвитку бібліографії кримознавства. У 1929 році він відзначав у спеці-

альному нарисі, що «Крим здавна залучає до себе увагу багатьох видатних учених. <...> Спадщина, залишена різними науковими асоціаціями, й окремі дослідження у царині вивчення Криму величезні. <...> Багато цінних праць з вивчення краю дотепер залишаються невідомими широкому колу читачів і не можуть бути використані» [14, 118]. У цій праці бібліограф уперше дав стислу оцінку бібліографічній спадщині дорадянської епохи в Криму та докладно зупинився на розвитку бібліографічних студій на півострові наприкінці 1920-х років. Стаття є унікальним джерелом відомостей про розвиток бібліографії в Кримській АРСР. З неї, зокрема, дізнаємося, що у цей час було підготовлено до друку: рукопис четвертого випуску «ТАУРИСІ», що складався з кримознавчих статей та описів книг з історії, археології, етнографії, географії і соціології (обсяг 16 друк. арк.; автор – патріарх кримської бібліографії А. Маркевич); каталог бібліотеки «Крим» Центрального музею Тавриди (підготував Д. Спиридонов); добірку кримознавчих видань кримськотатарською мовою, які вийшли за 10 років (укладач О. Акчокракли) [14, 119-120]. Усі ці унікальні матеріали було втрачено у роки репресій. Пошуки в державних архівах, особових фондах кримознавців поки що виявилися марними.

Виявлення заборонених бібліографічних праць, введення їх до наукового обігу сприяло б створенню більш повної картини розвитку бібліографії в Криму у радянський період. Важливим завданням розвитку краєзнавчої бібліографії Криму сьогодні є також укладання повного переліку друкованих і рукописних розробок, що з'явилися у 20-ті роки ХХ століття всіма мовами його численних народів; розробка біобібліографічного словника кримських авторів.

Список використаної літератури

1. Непомнящий А. А. Почему исчез «золотой фонд» крымской библиографии 1920-х – 1930-х годов? // Литература та культура Полісся / Ніжин. держ. пед. ун-т ім. Миколи Гоголя. – Ніжин, 2002. – Вип. 20: Історичні та культурологічні процеси на Поліссі та Україні (XIX – ХХ століття). – С. 158-163.
2. Гопштейн Е.Е. Библиография библиографических указателей литературы о Крыме / Об-во по изучению Крыма. – Симферополь, 1930. – 15 с.
3. Симоновский В.В. Очерк библиографической работы в Крыму // Библиография. – 1929. – № 4. – С. 118-120.
4. Государственный архив Автономной Республики Крым (ГААРК). – Ф. Р-3318, оп. 1, д. 30.
5. ГААРК. – Ф. Р-21, оп. 6, д. 2 А.
6. Непомнящий А. А. Малоизвестные библиографические собрания по истории и этнографии народов Крыма – важный источник для подготовки капитальной кривоветческой библиографии (конец XVIII в. – 1920 г.) // Библиотечное дело и краеведение: Сб. науч. тр. – Киев; Симферополь, 1999. – Вып. 1. – С. 60-75.
7. ГААРК. – Ф. Р-3318, оп. 1, д. 22.
8. Там само, д. 21.
9. Симоновский В. В. Библиография по крымскому табаководству и табачной промышленности // Бюл. Крым. центр. стат. управления. – 1926. – № 6. – С. 124-134; Его же. Библиография по кривоветению // Весь Крым, 1920-1925: Юбил. сб. / КрымЦИК. – Симферополь, 1926. – С. 517-534.
10. ГААРК. – Ф. Р-3318, оп. 1, д. 14, л. 1-224; д. 15, л. 1-205.
11. Симоновский В. В. Систематический указатель статей, помещенных в «Бюлетене Крымского центрального статистического управления», №№ 1-10 (1923-1928) // Бюл. Крым. центр. стат. управления. – 1929. – № 10. – С. 52-60; Его же. Книги, посвященные десятилетию советизации Крыма // Экономика и культура Крыма. – 1931. – № 2. – С. 102-106; Его же. Материалы по библиографии литературы, выходящей в Крымской АССР или касающейся Крыма // Экономика и культура Крыма. – 1931. – № 4 (3). – С. 110-113.
12. ГАРК. – Ф. Р-3318, оп. 1, д. 13.
13. Симоновский В. В. В Крыму нужно создать Библиографическое общество // Красный Крым. – 1929. – 16 мая.
14. Симоновский В. В. Очерк библиографической работы в Крыму // Библиография. – 1929. – № 4. – С. 118-120.

У МОСКВІ ВІДКРИТО НОВЕ ПРИМІЩЕННЯ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

НОВИНИ БІБЛІОТЕЧНОГО ЖИТТЯ

26

26 травня відбулося урочисте відкриття нового приміщення Бібліотеки української літератури в Москві, в якому взяли участь представники Уряду міста, Міністерства закордонних справ Російської Федерації, Посольства України в Росії, Комітету з культури Москви та управління культури Центрального адміністративного округу, громадськості, української діаспори, працівники столичних бібліотек, гості з України.

Відкриваючи урочистості, перший заступник Мера Москви в Уряді Москви Людмила Швецова сказала, що це знакова подія у культурному житті російської столиці, що співпадає не лише зі святкуванням Дня російських бібліотек і Дня Києва, але й із відзначенням Днів слов'янської писемності та культури. Вона також підкреслила, що сьогодні великий інтерес до української літератури виявляють не лише етнічні українці, які мешкають у Москві, але й всі ті, хто цікавиться українською історією та культурою.

Надзвичайний і Повноважний Посол України в Російській Федерації Олег Дьомін подякував Уряду Москви за створення належних умов для вивчення та пропаганди української літератури і культури. Він зачитав привітання Президента України Віктора Ющенка співробітникам та читачам бібліотеки, українській громаді. «Ще від часів Ярослава Мудрого книга для наших предків була джерелом знань і мудрості. Приємно, що сьогодні в Москві відроджується унікальна українська бібліотека, заснована в 20-х роках минулого століття. Нехай вона стане храмом духовності, осередком пізнання Шевченкового слова, національних традицій та звичаїв. Нехай материнське слово буде для всіх нас оберегом», – говориться, зокрема, у привітанні.

Перший заступник міністра закордонних справ Росії Андрій Денисов, який розпочав свій виступ привітанням українською мовою, говорив про фактичне відродження української бібліотеки в Москві, здійснення нею широкої культурно-просвітньої, науково-допоміжної та видавничої діяльності, відзначив, що відкриття бібліотеки демонструє великий взаємний інтерес, бажання народів обох держав тісно спілкуватися один з одним, нагадує про історичні, культурні корені, що зв'язують росіян та українців. Він згадав широко відому в Росії творчість Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, образ України, створений М. Гоголем, українські теми та мотиви у творах О. Пушкіна, Л. Толстого, А. Чехова, К. Паустовського, інших російських письменників та митців.

Заступник міністра культури і туризму України Ольга Костенко розповіла про велику увагу, яку приділяють в Україні зміцненню зв'язків із закордонними українцями, популяризації та показу кращих досягнень української культури. Вона відзначила велику роботу багатьох бібліотек України, які сприяли поповненню фондів московської української книгозбірні.

Член Ради Федерації Федеральних Зборів Росії, голова рад Об'єднання українців Росії та Федеральної національно-культурної автономії українців Росії Василь Ду-

ма говорив про багаторічні зусилля української громади, зокрема членів Бібліотечної ради та Товариства шанувальників української книги, підтримані Урядом Москви, спрямовані на відродження Бібліотеки, комплектування її фондів.

Директор Публічної бібліотеки імені Лесі Українки м. Києва Людмила Ковальчук, яка протягом сімнадцяти років разом зі своїм колективом допомагала становленню московської української бібліотеки, передала їй нові українські книги (185 прим. на суму 10,7 тис. грн.). Вона зачитала привітання Київського міського голови Леоніда Черновецького, в якому, зокрема, зазначено, що «київська міська влада завжди підтримувала роботу Бібліотеки української літератури в Москві, бо там, де процвітають бібліотеки, панує мир, добро, повага до людини, успішно вирішуються найважливіші соціальні проблеми. Впевнений, що і надалі співпраця публічних бібліотек Києва з Бібліотекою української літератури в Москві буде продовжуватися».

Поздоровлення, подарунки Бібліотеці надійшли також від голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України Івана Чижика, головного редактора провідної російської книжкової газети «Книжное обозрение» Олександра Гаврилова, багатьох українських бібліотек, видавництв, українських громад Росії.

Зали Бібліотеки прикрашають роботи відомих українських художників Е. Антохіна, О. Масика, В. Франчука, народних майстринь М. Буряк та М. Тимченко, виробі декоративно-ужиткового мистецтва членів Спілки майстрів народного мистецтва України, а також художні фотографії видатних пам'яток архітектури України, надані Всеукраїнським видавництвом «Мистецтво».

Директор Бібліотеки Валентина Слюсарчук та бібліотекарі провели екскурсії для гостей та читачів по нових приміщеннях книгозбірні, ознайомили з мультимедійною презентацією, книжково-ілюстративною виставкою раритетних видань з фондів установи.

В актовому залі Бібліотеки відбувся великий святковий концерт, в якому взяли участь Українська народна хорова капела Москви під проводом заслуженого працівника культури Російської Федерації та України В. Скопенко, солістка Большого театру Росії, заслужена артистка Росії та України Г. Черноба, лауреат міжнародних конкурсів, соліст Московської державної академічної філармонії Р. Кадіров, квартет братів Стацюків, бандуристка В. Шевченко, почесний працівник культури Москви В. Праслов та ін. виконавці.

Про бібліотеку

Державну установу культури міста Москви «Бібліотека української літератури» відроджено Урядом Москви у грудні 2000 року з ініціативи української громадськості. Книгозбірню організовано на базі заснованого в грудні 1989 року відділу української літератури (на правах бібліотеки) однієї з бібліотечних систем Південно-Східного адміністративного округу Москви.

Л. Ковальчук, Ю. Кононенко

Основою фонду стали передані великими бібліотеками України, а також Російською державною бібліотекою і Публічною бібліотекою ім. М. О. Некрасова м. Москви в 1989-1993 роках українські книги.

Бібліотека продовжує діяльність Центральної української бібліотеки в Москві, заснованої в 1920-х роках (за деякими відомостями – у 1918 році) і ліквідованої в 1938 році (останні книги українською мовою передано в 1949 році Науковій бібліотеці Львівського державного університету ім. І. Франка; у 1994 році частину з них повернуто до Москви).

У 2004-2006 роках за рахунок коштів інвестиційної програми міста було проведено роботи з пристосування приміщень новозбудованої будівлі під Бібліотеку (загальна площа 607 кв. м). Завдяки цьому вона отримала просторі та функціональні читальні зали, медіатеку, декілька книгосховищ.

Найближчим часом у приміщенні Бібліотеки передбачається відкрити українську книгарню. Наразі вона є найбільшим у Російській Федерації бібліотечним комплексом, де зберігається зібрання сучасної української книги і який створено з максимальним врахуванням сучасних технологій та оснащено новітнім обладнанням. Це єдина загальнодоступна спеціалізована бібліотека, мета якої – знайомити читачів із літературою та іншими документами українською мовою, а також російською та іншими мовами з питань історії, політики, культури України.

Фонди Бібліотеки нараховують понад 50 тис. одиниць зберігання, у т.ч. карти, ноти, образотворчі видання, мультимедіа, рукописи. Сюди надходять понад 70 назв українських газет та 130 назв журналів і видань, що продовжуються. Фонд включає книги з історії, мистецтва, мовознавства, релігії, інших галузей знання, художню літературу українською, російською, польською, англійською та іншими мовами. Електронні каталоги містять близько 17 тис. записів.

У Бібліотеці регулярно організуються книжково-ілюстративні виставки, зустрічі з українськими громадськими діячами, письменниками, діячами мистецтва, творчі вечори, засідання Українського історичного лекторію, заходи, що проводяться разом з українськими громадськими об'єднаннями Росії та Москви.

З 1998 року у Бібліотеці ведеться електронна бібліографічна БД «Українці та українська культура в Російській Федерації», готуються матеріали для бібліографічного покажчика за цією темою.

З 1997 року в серії видань Бібліотеки побачили світ українською і російською мовами книги і брошури про українського поета В. Поліщука, художницю К. Білокур, історію закладу. З 1996 року працює веб-сайт Бібліотеки, здійснюється розсилання в електронному вигляді списків нових надходжень до книгозбірні та ін.

РОБОТА БІБЛІОТЕК КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ДОПОМОГУ ВИХОВАННЮ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ КОРИСТУВАЧІВ

БІБЛІОТЕКИ НА ТЕРЕНАХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ МОРАЛІ

Л. Циганкова

ЗАГАЛЬНОВІДОМО, що без обізнаності з культурним спадком минулого не можна пізнати корені національної культури, підвищувати духовність суспільства. Розуміючи важливість роботи у цьому напрямі, зокрема з популяризації знань з історії релігії, традицій і звичаїв нашого народу, бібліотекарі Кіровоградщини значну увагу приділяють саме цій діяльності.

У бібліотеках Новоукраїнського, Маловисківського, Кіровоградського районів популярними серед читачів стали уроки духовності: „Людина і релігія: історія і сьогодення”, „Мистецтво української ікони”, „Зруйновані святині”.

У Вільшанській ЦБС тематичні вечори „Ісус вчив притчами”, „Великдень – світле свято християн” пройшли разом з настоятелем церкви Святого Іоанна Милостивого Іоанном. Присутніх завжди радує атмосфера цих заходів, у чому велика заслуга бібліотекарки В. Дешури.

У м. Олександрії на замовлення шкіл бібліотекарі проводять уроки народознавства, використовуючи в програмі озвучені книжкові виставки релігієзнавчої тематики, експозиції предметів побуту та декоративно-прикладного мистецтва. В Гайворонській ЦРБ для виставки самодіяльного художника-земляка О. Буря-

ка, де представлено 29 ікон із зображенням ликів Ісуса Христа, Матері Божої, Миколи Чудотворця тощо. П'ять з цих ікон демонструвалися на виставці в м. Кіровограді, у Будинку народної творчості.

Нерідко під час заходів розглядаються складні, а іноді такі делікатні теми, як: „Сила добра і зла”, „Християнські основи культури особистого життя”, „Біблія про взаємини в сім'ї”, „Любов до ближнього – основа культури спілкування”.

З дивним світом ікон знайомилися відвідувачі Михайлівської сільської бібліотеки Олександрівського району під час вернісажу української ікони „Образ і молитва”, де присутні виявили бажання занотувати молитви, які читаються перед певними образами.

Стають традиційними в бібліотеках області заходи, присвячені релігійним святам і народним традиціями, пов'язаним з ними.

До Різдва, Великодня, Івана Купала проводяться цикли фольклорних свят, вікторин, етнографічних конкурсів тощо. Чималий досвід накопичено бібліотеками Гайворонського, Олександрівського районів. Так, Гайворонська ЦРБ для студентів машинобудівного технікуму провела літературні вечорниці „А хто,

хто Миколая любить”, „На свято Андрія”, де згадувалося про народні звичаї „кусання калити”, ворожіння, були представлені герої літературних творів українських письменників.

Хашчеватська сільська бібліотека-філія Гайворонської ЦБС у дні Великодня проводить цікаві години народознавства, серед яких „Воскресни, писанко, во істину воскресни”.

В бібліотеках Олександрівського району стало традицією влаштовувати літературно-релігійне свято „На Великдень сонце красується”, в Староосотській сільській бібліотеці-філії – фольклорне свято зустрічі весни „Весняне дійство”, в Ставидлянській – купальське свято „Гей на Івана, гей на Купала” тощо.

Уроки народознавства є популярними серед користувачів ЦБ Кіровоградської МЦБС. Один із них був присвячений Великодню і складався з інсценівок про Вербну неділю, Страсну п'ятницю, Великодню суботу та Великдень. Інший – „На Андрія” – супроводжувався обрядовими піснями, танцями, ворожінням.

Значно сприяють поширенню релігійних знань і відповідних народних традицій клуби за інтересами при бібліотеках. Наприклад, учасниці жіночого клубу „Погостини” (Онуфріївська ЦРБ) запросили настоятеля місцевої православної церкви Святого Іоанна Предтечі протоієрея Іоанна, який провів із ними бесіду „Ви прийшли у храм”.

При Добровеличківській ЦРБ працює жіночий клуб „Вікторія”. На зустріч з його членами було запрошено О. Рискіна – настоятеля Свято-Миколаївської церкви, для участі у заході, присвяченому святу Трійці. На засіданнях молодіжного клубу „Ровесник” (Знам'янська міська центральна бібліотека) розглядалися теми: „В Різдвяну ніч”, „Розповідь про Христа” та ін.

У день Світлого Христового Воскресіння Світловодська ЦРБ за участю працівників краєзнавчого музею, фонду „Соціальний захист” у школі-інтернаті для дітей з вадами зору провела усний журнал „Українські писанки, мов дитяча пісенька”. В Ульяновському районі відбулося літературно-мистецьке свято „Щедрий вечір, добрий вечір”.

При підготовці заходів використовувалося широке коло літератури: „Старий Заповіт”, „Новий Заповіт” О. Білоусенка, „Звичаї нашого народу” О. Воропая, „Святвечір”, „Українська минувшина”, „Різдвяні свята в Україні”, „Великдень в Україні” В. Скуратівського, „Купальська обрядовість на Україні” Ю. Климця, художні твори: „Вечори на хуторі біля Диканьки” М. Гоголя, „Ніч під Івана Купала” М. Старицького, вірші М. Рильського, Б. Лепкого, Б. Лисянського та ін.

Значний обсяг інформації фахівці отримали під час обласного семінару „Знання і віра в духовному житті суспільства та роль бібліотек у висвітленні цієї проблеми”. Допомогти працювати з релігійною літературою стало метою проведеного в Бобринецькому районі семінару, аналогічного темі обласного, на базі ЦРБ для дорослих. В ході його відбулася, зокрема, зу-

стріч-полеміка з представниками різних релігійних конфесій. У ній взяли участь настоятель Свято-Миколаївської церкви отець Юрій, вчителька недільної школи християн віри євангельської Н. Остапчук, диякон церкви віри євангельської М. Вознюк, місіонер християн-адвентистів сьомого дня В. Складаревський. Запрошені розповіли про особливості своєї віри, ознайомили з відповідними літературними джерелами, дискутували з присутніми. Екскурсовод районного музею історії краю Л. Шестакова зробила огляд виставки ікон „Немеркнуче сяйво століть”. Бібліотекарі отримали консультації за темами: „Духовні ідеали та вплив Біблії на літературу: проблеми висвітлення для дитячої аудиторії” та „Робота бібліотек з літературою релігійнознавчої тематики”.

Змістовний семінар на тему „Робота бібліотек з джерелами релігійної тематики” відбувся в Кіровоградській міській ЦБС. У його роботі взяли участь начальник відділу у справах релігії облдержадміністрації, настоятель Покровського собору м. Кіровограда. Бібліотекарі отримали консультації та методичні поради щодо роботи з релігійнознавчою літературою. Було підготовлено спеціальні книжкові виставки. Так, виставка „Книга, що творить історію”, присвячувалася відображенню біблійних сюжетів у художній літературі і світовому образотворчому мистецтві. Виставка „Релігійне відображення чи моральний пошук?” стала відповіддю на зацікавленість релігією жителів регіону. Під час семінару відбулося показове засідання музично-художнього салону. Це був комплексний масовий захід, де розглядалися проблеми становлення та розквіту давньоруської літератури, духовної музики, іконопису, зодчества. Під час заходу йшлося про духовну музику, прозвучали уривки з духовних творів українських композиторів – А. Веделя, Д. Бортнянського, М. Березовського.

Олександрійська ЦРБ для дорослих підготувала і розповсюдила серед працівників району декілька сценаріїв фольклорно-обрядових свят та з народознавства: „Ой, зав'ю вінки та на всі святки”, „Гей на Івана, гей на Купала”, „Забуті перлини української духовної музики”.

Бібліотеки широко висвітлюють свою роботу у районній пресі, по місцевому радіо. Так, Гайворонська ЦРБ підготувала цикл публікацій „Про земне і небесне в народному календарі”.

У Кіровоградській ОУНБ ім. Д.І. Чижевського регулярно здійснюються заходи з популяризації релігійної, релігійнознавчої, народознавчої літератури за циклами „Філософія і релігія” та „Свята народного календаря”, постійно оформлюються книжкові експозиції („Релігія в житті українського народу”, „Релігійні течії нашої доби”, „Витоки духовності: з історії релігійних вчень”, „Погляд зі сходу: філософія і релігія”). Святам народного календаря присвячувалися цикли виставок до Різдва, Благовіщення, Великодня, Спаса, Св. Миколая тощо.

Значна увага приділялася бібліотекою відзначенню 100-річного ювілею протоієрея Георгія Флоровсь-

кого – визначного православного мислителя ХХ сторіччя. Зокрема, пройшли читання „Дні пам'яті отця Георгія Флоровського”, до яких було приурочено книжкову виставку „Родина Флоровських і світова духовна культура”, засідання культурно-просвітницького клубу „Перевесло”.

Книгозбірнею підготовлено післямову і бібліографію праць мислителя до книги „Протоіерей Георгій Флоровський”.

НЕВІДОМИЙ ФРАНКО

Упереддень 15-ї річниці незалежності України Державний комітет телебачення та радіомовлення України разом із Державним спеціалізованим видавництвом „Либідь” представили широкій громадськості два цікаві видання – книгу Т. Гундорової „Невідомий Франко” та диск з літературно-музичною композицією „Зів'яле листя”.

Творча імпреза (так назвали свій захід організатори презентації) відбулася у приміщенні „Укрінформу”. Серед присутніх були видавці, бібліотекарі, члени Експертної ради Держкомтелерадіо України, численні журналісти та почесний гість – Роланд Франко, внук письменника.

Книга Т. Гундорової „Невідомий Франко” вийшла у видавництві „Либідь” у рамках програми „Українська книга”. Цією ж Програмою на 2006 рік заплановано вихід у світ низки видань до 150-ї річниці від дня народження Каменяря, серед яких: „Вибрані твори” у трьох томах (видавництво „Коло”); мистецький альбом „Завжди учень” (видавництво „Світло і тінь”); „Іван Франко – будівничий української державності” Д. Павличка (видавництво „Києво-Могилянська академія”).

Ще до початку презентації представники ЗМІ зацікавлено і довго спілкувалися з автором книги. Основним лейтмотивом їхніх запитань було: що саме нового, невідомого може довідатися читач з цієї книги?

Т. Гундорова розповіла, що ідея такого видання належить видавництву „Либідь”, і це співпало з її власним бажанням познайомити читачів зі „своїм” Франком. «Ми не знаємо справжнього Франка, який був не лише „вічним революціонером” і „каменярем”. І. Франко не був простим та наївним, він мав багато масок, які, можливо жартуючи над оточуючими і читачами, одягав. Мало хто знає, що у своїй творчості він використовував буддистські мотиви, дуже любив і добре знав раннє християнство. У письменника існувала власна „тінь”, двійник, якого він показав нам у своїх творах».

Книга є путівником по світові І. Франка, спробою показати різні грані його особистості, культурний світ письменника, його роль в українській історії як мислителя високого європейського рівня. Основна ідея книги – розкриття культурософії І. Франка.

Голова Національної ради з питань культури і духовності України, директор Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, академік **М. Жулин-**

Релігійна та народознавча література все більше стає предметом підвищеної уваги користувачів бібліотек. Щоб задовольнити їхній неабиякий інтерес до неї, ми мусимо діяти в атмосфері взаєморозуміння з представниками духовенства, діячами науки, культури, адже нас об'єднує одне спільне прагнення – підвищувати духовність нашого суспільства.

ХРОНІКА

Г. Кириченко

ський продовжив тему неосаяжності

І. Франка. „Найскладніше – пізнати дух Франка, а книга Т. Гундорової розкриває саме його внутрішній світ”, – підкреслив академік. І продовжив: „І. Франко наблизився до рубежу, який перебути не дано жодній людині, звідси його ангелологія, його двійництво та вигадана біографія. Україна має бути щасливою, що якась вища сила послала їй Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесю Українку, які заклали колосальну духовну енергію, без якої не відбулося б нашої незалежної держави!”.

Голова Держкомтелерадіо України **І. Чиж** назвав І. Франка „стрижнем, який тримає всю Україну” і подарував книгу Т. Гундорової онукові великого Каменяря. Цим виданням Держкомтелерадіо започаткувало втілення нової концепції видання українських класиків, а саме: друкувати твори лише на якісному папері, з гарними ілюстраціями, з обов'язковим наданням цих книг бібліотекам України, щоб привернути увагу читачів до української класичної літератури.

Авторами поетично-музичної композиції „Зів'яле листя”, яка була представлена в цей день, виступили видатні діячі сучасної української культури: поет-академік Б. Олійник, який написав і озвучив передмову; президент Академії мистецтв України А. Чебикін – створив портрет І. Франка, що прикрасив диск; композитор, народний артист України М. Чембержі, котрий написав музику; народний артист України О. Биструшкін – автор проекту, режисер і виконавець.

При створенні музичної композиції використано тему романсу М. Лисенка „Безмежне поле”.

О. Биструшкін розповів, що мріяв створити літературно-музичну композицію на твори І. Франка вже давно, але лише в цей ювілейний „Франковий” рік його мрія матеріалізувалася. Хоча, як він зазначив, „було складно знайти фінансування, жодна бізнес-структура не погодилася надати кошти. Тож це видання здійснилося за кошти Київської міськдержадміністрації”. Завершив свій виступ О. Биструшкін знаменитим „Чого являєшся мені у сні?” І. Франка, який присутні прослухали у повній тиші і відповіли ширими аплодисментами.

Композитор **М. Чембержі** зізнався, що «музичний фон композиції вийшов сумним, але це нав'язно трагізмом життя письменника і загальним настроєм його творів, які увійшли до збірки „Зів'яле листя”».

На пропозицію Держкомтелерадіо України та Національної спілки журналістів України Постановою Кабінету Міністрів України від 26.11.2003 р. №1832 встановлено премію І. Франка у галузі інформаційної діяльності. Щороку до дня народження письменника визначаються лауреати цієї премії за чотирма номінаціями.

Голова Держкомтелерадіо України І. Чиж провів нагородження цьогорічних лауреатів. Ними стали:

за кращу публікацію у друкованих ЗМІ:

– Балабко О.В., головний редактор газети "Вечірній Київ" – за книгу "Синьор Ніколо і синьор Мікеле. Рим Гоголя і Капрі Коцюбинського" (видавництво "Факт"). У творі викладено спостереження, знахідки і відкриття автора, який пройшов шляхами цих великих українських письменників в Італії;

– Михайлівський В.І., головний редактор громадсько-політичної газети "Буковина" (м. Чернівці) – за книгу "Між страхом і любов'ю" (видавництво "Буковина"). Це своєрідний сплав художньої прози і публіцистики, журналістський звіт довжиною в життя;

за кращий твір у телевізійній сфері:

– Безгін І.Д., віце-президент Академії мистецтв України – за цикл телевізійних передач "Академіки. Життя в мистецтві";

– Стогній К.П., головний редактор Студії документальних фільмів і спеціальних проектів телеканалу "Інтер" – за цикл телевізійних програм;

за кращий твір у радіомовній сфері:

– колектив проекту драматичних міні-радіовистав Національної радіокомпанії України – за цикл радіовистав, присвячений І. Франку;

за кращу наукову роботу в інформаційній сфері:

Кінько Т.А., незалежний журналіст – за публічний нарис "Люди мають знати, з чого починається Батьківщина" (Дніпро. – 2005. – № 1-2).

Головною думкою творчої імпрези стало: "Хочете зрозуміти, що відбувається в Україні сьогодні? Читайте Франка!"

Додамо, що у день ювілею І. Франка вийшов Указ Президента України №726/2006 "Про відзначення державними нагородами України". Серед нагороджених орденом "За заслуги" III ступеня – Роланд Тарасович Франко, заступник голови правління Всеукраїнського фонду відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини ім. О. Гончара. Авторів книги "Невідомий Франко" Тамарі Іванівні Гундоровій присвоєно почесне звання "Заслужений діяч науки і техніки України".

ВІТАЄМО ЮВІЛЯРІВ!

ТЕТЯНУ АЛЬБЕРТІВНУ ДІЖУР

У травні відсвяткувала своє 55-річчя **Тетяна Альбертівна Діжур** – директор Херсонської обласної наукової медичної бібліотеки.

Свою трудову діяльність на бібліотечній ниві Тетяна Альбертівна розпочала під час навчання в Київському інституті культури в 1972 році. Перше місце її роботи – бібліотека обласного протитуберкульозного диспансеру, яка стала однією з кращих книгозбірень при лікувальних закладах за якістю фонду та обслуговуванням медичних фахівців. За двадцять років роботи Тетяна Альбертівна проявила себе високоерудованою, ініціативною, відданою бібліотечною справою людиною з неабиякими організаторськими здібностями. Саме ці якості стали визначальними, коли її в 1991 році призначили на посаду директора Херсонської обласної наукової медичної бібліотеки (ХОНМБ). Лише два записи є в трудовій книжці, але скільки добрих справ було зроблено.

Маючи великий стаж роботи в бібліотеці лікувального закладу, як людина небайдужа та енергійна, Тетяна Альбертівна почала докорінно змінювати методи обслуговування медичних фахівців. Перші кроки – це створення сприятливих умов для користувачів та співробітників. Було докладено чимало зусиль для розширення вдвічі площ приміщень книгозбірні,

створення нових відділів. Вперше відвідувачі отримали змогу повноцінно та комфортно користуватися послугами абонементу та читального залу.

Формування інформаційних ресурсів на основі нових технологій, забезпечення якості інформаційних послуг – стали наступними кроками. У 1994 році ХОНМБ одна із перших серед обласних медичних бібліотек почала використовувати комп'ютерну та копіювальну техніку в інформаційному забезпеченні медичних фахівців. У 1996 році придбано інтегровану бібліотечно-інформаційну програму ISIS і започатковано ведення електронного каталогу (нині нараховує понад 90 тис. бібліографічних записів). Пізніше запроваджено систему автоматизації бібліотек ІРБІС і вже з 2003 року електронний каталог було конвертовано під цю програму. База даних електронного каталогу з 2003 року розміщена на веб-сайті Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. Все це надало нових можливостей для якісного та швидкого пошуку необхідної інформації. Також було започатковано бази даних „Друковані праці медиків Херсонщини”, „Нормативні документи”.

У 2001 році почав діяти власний веб-сайт ХОНМБ. Інформація, яка виставлена на ньому, користується великим попитом медичних фахівців з рі-

зних областей України та країн близького зарубіжжя, про що свідчать численні позитивні відгуки віртуальних користувачів.

За роки роботи на посаді директора Т. Діжур представляла бібліотеку на всеукраїнських та міжнародних бібліотечних форумах: Міжнародному семінарі бібліотечних працівників в Софії (Болгарія); Міжнародній конференції „Бібліотеки та асоціації в світі, що змінюється” (Судак, Крим); 8-му Міжнародному конгресі працівників медичних бібліотек, що проводився під егідою ВООЗ у Лондоні (Великобританія) тощо.

Сьогодні Херсонська обласна наукова медична бібліотека – один із найкращих закладів цієї галузі в Україні. І все це завдяки незламному оптимізмові, на-

полегливості, цілеспрямованості її директора, яка є справжнім лідером колективу, котрий працює активно і злагоджено, сповідуючи головний принцип свого керівника – за відмовою або невчасно наданою інформацією стоїть людське життя.

Тож здоров'я і многая літа Вам, шановна Тетяно Альбертівно, невичерпної енергії та успіхів у реалізації подальших задумів і сподівань, великого людського щастя!

*З великою повагою,
колектив Херсонської обласної
наукової медичної бібліотеки.*

ОЛЕНУ ПАВЛІВНУ ЩЕРБІНІНУ

21 травня 2006 року відзначила свій золотий ювілей **Олена Павлівна Щербініна**.

Майже все її життя пов'язано з Харківським державним інститутом культури (нині – Харківська державна академія культури), де вона навчалася у середині 1970-х років. Жваву, активну дівчину Олену Берест знали як енергійного ватажка і своєрідного “харизматичного” лідера студенти і викладачі не тільки технічного відділення, але й всього інституту. Згодом вона стає тут викладачем. І сьогодні, майже через 30 років, мабуть, немає такого регіону в Україні, де б не працювали колишні студенти Олени Павлівни – від маленьких сільських книгозбірень до національних бібліотек, документно-інформаційних центрів та інших установ.

У 1980-х рр. старший викладач О. Щербініна виявляє себе як плідний науковець. Вона бере участь у розробці наукових тем “Бібліографія бібліографії України” та “Система пропаганди бібліотечно-бібліографічних та інформаційних знань у бібліотеках м. Харкова і шляхи її вдосконалення”, стає одним із укладачів науково-бібліографічного покажчика “Бібліографічні посібники УРСР, 1976-1980”.

У доробку Олени Павлівни близько 40 публікацій і всі вони не стандартні, цікаві, розкривають широкий діапазон проблем бібліографознавства і бібліографії, бібліотекознавства та бібліотечної справи, інформатики й інформаційної діяльності тощо. Їм притаманний авторський стиль, персональний погляд, оригінальна думка. Аналіз цих публікацій свідчить про те, що з роками вони не втрачають своєї актуальності.

Як науковець і педагог О. Щербініна завжди відкрита до змін і нових пошуків. У 1990-х рр. вона опа-

нувала нові курси, пов'язані з комп'ютерними технологіями, інформаційною справою, документознавством. Її особлива чутливість до “духу часу” і педагогічний дар розкриваються у постійному пошуку нових методик викладання, які базуються на принципах інтерактивності, творчої взаємодії педагога і студентів.

Професійність і щира повага до студентів – основа основ викладацького таланту Олени Павлівни. Студенти, які працювали і працюють з нею, щиро стверджують, що складне, а часом незрозуміле у спілкуванні з цим “викладачем від Бога” стає ясным і доступним.

О. Щербініна – неабиякий організатор і талановитий менеджер. Безумовні організаційні здібності та комунікабельність зумовили її призначення на посаду заступника декана заочного відділу бібліотечного факультету, на якій вона працювала 10 років.

Як різнобічно обдарована людина, Олена Павлівна з успіхом працювала на різних ділянках. З роки вона очолювала новоутворений редакційно-видавничий відділ Академії. Саме під її керівництвом налагоджувались видавничі процеси, а поліграфічна культура наукових і навчально-методичних видань академії набула якісної довершеності.

Нині Олена Павлівна працює на кафедрі інформаційних технологій Академії. Та її діяльність багатогранна – викладач, науковець, менеджер, активний учасник бібліотечного життя Харкова, мати двох дітей і бабуся маленького онука. Людина відверта, інтелігентна і доброзичлива, вона завжди користується повагою колег та любов'ю багатьох студентів. Такими викладачами може пишатися будь-який вищий навчальний заклад.

*Колеги: Н.Ф. Колосова,
В.А. Мільман., В.В. Седих*

Редколегія журналу “Бібліотечна планета”

щиро вітає колег

і бажає їм міцного здоров'я, благополуччя, добробуту і творчих успіхів!

ВАСИЛЬ ФЕДОРОВИЧ ЦИГАНЮК

Українська культура зазнала тяжкої втрати – на 59 році життя неблаганна смерть зупинила серце Василя Федоровича Циганюка, директора Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К.А. Тімірязєва, заслуженого працівника культури України.

Відійшов у вічність добре знаний фахівець, режисер, сценарист, досвідчений вихователь, добрий наставник, чудовий організатор, вірний товариш, коханий батько, дідусь і чоловік.

Виняткова обдарованість, надзвичайна працездатність, прагнення до знань, любов до книги і мистецтва дали змогу Василю Федоровичу пройти шлях від художнього керівника сільського будинку культури до директора головної книгозбірної області.

Творче життя Василя Федоровича розпочалося в колективах аматорського мистецтва на Жмеринщині.

Але справжньою справою його життя стала підготовка і виховання кадрів для галузі культури. Майже 14 років він працював директором Тульчинського культурно-освітнього училища.

Своєю плідною багатогранною діяльністю на посадах начальника відділу культури Тульчинського райвиконкому, першого заступника начальника управління культури облвиконкому, радника Представника Президента України у Вінницькій області, директора літературно-меморіального музею Михайла Коцюбинського Василь Федорович чимало зробив для розвитку культури Вінницької області.

Його талант сценариста, режисерська майстерність сягнули найвищих щаблів досконалості, зачарували мільйони гля-

дачів і слухачів концертних програм, театралізованих свят і вистав, мистецьких проєктів, творчих звітів. Він неодноразово виступав автором самобутніх культурологічних акцій, ініціатором галузевих інноваційних семінарів.

Василь Федорович зробив вагомий внесок у розвиток бібліотечної справи. Був автором, укладачем, відповідальним редактором ряду науково-методичних і науково-бібліографічних видань, оглядово-аналітичних матеріалів та публікацій. Під його керівництвом Бібліотеку оснащено сучасним обладнанням, здійснювалася реалізація інформаційних проєктів. Бібліотека була місцем проведення престижних бібліотечних форумів.

За високі трудові досягнення В. Циганюк удостоєний державних нагород та почесних відзнак Православної церкви, визнаний „Людиною року – 2004” у номінації „Кращий діяч культури і мистецтв”

Серед великого загалу колег Василь Федорович користувався авторитетом і повагою. Його шанували за професійну компетентність, щирість душі, чуйність і відвертість.

В серцях усіх, хто його знав, залишиться сум і добра пам'ять, котру зберігатимемо завжди.

Висловлюємо щире співчуття всім його рідним, близьким, численним друзям.

*Міністерство культури і туризму України,
Вінницька обласна державна адміністрація, Вінницька обласна Рада, Центральний комітет профспілки працівників культури, Управління культури і туризму Вінницької облдержадміністрації, Вінницький обком профспілок працівників культури*

ЛЕРІЙ ЛЕОНІДОВИЧ МАКАРЕНКО

1 серпня 2006 року пішов з життя Лерій Леонідович Макаренко – заслужений працівник культури УРСР, у минулому директор Державної історичної бібліотеки України, фахівець, який понад 50 років життя віддав бібліотечній справі.

Л. Макаренко народився 24 грудня 1929 р. у с. Смирнове Куйбишевського району Запорізької області в селянській родині. Після закінчення в 1952 р. Харківського інституту культури працював старшим бібліотекарем Київської обласної бібліотеки, а потім – інспектором Управління бібліотек Міністерства культури УРСР.

Як здібного і кваліфікованого фахівця у 1960 р. Л. Макаренко було призначено на посаду директора Державної історичної бібліотеки УРСР. Чуйне ставлення до людей, уміння вислухати, зрозуміти підлеглих, дати потрібну пораду поєднувалися у ньому з високою вимогливістю до якості роботи.

Понад 40 років Лерій Леонідович очолював творчий колектив однодумців ДІБ України, який вдалося згуртувати навколо себе. За роки його керівництва Бібліотека стала методичним центром з питань історичного краєзнавства, тут здійснювалася значна науково-дослідна і науково-бібліографічна робота. Творчий доробок самого Л. Макаренка нараховує кілька десятків публікацій з ключових питань бібліотекознавства та бібліографії.

Так, на початку 1960-х років Л. Макаренко очолив групу спеціалістів, яка складала допоміжний довідково-бібліографічний апарат до 26-томної «Історії міст і сіл Української РСР». Багато його публікацій присвячені методичним питанням підготовки бібліографічної бази для цього унікального видання:

«Бібліографічний апарат з історії міст і сіл Української РСР» (1964), «Створення науково-бібліографічного апарату з історії міст і сіл Української РСР» (1965), «Історія назв» (1963-1966), «Сводная библиографическая картотека по истории городов и сел Украины» (1965). Саме за цю діяльність Указом Президії Верховної Ради УРСР від 25 лютого 1975 р. йому було присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури УРСР».

У 1980-х роках директор ДІБ координував роботу бібліотек України на допомогу австрійським колективам і обласним редколегіям з підготовки томів «Зводу пам'яток історії і культури народів України». У 1991 р. побачила світ узагальнююча праця Л. Макаренка «Бібліотечне краєзнавство у національному і культурному відродженні України».

Краєзнавча робота була невід'ємною частиною діяльності Л. Макаренка: впродовж багатьох років він був заступником голови правління Всеукраїнської спілки краєзнавців, згодом – членом президії цієї організації. За його безпосередньою участю підготовлено та проведено ряд міжнародних і республіканських наукових краєзнавчих конференцій, де він завжди виступав з доповідями й повідомленнями. Він читав лекції у Київському національному інституті культури і мистецтв, передаючи свій професійний досвід майбутнім спеціалістам.

Лерій Леонідович любив людей, завжди був уважний і чуйний до підлеглих, з готовністю йшов на допомогу.

Пам'ять про цю чудову людину, професіонала і вчителя буде довго жити в наших серцях.

Колеги

НАШІ АВТОРИ

Александрова О., головний бібліотекар Національної парламентської бібліотеки України

Афанасьєва Л., завідувачка відділу Національної парламентської бібліотеки України

Вилегжаніна Т., генеральний директор Національної парламентської бібліотеки України, заслужений працівник культури України, віце-президент Української бібліотечної асоціації

Горовий В., канд. філософських наук, заступник генерального директора Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського

Жулинський М., академік НАН України, директор Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України

Кириченко Г., заступник генерального директора Національної парламентської бібліотеки України, член Експертної ради Держкомтелерадіо України

Кірюхіна Л., Національна бібліотека Білорусі, м. Мінськ, Республіка Білорусь

Ковальчук Л., директор Публічної бібліотеки імені Лесі Українки м. Києва, заслужений працівник культури України, віце-президент Української бібліотечної асоціації

Кононенко Ю., заступник голови Об'єднання українців у Росії, голова громадської Ради бібліотеки української літератури в м. Москві

Кузьмініч Т., Національна бібліотека Білорусі, м. Мінськ, Республіка Білорусь

Лазарева О., завідувачка відділу Національної парламентської бібліотеки України

Лешнівська І., заступник директора Львівської обласної універсальної наукової бібліотеки

Лой В., головний бібліограф Національної парламентської бібліотеки України

Малишева Г., провідний бібліограф Жовківської районної централізованої бібліотечної системи Львівської області

Непомнящий А., доктор історичних наук, професор кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського

Ніколенко Л., головний бібліотекар Національної парламентської бібліотеки України

Петасюк Л., начальник управління Міністерства культури і туризму України

Савіцька Г., директор Петрівської центральної районної бібліотеки Кіровоградської області

Серова О., директор по бібліотечно-інформаційному обслуговуванню Російської державної бібліотеки (м. Москва, Російська Федерація)

Тітова Н., директор Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки, заслужений працівник культури України

Циганкова Л., завідувачка відділу Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. І. Чижевського

Цуріна І., завідувачка відділу Національної парламентської бібліотеки України

Шевченко І., канд. педагогічних наук, заступник директора Департаменту місцевого і регіональної політики, начальник відділу аналізу та прогнозування діяльності бібліотек Міністерства культури і туризму України

Швецова-Водка Г., доктор історичних наук, професор кафедри бібліотекознавства і бібліографії Рівненського державного гуманітарного університету

Шкира О., директор бібліотеки Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди